

Konak Belediyesi Hizmet Binası
Mimarî Proje Yarışması
Birincilik Ödülü

YIL 25 SAYI 91 2015/3

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi
Sahibi Hasan Topal
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nilüfer Çınarlı Mutlu
Grafik Tasarım Güler Özsakarya Ertan
Konsept Tasarım Emre Çıkinoğlu

Yayın Komitesi

Yenal Akgün
Hümeysra Akkurt
H. İbrahim Alpaslan
T. Didem Akyol Altun
Erdal Onur Diktaş
Hikmet Gökmen
Emel Kayın
Nezihat Köşklük
Seçkin Kutucu
Nilüfer Çınarlı Mutlu
Ali Okan Yılmaz
(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir
Tel: (232) 463 66 25 (pbx)
Faks: (232) 463 52 12
egemim@izmimod.org.tr
www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50
Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33
Çeşme Temsilciliği: (232) 712 72 74
Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02
Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91
Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07
Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83
Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73
Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23
Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21
Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Reklam Pazarlama Basım Dağıtım:

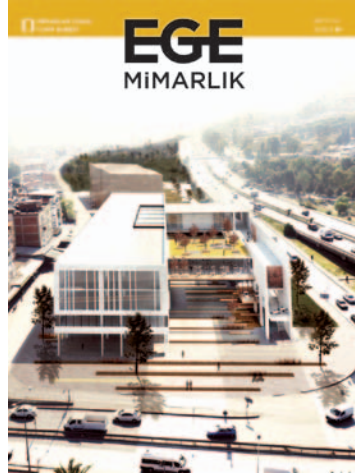
PRM Reklam ve Halkla İlişkiler San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (533) 773 09 01

Baskı

Güneş Ofset Matbaacılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
1456 Sokak. No: 20 Alsancak - İZMİR
info@gunesofset.com
Ekim 2015

Yayın Koşulları

- Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir.
- Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçültüklerinde okunabilir olmalıdır.
- Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir.
- Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur.
- Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK **Konak Belediyesi Hizmet Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması Birincilik Ödülü**

BAŞYAZI ...2**İNGİLİZCE ÖZET ...3****HABERLER ...4****KENT GÜNDEMİ**

Hasan Topal
İzmir Körfez Geçişi Projesi (Otoyol ve Raylı Sistem) İnceleme Raporu...6

YARIŞMA

İzmir Konak Belediyesi Hizmet Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması...10

MAKALE

Emel Kayın
Kemeraltı'nda Yeme-İçme ve Eğlence Kültürünün Tarihsel/Mekânsal Yansımaları...20

MAKALE

Zeynep Aktüre
Bir Koruma Seçeneği Olarak İber Yarımadası'ndaki Roma Tiyatro Müzeleri...26

MAKALE

Neslihan Güzel
Özgül Yılmaz Karaman
Sürdürülebilir Bir Alternatif Olarak Çok Katlı Ahşap Yapılar...30

MAKALE

Şensin Aydın Yağmur
Leyla Dokuzer Öztürk
Mimari Aydınlatmada Kabul Edilebilir Gölge Özelliklerine İlişkin Öneriler...36

MAKALE

Fatih Us
Nuri Kabaktepe
"Begümün 500 Milyonu" Romanında Bir Mekân Eleştirisi...40

MAKALE

Ebru Yılmaz
Nesne Üzerinden Mekâna Bakmak...44

YAYIN TANITIM ...48

Her yıl Ekim ayının ilk pazartesi günü “Dünya Mimarlık Günü” olarak kutlanmaktadır. Uluslararası Mimarlar birliği bu yıl Mimarlık gününün temasını “Mimarlık, Yapı ve İklim” olarak belirlemiştir. Bilindiği gibi Birleşmiş Milletler İklim Değişiklikleri Konferansı (COP21) Kasım ayında Paris’te yapılacaktır. Konferansın önemli gündemi üye devletlerin ve hükümetlerin küresel iklim değişikliklerine doğrudan olumsuz etki yapan karbon salınımının ve sera gazı emisyonlarının azaltılması konusunda sorumluluklarını ve taahhütlerini irdelemek, tartışmak olacaktır. UIA mimarının ve mimarlığın, tasarımın ve kent planlamasının bu alandaki etkin rolünü vurgulamak için ulusal mimarlık örgütlerine bu tema kapsamında çalışmalar önermektedir.

Çağımızın iki büyük problemi insanlığı tehdit eder boyutlara varmıştır ve bunlara karşı duyarlılıkla etkili önlemler geliştirilmesi evrensel bir sorumluluk olarak gündemimiz olmak zorundadır. Birincisi; küresel iklim değişikliği, ikincisi ise neoliberal (vahşi kapitalizm) ekonomi politikalarıdır ve ikisi bir biriyle doğrudan ilişkilidir. Uluslararası Mimarlar Birliği; üye ülkelerin mimarlarına, çağın en büyük tehdidi olan iklim değişikliğinin insan yerleşmelerine olumsuz etkilerini en aza indirmek üzere mimarlığın, kent planlamasının ve kentsel tasarımın muazzam gücünü yaşama katmak adına ve bu konuda çözümler, etkinlikler yapmayı önermekte, tavsiye etmektedir.

Bölgeler ve havzalar ölçeğinde bu duyarlılık; HES’lerle derelerin doğal akışlarını ve debilerinin bozulmamasını, RES’lerle ve madencilik faaliyetleriyle orman alanlarının, doğanın yok edilmemesini, verimli tarım alanlarının yapılaşmaya açılmamasını, turizm ve ikinci konut adına kıyıların ve koyların yağmalanmamasını, su havzalarının yok edilmemesini ve özetle doğal değerlerin dikkatle ve özenle korunmasını, Kent ölçeğinde bu duyarlılık; kent içi yeşil alanların ve boş alanların, tarım alanlarının, parkların yapılaşmaya açılmamasını, kent içi toplu ulaşımında karbon salınımı en az olan ulaşım türlerine öncelik verilmesini, raylı sistemlerin geliştirilmesini, bu anlamda kent planlamasının büyük sorumluluğunu ve kentlerin planlı gelişmesinin sağlanmasını, planlamada çevre, doğa ve iklim verilerinin özenle plan kararlarına yansıtılmasını, Yapı ölçeğinde bu duyarlılık; iklim, ışığa, doğal ısıya, yeşile ve yenilenebilir, geri dönüşebilir yapı malzemesine duyarlı, bu kapsamdaki norm ve standartları gözetken yenilikçi, yaratıcı tasarım ve uygulamalara önem verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bütün bu alanlar mimarlığın öncelikli sorumluluk ve ilgi alanlarıdır.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Bu sayımızda Hasan Topal’ın “İzmir Körfez Geçişi Projesi (Otoyol ve Raylı Sistem)” başlıklı inceleme raporu ve “İzmir Konak Belediyesi Hizmet Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması”nın ödül kazanan projeleri yer almaktadır.

Emel Kayın’ın “Kemeraltı’nda Yeme-İçme ve Eğlence Kültürünün Tarihsel/Mekânsal Yansımaları” isimli makalesinde çeşitli ticaret ve zanaat unsurlarıyla birlikte renk, koku, lezzet ve yeme-içme, eğlence işlevlerini de barındıran Kemeraltı ruhu anlatılmaktadır. Zeynep Aktüre’nin “Bir Koruma Seçeneği Olarak İber Yarımadası’ndaki Roma Tiyatro Müzeleri” başlıklı makalesinde kent mekanında antik tiyatro kalıntıları ile müze işlevi birlikteliğinin İspanya ve Portekiz’den dört uygulaması “mega müze” modeline bir seçenek olarak tartışılırken, Neslihan Güzel, Özgül Yılmaz Karaman’ın “Sürdürülebilir Bir Alternatif Olarak Çok Katlı Ahşap Yapılar” isimli makalelerinde son yıllarda dünyanın gündeminde olan ahşap malzeme ile üretilmiş çok katlı yapı çözümleri, ülkemizdeki özellikle konut uygulamaları için bir alternatif çözüm olarak incelenmektedir. Şensin Aydın Yağmur ve Leyla Dokuzer Öztürk’ün “Mimari Aydınlatmada Kabul Edilebilir Gölge Özelliklerine İlişkin Öneriler” isimli makalelerinde bir hacimde oluşan gölgelerin sertlik-yumuşaklık özellikleri tanımlanmış, değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler deneysel çalışmalar ile desteklendiğine değinilmektedir. “Begümün 500 Milyonu” Romanında Bir Mekân Eleştirisi” başlıklı Fatih Us, Nuri Kabaktepe makalesinde mekanı özne olarak kullanan, dönemin mimarisine dair eleştirileri ve yeni bir şehir önerisini barındıran Jules Verne’in romanı ele alınmaktadır. Ebru Yılmaz’ın “Nesne Üzerinden Mekâna Bakmak” nesne ve mekân ilişkisi bellek ve koleksiyon kavramları üzerinden tartışılmakta, kişisel ve kolektif belleğin mekândaki izleri sorgulanmakta, nesne, şey ve anı arasındaki ilişki 11’e 10 kala filmi üzerinden okunmaya çalışılmaktadır.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle. İyi okumalar...

YAYIN KOMİTESİ

URBAN AGENDA Investigation Report About (Highway and Railway) İzmir Gulf Passing Project

Hasan Topal, President of Executive Board of Chamber of Architects İzmir Branch

Izmir Gulf Crossing Project ,which is prepared via Yüksel Project International Inc. by Maritime Transport and Communications Ministry General Directorate of Highways, has been presented to citizens with a public information meeting which is made based on article 9 of EIA Regulations, on 25th June 2015. Our opinion, criticism and concerns have been transferred under information texts and explanations to the ones who is concerned. Press was also informed about these issues.

COMPETITION Architectural Project Competition of İzmir Konak Municipal Services Building and Arrangement Nearby Environment

Projects that are won the awards on “Architectural Project Competition of İzmir Konak Municipal Services Building and Arrangement Nearby Environment”.

ARTICLE Spatial/Historical Reflections Of Eating-Drinking and Entertainment Culture at Kemeraltı

Emel Kayın, Assoc. Prof., Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

Human mobility which includes functions like color, smell, taste, eating-drinking and entertainment along with various trade and crafts elements, makes up spirit of the Kemeraltı.

ARTICLE Roman Theatre Museums in Iberian Peninsula as a Conservation Option

Zeynep Aktüre, Assist. Prof. Dr. İzmir Institute of Technology, Department of Architecture

On the basis of four examples from Portugal and Spain, the article presents integrated conservation of ancient theatre remains in urban museums as a viable alternative to the “mega-museum” model that has been on the agenda for Izmir in the past few years.

ARTICLE Multistorey Wood Structures as a Sustainable Alternative

Neslihan Güzel, Assist.Prof.Dr., Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

Özgül Yılmaz Karaman, Assist.Prof.Dr., Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

In the study, multistorey wood structures, which are spotlighted recently, are examined as an alternative solution for especially housing market in Turkey.

ARTICLE Recommendations on Accepted Shadow Attributes for Architectural Lighting

Şensin Aydın Yağmur, PhD., Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

Leyla Dokuzer Öztürk, Prof. Dr., Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

In this study, the harshness-softness attribute of shadows is defined and evaluated. These evaluations are supported by experimental studies.

ARTICLE A Critique on “Space” in The Begum’s Fortune

Fatih Us, Asst.Prof., Canik Başarı University, Faculty of Architecture and Engineering

Osman Nuri Kabaktepe, İstanbul Arel University, PhD Student, Department of Architecture

This study deals with the novel “The Begum’s Fortune” by Jules Verne which uses space as subject, contains critics about the architecture of its time and offers a new city concept.

ARTICLE Looking at Space through Objects

Ebru Yılmaz, Assist.Prof. Dr., İzmir Institute of Technology, Faculty of Architecture, Department of Architecture.

In this paper, the relation between object and space has been discussed through the concepts memory and collection. The traces of personal and collective memory in space has been interrogated and the relation between object, thing and memory has been read through the film ‘10 to 11’.

EGEMİMARLIK 91 2015/3

International Architecture Awards 2015” Ödülü ‘İzmir Mimarlık Merkezi’ne Verildi

İzmir Mimarlık Merkezi önemli bir ödül aldı. İzmir kentinin tarihi dokusu içindeki anlamlı bir yapının, mimarlık ve kültür merkezine dönüştürülerek kente ve mimarlık ortamına sunulduğu bir yapı, eski Tekel deposu şimdinin Mimarlar Odası İzmir Şubesi / İzmir Mimarlık Merkezi binası uluslararası ödülle layık görüldü.

Avrupa Mimarlık, Sanat, Tasarım ve Kentsel Araştırmalar Merkezi (The European Centre for Architecture, Art Design and Urban Studies) tarafından düzenlenen “Uluslararası Mimarlık Ödülleri (International Architecture Awards 2015)” en prestijli ve seçkin yapı ödülleri programı yeni ve üstün

tasarımları onurlandırıyor. Bu yıl ki program iki kuruluş tarafından organize edildi. Rekor sayıda başvuru oldu. 2015 jüri toplantısı Münih’te BMW merkez binasında yapıldı, 22 ülkeden 60 proje seçildi.

Kasım ayında Avrupa Mimarlık, Sanat, Tasarım ve Kentsel Araştırmalar Merkezi ve Chicago Athenaeum Mimarlık ve Tasarım Müzesi (The Chicago Athenaeum Museum) tarafından, Chicago’da yapılacak “Kent ve Dünya” temalı Mimarlık Bienali’nde sergilenecek ve ödüller törenle verilecek.

Sergi Chicago’dan sonra Atina’da ve Avrupa kentlerinde sergilenecek.

Bu prestijli ödülün değerlendirmeleri:

- Claudia Donà, Gazeteci, Milano, Italya,
- Thomas Herzog, Mimar, Münih, Almanya,
- Oliver Herwig, Mimar, Münih, Almanya,
- Olga Ritter, Münih, Almanya, •Hannes Ziesler, BMW AG., Münih, Almanya ,
- Maximilian Danner, BMW AG., Münih, Almanya gibi dünyanın ünlü isimlerinden oluşan jüri tarafından yapıldı.

Ödül verilen projelerde kurumları ve toplumu pozitif etkilemesi, toplulukları pekiştirmesi, sürdürülebilir, esnek, nadir olması özellikleri arandı.

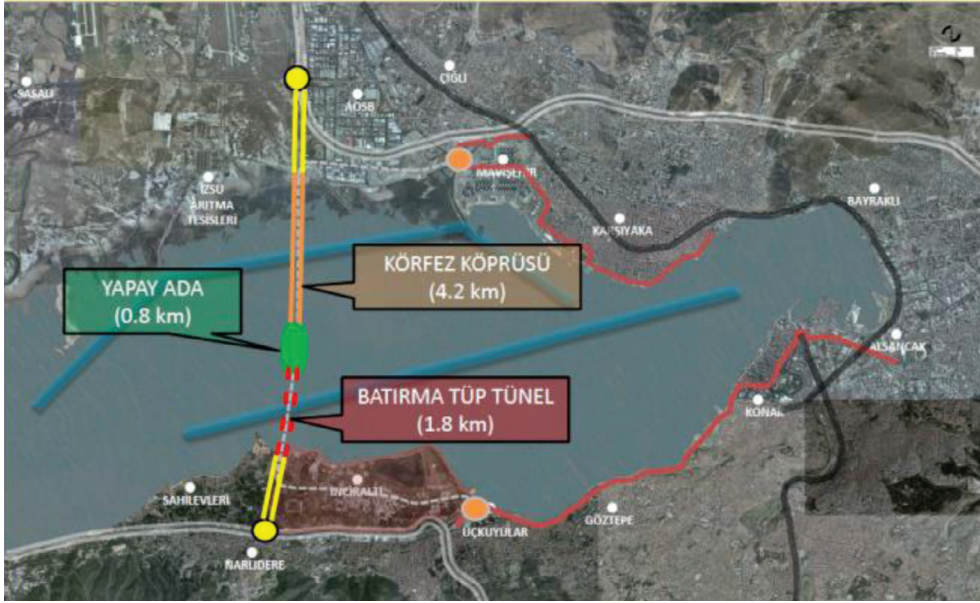
Sevgili üyelerimize ve katkıda bulunan meslektaşlarımıza sonsuz teşekkürler.

**Mimarlar Odası İzmir Şubesi
Yönetim Kurulu**

İzmir Mimarlık Merkezi Ekim - Kasım - Aralık 2015 Etkinlikleri

Kent Merkezinin Gizli Yüz(ey)leri: Balkon Korkulukları ATÖLYE 3-4 EKİM 2015/C.TESİ-PAZAR Katılım 20 kişi ile sınırlıdır. 02-4 Milya grupları halinde ve 2., 3. ve 4. sınıflar katılabilir. YÜRÜTÜCÜ Zeynep Tuna Ullav 10.00	Meslekte 30. ve 50.Yıl Plaket Töreni ve Açılış Kokteyli AÇILIŞ 5 EKİM 2015 / PAZARTESİ 17.00	Nur Esin evren ve insan:bireysel farklılıktan çevresel farklılığa SÖYLEŞİ 6 EKİM 2015/SALI 16.00	Ali Artun formların siyaseti ve tatlin kulesi SÖYLEŞİ 6 EKİM 2015/SALI 18.00
Erkut Şahinbaş erkut şahinbaş mimarlığı SÖYLEŞİ 7 EKİM 2015/ÇARŞAMBA 18.00	Çocuk ve Mimarlık ATÖLYE 8 EKİM 2015/PERŞEMBE Katılım 20 kişi ile sınırlıdır. YÜRÜTÜCÜ Hikmet Sivri Gökmen 10.00	Kemeraltı - Basmane için İyi/Küçük Adımlar TEKNİK GEZİ 8 EKİM 2015/PERŞEMBE 10.30 Buluşma Yeri: Konaş Pier Katılım 20 kişi ile sınırlıdır. Emel Kayın, eşliğinde gezilecektir.	Kentte Mekan Bulmaca ATÖLYE 10 EKİM 2015/CUMARTESİ 13.00 YÜRÜTÜCÜ Ali Okan Yılmaz
İzmir Mimarlık Ödülleri 2014 Plaket Çakma key ateli / derya akdurak TÖREN 10 EKİM 2015/CUMARTESİ 11.00	Urla Gezisi TEKNİK GEZİ 11 EKİM 2015/PAZAR 10.00	Küçük Armutlu Yerinde ve Yerlisiyle İyileştirme Mimari Fikir Projesi Yarışması ÖN KOLOKYUM 20 EKİM 2015/SALI 18.30 - 2.KAT	Think Global Build Social goethe enstitüsü SERGI 23 EKİM CUMA - 18.00 KORTEYL 23 EKİM / 13 KASIM 2015
İzmir Yarınlarına Bir Miras Fotoğraf Sergisi arkas sanat galerisi TEKNİK GEZİ 24 EKİM 2015/CUMARTESİ 11.00 Buluşma Yeri: Arkas Sanat Galerisi Lütfen kayıt yaptırınız.	Prof. Dr. Andres Lepik Münih Teknik Üniversitesi mimarlık müzesi müdürü SÖYLEŞİ 3 KASIM 2015 / SALI 18.00	İzmir Kültürpark'ın Anımsa(ma)dıkları Temsiller, Mekanlar, Aktörler Yürütücüler: AHENK YILMAZ, KIVANÇ KILINÇ, BURKAY PASIN PANEL 7 KASIM 2015/CUMARTESİ 14.00	Kamulaştırma Bilirkişiliği Eğitimi EĞİTİM 9-10-11 KASIM 2015 10.00 - 17.00
Yeşil Bina Leed Eğitimi erke tasarım SEMINER 13 KASIM 2015 / CUMA 09.00 - 17.00	Prof. Dr. Feridun Özış Erdal Kara akustik - yapı akustikliği - malzeme SÖYLEŞİ 25 KASIM 2015/ÇARŞAMBA 18.00	Enerji Kimlik Belgesi Uzmanlığı Eğitimi SMG 4-5-6 ARALIK 2015 / 10.00 EĞİTİM CUMA - C.TESİ - PAZAR	Prof.Dr. Arif Hepbaşlı ekserji etkin yapılar SÖYLEŞİ 9 ARALIK 2015/ÇARŞAMBA 18.30

İzmir Körfez Geçişi Projesi (Otoyol ve Raylı Sistem) İnceleme Raporu

Sunumda aktarılan proje güzergahı ve mesafeler slaytı

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından Yüksel Proje Uluslararası A.Ş. ne hazırlatılan İzmir Körfez Geçişi Projesi 25 Haziran 2015 tarihinde ÇED Yönetmeliğinin 9.maddesi gereğince yapılan halkın bilgilendirilmesi toplantısında kentliye sunulmuştur. Proje hakkında bilgilendirme metinleri ve açıklamalar kapsamında toplantıda özetle görüş eleştiri ve çekincelerimiz ilgililere aktarılmış basına da yansımıştır.

Sunumda Aktarılan Körfez Geçişi Özet Bilgileri

İzmir Körfezi Geçiş Projesi Kuzey Çevre Yolu Çiğli Sasalı kavşağından başlayıp köprü olarak körfez ortalarına kadar ve sonrası tünel olarak devam eden ve Yenikale'den Narlıdere'de İzmir Çeşme otoyoluna bağlanan kavşakla sona ermektedir.

Proje 12 km otoyol, 16 km raylı sistem tramvay olarak öngörülmekte bu kapsamda kuzeyde 4.2 km ayaklar üzerinde köprü (körfez tarama kanalı üzerinde 200 mt kadar asma köprü şeklinde), 800 mt bir yapay ada ve 1.8 km. batırma tüp tünel olarak önerilmektedir.

Tünel kesitleri; karayolu 2x3 izli olup, raylı sistem 2x1 izli olarak yaklaşık toplam 43.40 m. genişlikte ve 32 m. derinlikte 9.90 m. yüksekliğinde projelendirilmiştir.

“Projenin uygulaması aşamasında 3.500.000 (3.5 milyon) m³ tarama malzemesi çıkacağı bir bölümünün yapay adada kullanılacağı, diğer kısmı için dolgu yeri bulunacağı, fizibilite etüdüne göre projenin yaklaşık toplam 3.5 milyar lira maliyeti olacağının hesaplandığı,

800 m. uzunluğunda ve yaklaşık 200 m. genişliğindeki yapay adanın körfez içi akıntılara ve su sirkülasyonuna olumsuz etkisinin kesin olacağı, bunun en aza indirilmeye çalışılacağı,

Projenin yapılan ön fizibilite etüdüne göre finansal açıdan fizibil olmadığı,”

Proje sunumunda açıkça belirtilmiştir.

Projenin İzmir Kent Planları ile İlişkisi

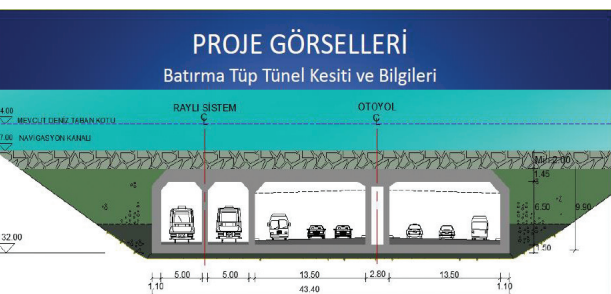
İzmir kentinin yürürlükte 1/100.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları bulunmaktadır. Önerilen İzmir Körfezi Geçiş Projesi bütün bu planların hiç birinde yer almamaktadır. Bir başka ifadeyle İzmir'in bütün ölçeklerdeki plan kademelerinin hiç birisinde böyle bir köprü-tünel geçişi ve projesi gereklilik olarak ortaya konmamıştır. Bu proje kent planlarının bir öngörüsü ve önerisi değildir.

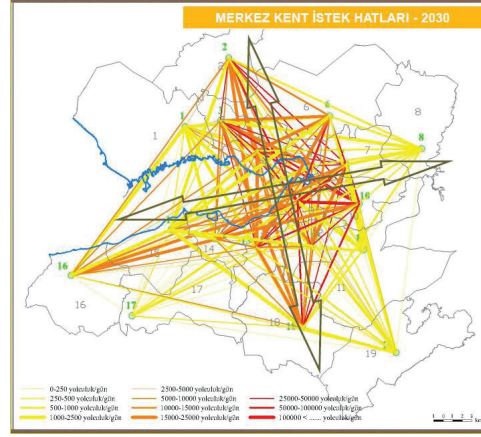
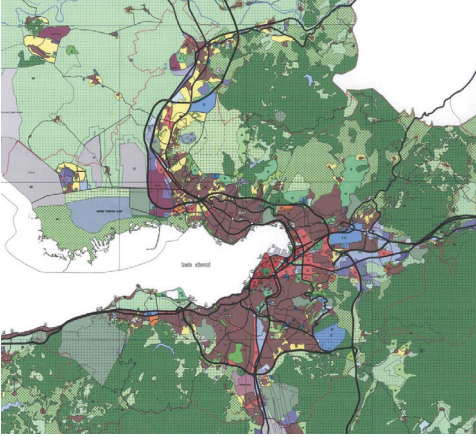
Projenin İzmir Ulaşım Ana Planı ile İlişkilendirilmesi

İzmir kentinin 2009 yılı onaylı Ulaşım Ana Planı ayrıntılı trafik sayımları, hane halkı anketleri ve erişim ulaşım talepleri ve eğilimlerine göre kentin 2030 yılı projeksiyonu esas alınarak kent içi ulaşım türlerini, güzergahlarını ve uygulama takvimini belirlemiştir.

İzmir kentinin yaklaşık 3 milyon kişiye ulaşan merkez kent nüfusu Karşıyaka, Çiğli, Bayraklı, Bornova, Konak, Karabağlar, Buca ve Gazimemir ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Geleneksel ticaret merkezi tarihi Kemeraltı bölgesinde işlevini sürdürürken, merkezi iş alanları Alsancak-Çankaya bölgesinde yer almakta ve giderek liman arkası, Salhane, Bayraklı bölgelerine gelişme aşamasındadır. İzmir kent planları da bu gelişmeyi yönlendirmekte, desteklemektedir.

İzmir'de konut bölgeleri ise yine Çiğli, Karşıyaka, Bayraklı, Bornova, Konak, Karabağlar, Buca, Gazimemir ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Merkez kentin hizmetler sektörü işlevinin gelişeceği plan kararlarının öngörüsü ve metropoliten ilişkiler bu gelişmeyi destekler niteliktedir. Bu gelişmeye metropoliten kentin erişeceği bir aşamadır denebilir.

SOLDA İzmir Merkez Kent 1/25000 ölçekli Nazım İmar Planı

İzmir Ulaşım Ana Planında 2030 Yılı için yolculuk istek hatları

ALTTA İzmir Körfezi Hava Fotoğrafı

Gediz deltası RAMSAR alanı ve Doğal Sit Sınırları haritası

Doğal sit alanı, sulak alan fotoğrafı

Özetlenen yerleşme deseni kapsamında konut alanları ile merkezi iş alanları ilişkisi kuşkusuz erişim ulaşım taleplerinin (yolculuk istek hatlarının) en fazla olduğu zonları ve koridorları içermektedir. Üniversite ve sağlık alanları da yaklaşık benzeri bir dağılım göstermektedir.

Diğer yandan sanayi, organize sanayi, küçük sanatlar gibi çalışma alanları da İzmir'in kuzey, doğu, ve güney akslarında ve kent çıkışları çevresinde yer seçmişlerdir. Bu bağlamda yukarıda belirtilmiş olan konut alanları ile çalışma alanları arasındaki erişim ulaşım talepleri de (yolculuk istek hatları da) tanımlanan bu akslarda ve koridorlarda yoğunlaşmaktadır.

Plan kararları kapsamında diğer çalışma ve merkezi iş alanları ise kuzeyde Aliağa, güneyde Torbalı, doğuda Kemalpaşa alt merkezleri olarak gelişmektedir. Erişim ulaşım talepleri iç körfez çevresinde konut bölgelerinden merkezi iş alanlarına, ve körfez çevresi yerleşimlerden başlamak üzere kuzeye, doğuya

ve güneye çalışma alanlarına doğru yoğunlaşmaktadır.

İzmir kent içi erişim ulaşım taleplerinin tanımlanan akslarda geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve entegrasyonu beklentidir. Yukarıda özetlenen yerleşme ve sektörel işlevlerin dağılımları kapsamında oluşan yolculuk istek hatları ve erişim ulaşım talepleri ile önerilen körfez geçişi- köprü-tünel projesinin hiçbir ilişkisi kurulamamaktadır.

Ulaşım Ana Planı etüdlerinin ve araştırmalarının hiçbir yerinde önerilen Körfez Köprü Tünel Projesi'nin gerekliliğine dair bir bulgu ortaya konmamaktadır. Bu nedenle önerilen körfez geçişi köprü-tünel-ada projesinin İzmir kent içi ulaşım sorunlarının çözümüne yönelik bir proje olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu proje İzmir Ulaşım Ana Planı'nın bir önerisi değildir.

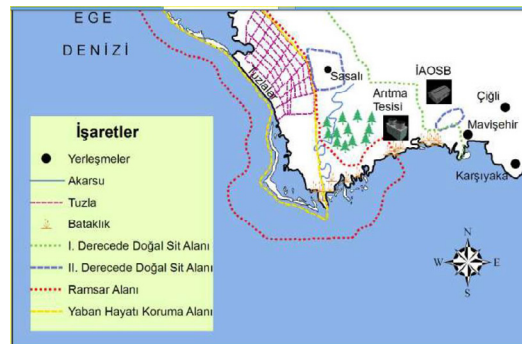
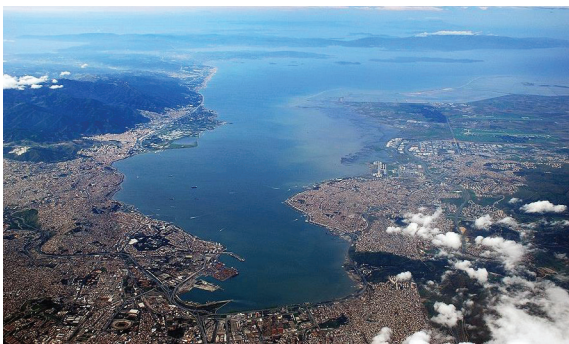
Köprü Tünel Projesi'nin İzmir Körfezi'ne Etkisi

İzmir körfezi kentin en önemli doğal zenginliğidir ve özenle, dikkatle duyarlılıkla korunması gereken

bir alanıdır. Önerilen projede orta körfezde yaklaşık 4.2 km. uzunluğunda köprü ve ayakları ile, 800 m. uzunluğunda 200 m. genişliğinde yapay ada oluşturulması körfezin ufuk çizgisini yok edecek bir müdahale olacak, kentin ufkunda bir duvar etkisi yaratılacaktır.

Projeyi hazırlayan ve sunan uzmanlar da bu köprü ayakları ve yapay adanın körfez dip akıntılarında ve su sirkülasyonuna önemli bir engel oluşturacağını belirtmişlerdir. Bir başka ifadeyle körfezin deniz suyu temizliği sürecine son derece olumsuz etkisi olacağı ve körfezin kirliliğine neden olacağı itiraf edilmiştir. Körfez temizliği için yıkılmış olan Ragıpapaş Daşyanı köprü ayakları ile yeniden inşa ediliyor denebilir.

Bu durumda önerilen Köprü-Tünel-Ada Projesi ile İzmir Körfezi için yaşamsal bir çevre sorunu-felaketi yaratılmış olacaktır. İzmir Körfezi ortasında hiç gereği olmayan ve yapılabilecek en büyük yanlış bir yapay ada oluşturmaktır.

Oresund Köprü Tünel fotoğrafları ve haritası

Sulak Alanlara ve Doğal Sit Alanlarına Etkisi

İzmir Körfezi kuzey batı kesimi Kuş Cenneti olarak bilinen “Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alan” (RAMSAR) kapsamında bir bölgedir. RAMSAR alanı tampon bölgesi koruma kuşağı Mavişehir kenarında eski gediz yatağı ile sınır oluşturmaktadır. Bu bölge aynı zamanda Mavişehir eski gediz yatağından başlamak üzere körfezin kuzeyinde lagün alanlarının tamamını kapsayacak şekilde birinci derece doğal sit alanı olarak tescil edilmiş alandır.

“İZMİR KENT İÇİ ULAŞIM SORUNLARI GELECEK ON YILLARI KAPSAYACAK ŞEKİLDE VE KALICI OLARAK ÇÖZÜLEBİLİR”

Önerilen İzmir Körfez Geçiş Projesi, bağlantı yolları, kavşakları ve köprü dolgusu ile ayakları RAMSAR tampon bölgesi içinde ve birinci derece doğal sit alanı sınırları içinde tasarlanmaktadır. Önerildiği şekliyle projenin bağlantı yolları, kavşakları, köprü dolgusu ve ayakları sulak alanı, doğal yapıyı, doğal sit alanını ve kuş popülasyonu beslenme alanlarını doğrudan olumsuz etkilemektedir.

Körfezin güneyinde, İnciraltı, Narlıdere kesiminde kıyı kuşağında birinci derece doğal sit, kıyı ile otoyol arasında ise üçüncü derece doğal sit olarak tescilli koruma alanları yer almaktadır. Önerilen köprü-tünel ve bağlantı yolları ve kavşakları bu bölgedeki doğal alanları da olumsuz etkileyecektir.

Doğal sit alanlarına ve sulak alana yapılacak bu olumsuz, zararlı etkiyi giderebilecek hiçbir bilimsel veya doğal önlem bulunmamaktadır. Önerilen projede, olması gereken koruma kullanma dengesi duryarlılığı, yalnızca kullanma, tahrip etme yönünde tercih edilmiştir. Önerilen proje uygulanacak olursa İzmir'in sahip olduğu doğal zenginliklere çok önemli ve geri dönüşü mümkün olmayan zararlar verilecektir.

Diğer Çevresel ve Teknik Problemler

Önerilen Körfez Geçiş Projesi Köprü-Tünel-Yapay Ada'nın İzmir Körfezi'nde yaratacağı diğer risk ve çevresel problemlerin örneğin karbon ayak izi, kıyı ayak izi vb. yönlerden gerekli bilimsel araştırmalarla ortaya konmasına ihtiyaç vardır. Bu konularda çevre, peyzaj, deniz bilimleri, gibi farklı uzmanlık alanlarının ayrıntılı raporları İzmir Körfezi'nin geleceği için yaşamsal önem arz etmektedir.

İzmir kentinin ve körfezin depremsellik durumu göz önüne alındığında çok ayrıntılı jeolojik, jeofizik, jeomekanik araştırma etüd ve analizler hazırlanmadan ve ortaya çıkacak riskleri giderecek çok yüksek maliyetli yapım teknikleri belirtilmeden (gerçek maliyeti hesaplanmadan) böylesi bir projenin ortaya konması akılcı ve bilimsel görülemez.

Körfez Geçiş Projesi'nin Maliyeti İle İzmir Kent içi Ulaşımında Önceliği Olan Hangi Ulaşım Projeleri Yapılabilir

Projenin 3.500.000.000.TL. (3.5milyarlira) maliyetinin olacağı hesaplanmış ve açıklanmıştır. İzmir de Konak Tünelleri ve Sabuncubeli Tünelleri'nde ortaya çıkan maliyet artışları dikkate alındığında bu projenin gerçek maliyetinin de 4.5 - 5 milyar liraya ulaşacağı rahatlıkla söylenebilir. Hesaplanan 3.5 milyar maliyet baz alındığında bile 1 km. si yaklaşık 330 milyon liraya malolacaktır. (Uygulanan metro projelerinde açıklandığı şekliyle, 1 km. metro maliyetinin yaklaşık 60 milyon

lira olduğu düşünüldüğünde ne kadar pahalı bir yatırım olacağı görülmektedir.)

3.5 milyar lira bir kaynak ile İzmir kent içi ulaşımında ;

- Üçyol, Bozyaka, Yağhaneler, Buca, DEÜ kampusu metro hattı yaklaşık 9 km.

- Halkapınar, Çamdibi, Otogar metro hattı yaklaşık 4 km.

- Ulaşım ana planı revizyonuyla oluşacak Evka3, Bornova Merkez, Manavkuyu, Bayraklı metro hattı yaklaşık 7 km.

- Ulaşım ana planı revizyonuyla oluşacak Konak, Alsancak, liman arkası, Halkapınar metro hattı yaklaşık 6 km.

- Ayrıca yine merkezde Ulaşım Ana Planı revizyonuyla oluşacak yeni 30 km. metro hattı. (Toplam 60 km. metro hattı)

- Körfezde kent planlarının öngördüğü 6 adet vapur iskelesi.

- 20 adet farklı kapasitelerde hızlı güvenli konforlu yolcu vapuru,

- 5 adet yeni nesil olarak tanımlanan 80-100 araç kapasiteli arabalı vapur,

3.5 milyar liralık bir kaynakla yukarıda özetle sıralanan ulaşım projelerinin tamamı ve ulaşım araçlarının tamamı gerçekleştirilebilir. İzmir kent içi ulaşım sorunları gelecek onyılları kapsayacak şekilde ve kalıcı olarak çözülebilir.

Örnek Olarak Sunulan Projeler

İzmir Körfezi Geçiş Projesi sunumunda ilgiler örnek olarak, Oresund Boğazı'nda yapılmış olan İsveç ile Danimarka'yı birbirine bağlayan Oresund Köprü Tünel Projesi'ni göstermişlerdir.

Oresund Boğazı'nda yaklaşık 4 km.si tünel, 4 km.si ada ve 8 km.si köprü olan Oresund Köprü Tüneli bir yandan iki kuzey ülkesini, 2x2 izli karayolu ve 2x1 izli demiryolu ile bir birine bağlarken, diğer yandan Danimarka'nın 1.213.000 nüfuslu Kopenhag kenti ile İsveç'in 664.400 nüfuslu Malmö kentlerini birbirine ve de Avrupa'yı İskandinav ülkelerine bağlamaktadır.

Kuzey denizlerinin rüzgarlı dönemlerinde çalışamayan feribot deniz ulaşımına da bir alternatif ve zorunluluk olarak planlanıp uygulandığı belirtilmektedir.

Diğer anlatılan örnek ise uzak doğuda geçmişte 1990'lara kadar, İngiliz sömürgesi olan Hong Kong ile yine geçmişte Belçika sömürgesi olan Macao bölgelerini birbirine bağlayan Zhuhai Köprü Tünel Projesi'dir.

Çinin güneyinde iki özerk yönetim bölgesi olan Hong Kong ve Macao Güney Asya'nın en güçlü iki serbest pazarı, güçlü iki endüstri, liman ve turizm kentleridir. Zhuhai HKMZ köprü tüneli bu iki özellikli kenti ve ekonomiyi birbirine bağlamaktadır.

Verilen bu örneklerin kendine özgü koşul ve gerekçelerinin, kültürel, mekânsal, fiziki ya da ekonomik pozisyonlarının İzmir kenti ve İzmir körfezi ile ve İzmir Körfez Geçiş Projesi ile hiçbir benzerliğinden söz edilemez.

Sonuç

İzmir Körfezi'nin su sirkülasyonuna yapay ada ve köprü ayakları ile engel oluşturarak kirliliğin sürmesine neden olacak olan, ekonomik açıdan fizibil olmayan, kentin erişim, ulaşım talepleriyle ve kent içi ulaşım ile hiçbir ilişkisi bulunmayan, kentin ulaşım ve imar planlarının önerisi olmayan ve sulak alanlara, doğal sit alanlarına ve koruma alanlarına büyük zarar verecek olan bu projeden vazgeçilmeli, bir daha gündeme getirilmemek üzere unutulmalıdır.

İzmir kentini, kentsel alanı ve körfezi doğrudan etkileyecek İzmir Körfezi Geçiş Projesi karayolu-otoyol gibi büyük teknik altyapı projelerinin, kent planlarının (ulaşım ve imar planları) kararına dayanması ve bu gibi büyük yatırımların kentin mekânsal oluşumuna, doğal değerlerine zarar vermeyecek şekilde, bilimsel ve akılcı tercihlerle planlanmasına özen gösterilmelidir.

Yüksek maliyetli ulaşım, altyapı projelerinin ve yatırımlarının seçiminde de teknik, bilimsel ve akılcı yöntemler esas alınmalı,

Zhuhai HKMZ Köprü Tünel Projesi

kaynaklar kentin ulaşım sorunlarını çözecek öncelikli kamu toplu ulaşım projelerine harcanmalıdır. Özetlenen duyarlılıkların gösterilmediği durumlarda, bu ve benzeri projelerle kentlerde kamusal yarar yerine, giderilmesi olanaksız ve büyük ölçüde mali kaynak israfına ve çevresel, kamusal zarara neden olunacaktır.

□

Hasan Topal, Mimarlar Odası İzmir Şubesi

Yönetim Kurulu Başkanı

İzmir Konak Belediyesi Hizmet Binası ve Yakın Çevresinin Düzenlenmesi Mimari Proje Yarışması

Danışman Jüri Üyeleri

Sema PEKDAŞ, Avukat, Konak Belediye Başkanı
Eser ATAK, Yüksek Şehir Plancısı, Konak Belediye Başkan Yard.
İlker KAHRAMAN, Yard. Doç. Dr. Mimar, DEÜ
Tevfik TOZKOPARAN, Mimar, ODTÜ, İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanı
Hasan TOPAL, Mimar, Gazi Ü., Mimarlar Odası İzmir Şube Başkanı

Asli Jüri Üyeleri

Cem SORGUÇ, Mimar (Jüri Başkanı), MSÜ
Nevzat SAYIN, Mimar, EÜ
Ali Muzaffer TUNÇAĞ, İnşaat Yüksek Mühendisi, DEÜ
Semra UYGUR, Yüksek Mimar, ODTÜ
Zehra AKDEMİR, Doç. Dr. Mimar, ODTÜ

Yedek Jüri Üyeleri

Mustafa Emre ERGÜL, Yard. Doç. Dr. Mimar, MSÜ
Gökçeçiçek SAVAŞIR, Doç. Dr. Mimar, ODTÜ
Necati ATICI, İnşaat Yüksek Mühendisi, DEÜ

Yarışma Raportörlüğü

Aydemir BAŞARGAN, Mimar, Konak Belediyesi Kentsel Tasarım Müdürlüğü
Ozan Savaş CAN, İnşaat Mühendisi, Konak Belediyesi Kentsel Tasarım Müdürlüğü
Ebru ASLAN, Raportör Yardımcısı, Konak Belediyesi Kentsel Tasarım Müdürlüğü

1.ÖDÜL

M. Ziya İMREN, Mimar Mehmet Şefik YASAVUL, Mimar

DANIŞMANLAR

Tamara NAZARİ, Mimar Cengiz Çağatay AKBAŞ, Mimar

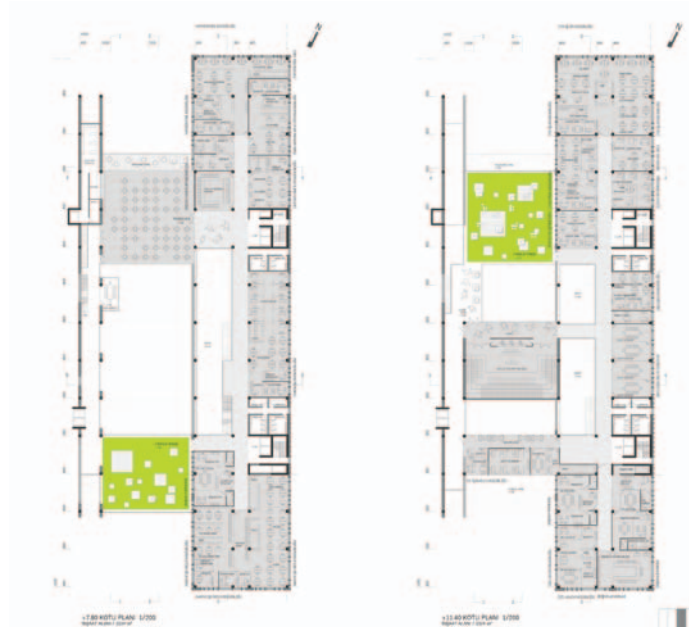
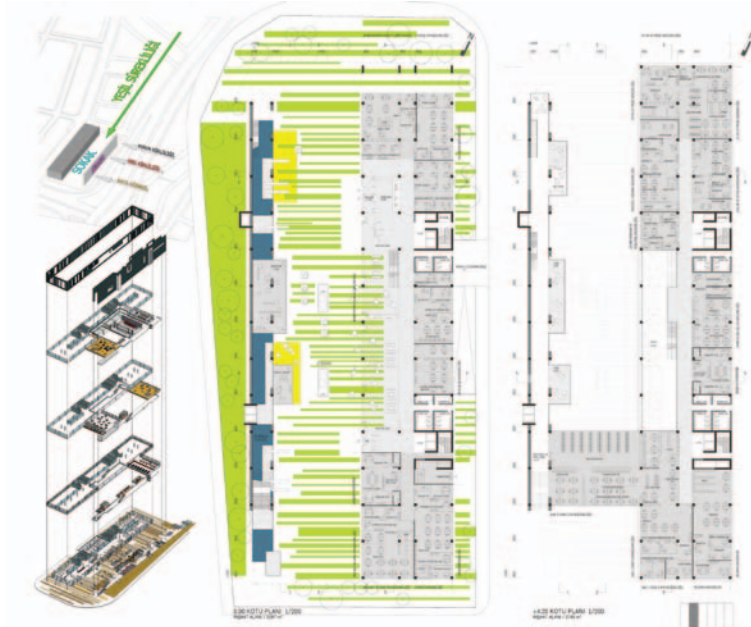
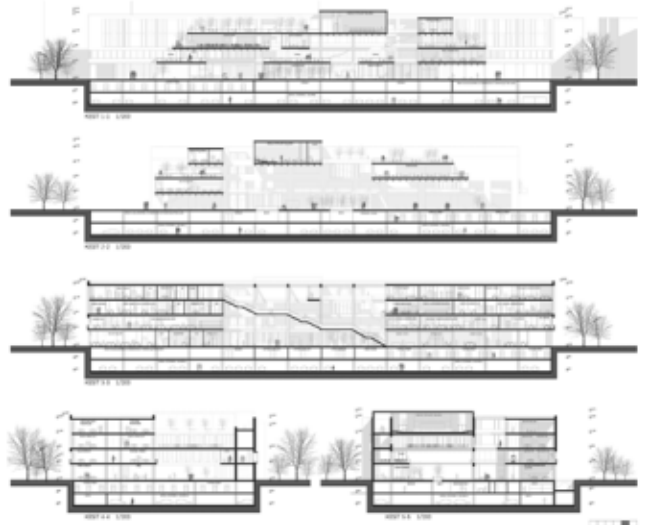
YARDIMCILAR

Abdullah KAYA, Öğrenci Çağrı KOÇER, Öğrenci

AÇIKLAMA RAPORLARI

Hadi ÇELEBİ, Elektrik Mühendisi Servet Seden ÇAKIROĞLU, Makina Mühendisi Levent AKSARAY, İnşaat Mühendisi

JÜRİ RAPORUNDAN Alana, ihtiyaç programına, şeffaf belediyecilik anlayışına getirdiği yalın yorum jüri tarafından takdir edilmiştir. İçinden ve altından geçilebilen, izlenebilen yerel yönetim yapısı zaman içerisinde oluşabilecek değişikliklere kolayca uyum sağlayabilecek esnekliktedir. Yeşildere Caddesi tarafında oluşturulan işlevsel

duvar ile ana hizmet binası arasında oluşturulan yarı açık mekân, sosyal iletişimin ve bölgenin dönüşümünün dinamosu olacak niteliktedir. Söz konusu duvarın batı güneşine ve Yeşildere Caddesi'nin olumsuz koşullarına bariyer oluşturması olumludur. Yapı dilinin yalın ve tevazu içerisinde biçimlenişine ait olduğu yere ve kullanıcılarına

yabancılaşmayan tavrı övgüye değer bulunmuştur. Batı duvarının kolon/duvar olarak oluşturulması ve duvarın doluluk-boşluk dengesi eleştirilmiş ve yeniden ele alınırken işlevlendirilerek geliştirilmesi, cephe kurgusunun güneş önlemine göre yeniden ele alınması önerilmektedir. 70 sıra no'lu proje oy birliği ile 1. Ödüle değer bulunmuştur.

2.ÖDÜL

Evren BAŞBUĞ , Y. Mimar Özlem ARVAS, Mimar Can ÖZCAN, Y. Mimar Deren UYSAL, Y. Mimar

TEKNİK DANIŞMANLAR

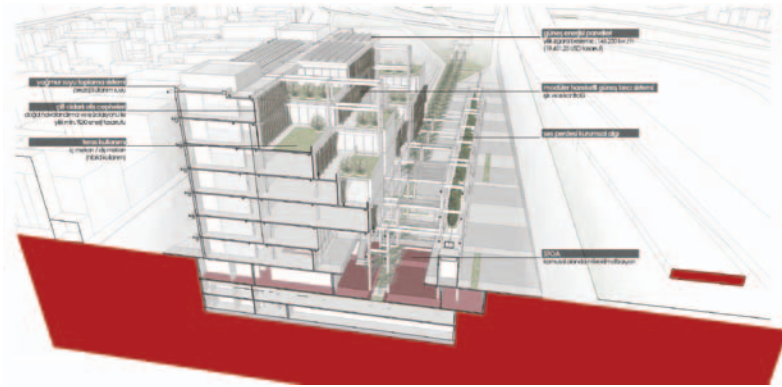
Cemal COŞAK, İnşaat Müh. Necdet TUNALI, Makina Müh. Levent ÜNAL , Elektrik Müh.

DANIŞMANLAR

Tamer BAŞBUĞ, Mimar Dilşad KURTOĞLU, Y. Mimar

YARDIMCILAR

Seçil TELYAKAR, Öğrenci Esin UÇKUN, Öğrenci Dilan SAK, İnşaat Mühendisi

JÜRİ RAPORUNDAN Proje alanına, programa, ortak ve kentsel kullanımına getirdiği gerek mekânsal gerekse de strüktürel özgün yorum jüri tarafından takdir edilmiştir. Ortaya konan kavramsal fikrin yapılaşması ve ihtiyaç

programının bunun etrafında kurulumu, yapının 1138. Sokak ve Yeşildere Caddesi ile ayrı ayrı kurduğu ilişki olumludur. Yakın çevre kararları ve yerine ait davranışı, yapının biçimlenişinin iç mekân kurgusuna getirdiği yansımaları

olumlu bulunmuştur. Yapının yalınlığını zedeleyen cephe elemanlarının kurgusu ve biçimleniş eleştirilmiştir. 31 sıra no'lu proje 4'e 1 oy çokluğu ile (karşı oy: Muzaffer Tunçağ) 2. Ödüle değer bulunmuştur.

3.ÖDÜL

Murat Arif SUYABATMAZ, Mimar Hakan DEMİREL, Mimar

YARDIMCILAR

Elif YILMAZ, Mimar Orhun ÜLGEN, Mimar Eda YAZKURT, Mimar Melis ERAYDIN, Mimar Mustafa UZMAN, Mimar Damla SOYSEVEN, Öğrenci Haluk DEMİREL, Ressam

MÜHENDİSLER

Bülent DEVECİ, İnşaat Müh. Hüseyin GÜLSOY, Elektrik Müh. Hasan ÖZOĞUL, Mekanik Proje

JÜRİ RAPORUNDAN Önerilen yapının yakın çevresi ile kentsel ölçekte oluşturduğu ilişki olumlu bulunmuştur. Yakın çevre önerileri ile bu doğrultuda oluşturduğu yapısal kurgu, zemin ile birlikte oluşturduğu

mekânsal çeşitlilik, esneklik ve kütle kompozisyonu, kamusal alana getirdiği yorum olumlu bulunmuştur. Yapının parçalı yoğunluğu ve iklimi gözetmeyen yapılanma biçimi eleştirilmiştir. Zemin altında konumlandırılan sosyal

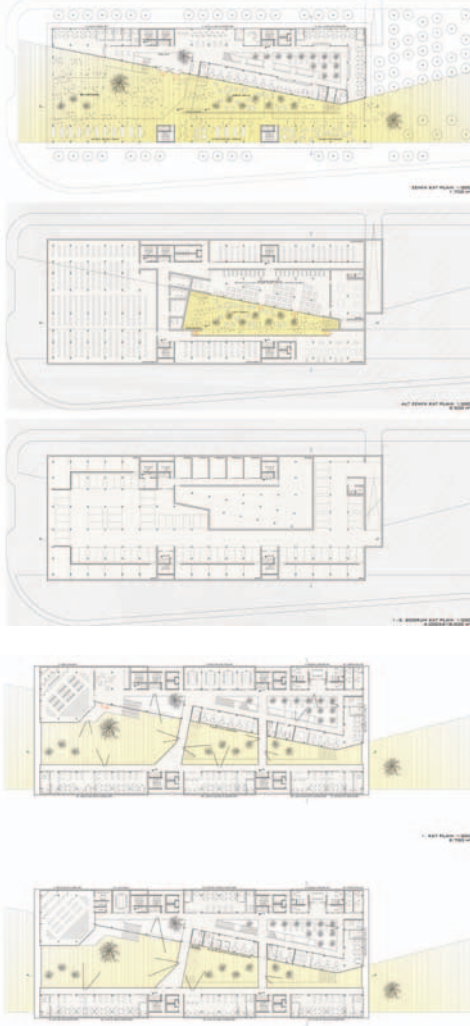
içerikli mekanların konforu dâhilinde kurgulanamaması eleştirilmiştir. 29 sıra no'lu proje 3'e 2 oy çokluğu ile (karşı oy: Semra Uygur, Nevzat Sayın) 3. Ödüle değer bulunmuştur.

EŞDEĞER MANSİYON

Selim VELİOĞLU, Y. Mimar Erce FUNDA, Mimar Orkun ÖZÜER, Y. Mimar Ersen GÖMLEKSİZ, Mimar Mert Göktuğ DEDEOĞLU, Mimar

MÜHENDİSLER

Muhterem EROĞLU, Y. İnşaat Müh. Cafer AKTÜRK, Makina Müh. Hayri AYDIN, Elektrik Müh.

JÜRİ RAPORUNDAN Zemin katın kente bırakılmış olması projenin olumlu yanlarından biridir. Yemek salonunun alt avlu ilişkilendirilmesi bu mekânların farklı işlevlerle kullanmaya imkan tanımaktadır. Belediye hizmetlerinin az bir kısmını zemin kata yerleştirerek alt ve üst avluların

devamlılığı ile bu mekânları kentsel bir park alanına dönüştürmektedir. Oldukça ikonik görüntüsüne rağmen rasyonel kolay ulaşılabilir ve farklı kullanımlar için esnek yapısı dolayısıyla olumlu bulunmuştur. Gün ışığını iyi kullanmasının yanı sıra güneşin zararlı etkilerine karşı savunmalı bir yapıdır.

Ancak kentsel verileri ve yakın çevre ilişkilerinin tasarıma dahil edilmemiş ve değerlendirilmemiş olması olumsuz bulunmuştur. 12 sıra no'lu proje 3'e 2 oy çokluğu ile (karşı oy: Semra Uygur, Nevzat Sayın) Eşdeğer Mansiyon'a değer bulunmuştur.

EŞDEĞER MANSİYON

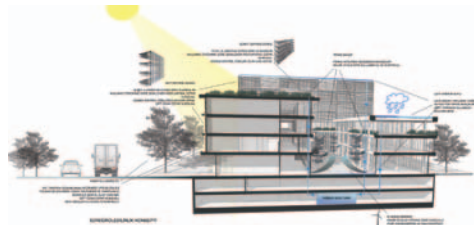
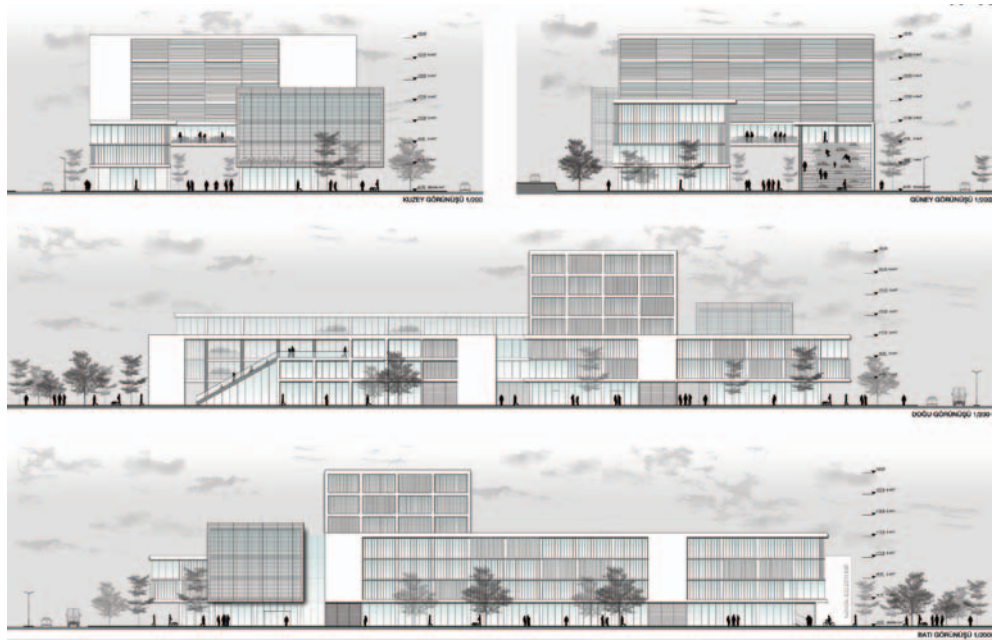
Ulaş KELLE, Y. Mimar Şafak DELİCE, Y.Mimar

YARDIMCILAR

Dilara KELLE, Y. İç Mimar Şima COŞKUN, Mimar Zeynep KARAER, Mimar

MÜHENDİSLER

Selçuk SUSUR, İnşaat Müh. Akın EKŞİ, Makina Müh. Tuna TAŞLIK, Elektrik Müh.

JÜRİ RAPORUNDAN Zemin kat planının sosyal donatılar ile beslenerek kullanımı olumlu bulunmuştur. Yakın çevre için önerilen kent parkının Gaziler Caddesi tarafında oluşturulan belediye

meydanı ile iç sokak üzerinden kurduğu ilişki güçlü bulunmuştur. Oluşturulan proje iç sokağının rüzgar tüneli olma ihtimali ve Belediye Hizmet Binası proje alanı güneyinde yer alan imar

adasının, projenin tamamlayıcı parçası olarak dahil edilmesi eleştirilmiştir. 30 sıra no'lu proje 4'e 1 oy çokluğu ile (karşı oy: Muzaffer Tunçağ) Eşdeğer Mansiyon'a değer bulunmuştur.

EŞDEĞER MANSİYON

Dürrin SÜER, Mimar Metin KILIÇ, Mimar Deniz GÜNER, Mimar Ali Can HELVACIOĞLU, Mimar Fulya SELÇUK, Mimar

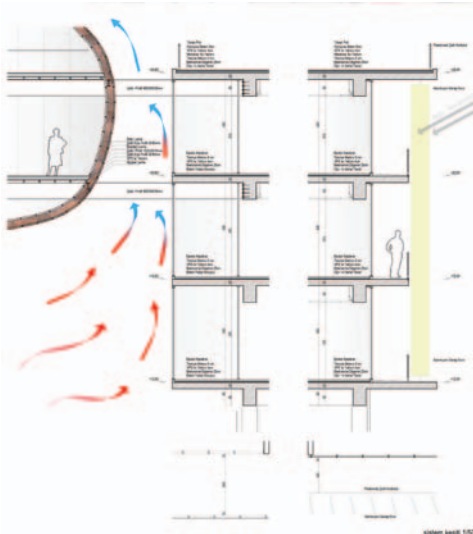
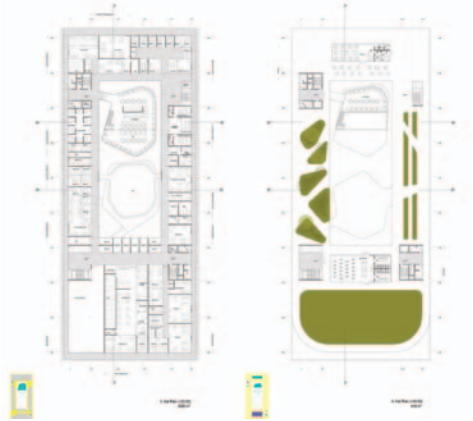
YARDIMCILAR

Binnaz AKUYGUR, Öğrenci Zeynep SOSYAL, Öğrenci Ali YONTUCU, Öğrenci Enise HATİPOĞLU, Öğrenci

Merve KARTAL, Öğrenci Gökçe ÇELİKBİLEK, Öğrenci

MÜHENDİSLER

Cemal COŞAK, İnşaat Müh. Ekrem EVREN, Makina Müh. Namık ONMUŞ, Elektrik Müh.

JÜRİ RAPORUNDAN Peyzaj ağı olarak tasarlanan kentsel alanın devamında yer alan Belediye Hizmet Binası zemininin programatik peyzaja dönüşümü ve kente katılan alan olarak

tasarlanması olumlu bulunmuştur. Zengin zemin üzerinde yükselen dingin yapı niteliği olumlu olmakla birlikte meclis salonunun biçimlenişinin oluşan bu dinginlik ile çelişiyor olması

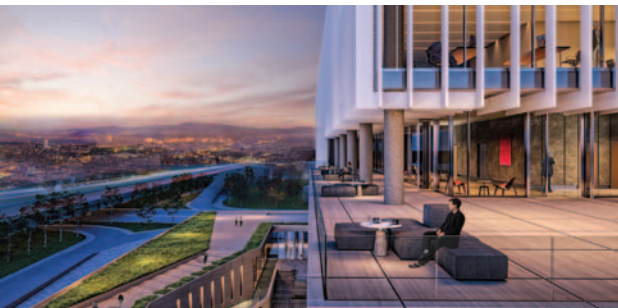
eleştirilmiştir. 40 sıra No'lu proje oy birliği ile Eşdeğer Mansiyon'a değer bulunmuştur.

EŞDEĞER MANSİYON

Erhan Fehmi KOBAL, Y. Mimar Behiç ŞENSOY, Mimar Selim SİDAL, Mimar Cansu AKSU, Mimar Mustafa EĞRETLİ, Mimar Ezgi BAŞLI, Öğrenci Gizem ALTUĞ, Mimar Ezgi KOÇAK, Mimar

DANIŞMANLAR

Timur SEMERCİ, İnşaat Müh. Gürol MUTAF, Elektrik Müh. Orhan Murat GÜRSON, Makina Müh.

JÜRİ RAPORUNDAN Önerilen kent parkının doğal bir uzantısı olarak tasarlanan Belediye Hizmet Binası 1. bodrum katında yarattığı orta bahçe/etkinlik avlusu ile zemin kotunda

oluşturduğu etkinlik terası, nitelikli bir kentsel etkileşim alanı olarak değerlendirilmiştir. Yapının dengeli kitle kompozisyonu olumlu bulunmakla birlikte biçimselliğe yapılan yoğun

vurgu ofis ve diğer hizmet mekânlarının esnekliğini ve çeşitlenebilirliğini olumsuz etkilemiştir. 59 sıra No'lu proje oy birliği ile Eşdeğer Mansiyon'a değer bulunmuştur.

EŞDEĞER MANSİYON

Deniz DOKGÖZ, Mimar Ferhat HACIALİBEYOĞLU, Mimar Orhan ERSAN, Y. Mimar

YARDIMCILAR

Gülcan AFACAN, Mimar İbrahim YİĞİTER, Öğrenci Sümeyra ERKMEN, Öğrenci Başak ELBAŞ, Öğrenci

DANIŞMANLAR

Cemal COŞAK, Y. İnşaat Müh. Uğur YILMAZ, Makina Müh. Seçkin SEKMAN, Elek-Elektronik Müh.

JÜRİ RAPORUNDAN Kütle kompozisyonundaki parçalı beyaz blokların dengesi ve bu blokların birbirleri ile ilişkisi başarılı bulunmuş, bloklar arasına düşen gölgeler ve cephe dilindeki ritim duygusunun

bu yapıya yere özgü bir Akdenizli kimliği kazandırıyor olması olumlu bulunmuştur. Öte yandan önerilen galeri boşluğunun, içe dönük ve çok büyük olması ile ciddi bir klimatizasyon gerektirmesi olumsuz bulunmuştur.

Doğal ışık almayan mekânlar, yemekhanenin uzun formu ve meclisin oturma düzeni ile formu arasındaki tutarsızlık eleştirilmiştir. 61 sıra No'lu proje oy birliği ile Eşdeğer Mansiyon'a değer bulunmuştur.

Kemeraltı'nda Yeme-İçme ve Eğlence Kültürünün Tarihsel / Mekânsal Yansımaları

ÇEŞİTLİ TİCARET VE ZANAAT UNSURLARIYLA BİRLİKTE RENK, KOKU, LEZZET VE YEME-İÇME, EĞLENCE İŞLEVLERİNİ DE BARINDIRAN İNSAN HAREKETLİLİĞİ, TARİHİ BOYUNCA KEMERALTI'NIN RUHUNU OLUŞTURMUŞTUR

Emel Kayın

ÜSTTE Osmanlı döneminde Kemeraltı Çarşısı'ndan bir görünüm (İzmir Kartpostalları, 2003)

SAĞ ÜSTTE Bir kahve iç mekânı (İzmir Kartpostalları, 2003)

Uzun mesafe kervan ticaretinin İzmir'e yönlendiği 17. yüzyıldan itibaren ticaret merkezi olarak gelişen Kemeraltı, geleneksel dokusu ve yaşantısıyla bir kültürel miras mekânıdır. Çeşitli ticaret ve zanaat unsurlarıyla birlikte renk, koku, lezzet ve yeme-içme, eğlence işlevlerini de barındıran insan hareketliliği, tarihi boyunca Kemeraltı'nın ruhunu oluşturmuştur. Bu makale, Kemeraltı'ndaki yeme-içme ve eğlence kültürünün tarihsel/mekânsal yansımalarını, sokak örgütlenmesi, kahve, lokanta, pastane, gazino, meyhane gibi kullanımlar üzerinden örnekleyerek bu yöndeki gelişimden kesitler sunacaktır.

Kemeraltı Geleneksel Ticaret Dokusunun Tarihsel Gelişimi ve Karakteristikleri

Bayraklı'da konumlandığı yarımada'daki M.Ö. 3000'lere dayanan tarihi kazılarla aydınlatılan Smyrna, M.Ö. 1050'lerde Hellas'tan Aiol ve Ionlar'ın göç etmesinin ardından M.Ö. 7. yüzyılda Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmuş ve M.Ö.4. yüzyılda olası bir nüfus patlaması yüzünden Pagos Dağı (Kadifekale) eteklerine göç etmiştir (Akurgal, 1989). Kadifekale'den limana uzanan surlarla korunan kentte kıyısında bir kalenin bulunduğu iç liman, ticaret ve güvenlik açısından stratejik bir noktadır. Limanda, 11. ve 14. yüzyıllar arasında Bizanslılar, Türk Beylikleri ve Latinler arasında savaşlar ve el değiştirmeler yaşanmıştır. 13. yüzyılda İzmir'de yerleşme ve ticaret yapma hakkı verilen Cenevizliler'in liman çevresinde, konut, işyeri, hamam,

kilise, fırın gibi yapılar edindikleri, benzer bir anlaşmanın Venedikliler'e de uygulandığı görülür (Arıkan, 1992) 15. yüzyılda Osmanlı yönetimi başlamış; İzmir, Batı Anadolu ürünlerinin dağıtım merkezi olması ve 17. yüzyılda uzun mesafe ticaretinin İzmir limanına yönelmesi nedeniyle, ciddi bir gelişme sürecine girmiştir (Baykara, 1974; Goffman, 1990). İç liman kıyısında konumlanan Kemeraltı Çarşısı da, kentin geleneksel ticaret merkezini oluşturmuştur.

17. ve 18. yüzyıllarda, Levant'ın zengin ticaret merkezlerinden olan İzmir, Asya ile Avrupa arasındaki malların ambarıydı (Tavernier, 1677; Tournefort, 1717). Kentteki hanların sayısını Aktepe "76", Müller-Wiener "180", Ersoy "101" olarak bildirir (Aktepe, 1971; Ersoy, 1991; Müller-Wiener, 1980/1981). Denizli-Aydın-Selçuk yönünden gelen kervanlar İkiçeşmelik yolundan, Balıkesir-Akhisar-Manisa yönünden gelenler ise Kemer'deki Kervan Köprüsü'nden geçerek Kemeraltı'na varmaktaydılar. Bugünkü Anafartalar Caddesi iç limanın rıhtımını oluşturmaktaydı; benzer tür zanaat ve ticaret aynı sokakta ya da handa konumlanmaktaydı. 18. yüzyıldan itibaren iç liman dolmuştur. (Chandler, 1971). Dolan liman alanı üzerinde genişleyen Kemeraltı Çarşısı, yay biçimindeki dar sokaklar, meydanlar, çıkmazlar, geçitler, meydanları tanımlayan camiler, sebiller, avlulu hanlar, batar katlı küçük dükkânlarla kimlik bulan geleneksel bir dokuya sahiptir. 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başında, bölgede yeni Belediye binası,

ticaret-depo hanları ve oteller inşa edilir.

Erken Cumhuriyet döneminde Kemeraltı, pasaj, sinema gibi yeni yapıların inşasına ve yeni kullanımlara sahne olsa da, geleneksel doku karakteristliklerini büyük oranda sürdürmüştür. Konak Sineması'nın yer aldığı Oskas Pasajı, Havuzlubey Çarşısı gibi yapılar, bölgedeki az katlı ölçek, avlulu düzen ve geçitlerle uyumludur. 1950'lerden sonra hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucu gelişen iç göç ve yeni yapılaşma yönelimi, Kemeraltı'na da yansımıştır. 1970'lerde esnaf ve işlev değişimleri, işporta, çok katlı yapı inşası gibi gelişmeler mevcuttur. Kemeraltı'nın Konak Meydanı yönünde 1967 yılında S.S.K. İzmir Konak Tesisleri'nin, Anafartalar Caddesi üzerinde ise 1971 yılında Salepçioğlu Vakıf İşhanı'nın inşası, bölgedeki yükselme ve yenilenme eğilimine iki örnektir. 1980'li yıllarda bölgedeki işlevsel ve mekânsal dejenerasyon artmış, işporta yoğunlaşmıştır. 1990'lı yılların ikinci yarısı ile 2000'li yılların başında, bölgenin sağlıklılaştırılması ve kültürel mirasın korunması için yerel yönetimler ile gönüllülük ilkesiyle çalışan bilimsel camia, meslek örgütleri, sivil inisiyatiflerin katıldığı bir süreç başlamıştır. Bölgenin kapital ve sahne değerinin arttığı günümüzde ise koruma çalışmalarının yanı sıra soylulaştırmacı bir gündem mevcuttur.

Kemeraltı'ndaki Yeme-İçme ve Eğlence Kültürünün Tarihsel/Mekânsal Yansımaları ve Dönüşümü

Kemeraltı'ndaki yeme-içme ve eğlence işlevleri, alanın morfolojisi, ticaretin ihtiyaçları ve geleneksel yönelimler çerçevesinde kendilerine yer bularak

“İŞLEVLERE GÖRE ÖRGÜTLENMİŞ SOKAKLARIN “ÇARŞI” ADIYLA ANILDIĞI KEMERALTI'NDA ADLARINI ÇEŞİTLİ YİYECEKLERDEN ALAN SOKAKLAR MEVCUTTUR”

gelişmelerin bir parçası olmuştur. Tarihsel sürece ilişkin literatür ve belgelerde Kemeraltı'ndaki, yeme-içme ve eğlence aktivitesinin sınırlı yer bulması araştırmaları güçleştirse de, erişilebilen kayıtlar ile mevcut yapılar, yeme-içme ve eğlence kültürünün mekânsal yansımalarının bir bölümünü izlemeyi mümkün kılmaktadır.

Osmanlı döneminde Kemeraltı, çeşitli ticaret mallarıyla birlikte yiyeceklerin de satışına sahne olurken, çarşı esnafının, bölgeye kervan ticareti dolayısıyla dışarıdan gelen topluluğun ve çarşıya işi düşen kentlilerin doyurulması ciddi bir meseledir. Böyle bakıldığında, Kemeraltı'nda sokaklar, meydanlar ve küçüklü büyüklü mekânların yeme-içme işlevine

dahil olması kaçınılmazdır. Fellows, çarşıda, yiyecek satılan dükkânlar ile lokanta, aşevi gibi yerlerin çokluğuna, yoğurt-süt ürünleri, tatlılar, kurutulmuş yiyeceklerin bolluğuna ve içki satılmamasına dikkat çeker (Fellows, 1852). Schuchardt, meyan balı ararken dolaştıkları hanların panayır görünümündeki avlularında, nar, palamut, fındık, haşhaş, yersakızı vb. satıldığını, alışveriş ettikleri dükkânda ise kahve, tatlı, nargile ikramıyla karşılaştıklarını anlatır. Barth, çarşının tipik “Doğu” olduğuna işaret ederken, etrafları sokak köpekleriyle çevrili lokantalar, tatlıcılar, kasaplardan söz eder (Schuchardt, 1861 ve Barth, 1892'den naklen Pınar, 2001). İşlevlere göre örgütlenmiş sokakların “çarşı” adıyla anıldığı Kemeraltı'nda, adlarını çeşitli yiyeceklerden alan sokaklar mevcuttur. “Şekerciler Çarşısı, Balçılariçi, Kasaplarıçi, Tavukçular Çarşısı, Kestane Pazarı, Çaycılariçi, Yemiş Çarşısı, Tuz Ambarı ” gibi sokaklar bu tür örneklerdir (Goad, 1905). 1908 tarihli bir rehberde, Şekerciler'indeki Galip Efendi, Yemiş Çarşısı'nda üzüm ve incir işi işindeki Kemahlızade İbrahim Bey, Çakaloğlu Hanı'nda zeytinyağı işindeki Nuri

Paşazade İsmail Bey, Abacioğlu Hanı'nda yumurta ve palamut işindeki Nevşehirli Yusuf Ağa, Kestane Pazarı'nda zahire işindeki Moralızade Ahmet Bey, Ekmekçiabaşı Hanı'nda koyun işindeki Mehmet Efendi ile örneklenebileceği gibi yiyecek satışıyla ilgilenen çok sayıda esnaf kayıtlanmıştır (Mihailidu, 1908'den naklen Berber, 2008). Çarşıda uzmanlıklara göre oluşan örgütlenme karakteri, dönüşerek de olsa günümüze kadar yaşamıştır.

Eski kartpostallarda, Yemiş Çarşısı civarındaki taş duvarlı, yüksek tavanlı incir hanlarında yerlere oturarak çalışan kadınlar ve Üzüm Çarşısı'ndaki komisyoncular ile yemek pişirmekte kullanılan mangal, saçayağı, baca,

ÜSTTE Canlılığını koruyan Havra Sokağı ve gündelik alışveriş

ALTTA Yeni Şükran Otel ve kapanmış olan Şükran Lokantası

SAĞ ÜSTTE Hükümet Caddesi ve Ali Galip Pastanesi'nin Erken Cumhuriyet dönemindeki görünümü. (Ali Galip Pastanesi Arşivi)

“BİR TEZGÂH İLE BİRKAÇ TABUREYLE HİZMET VEREN VE DÜKKÂNLARA DA SERVİS YAPAN SOKAK KAHVECİLERİ MEVCUTTU”

kömür kovası, kürek vb. aletlerin satıldığı Tenekeçilerici adlı çarşı görülmektedir. Kartpostallarda, küçük dükkânların önüne açılan tezgâhlarda yapılan satış aracılığıyla dükkân ve sokak arasında bütünleşme sağlandığı, önemli gıda maddelerinden olan pidenin bu yolla satıldığı, kebab gibi yemeklerin de benzer yolla sunulduğu izlenebilmektedir (İzmir Kartpostalları 1900, 2003). Kemeraltı eksenindeki Rasim Efendi'nin Cuma-i Balalı İslam Fırını ve Kayserili Muharrem Usta'nın Fırını ile Balcılarıçı'ndaki Mehmet Arif Efendi Fırını, adları günümüze ulaşabilen işletmelerdendir (Mihailidu, 1908'den naklen Berber, 2008). Adını bulunduğu sokağa veren ve geleneksel pişirme yöntemlerini günümüze kadar yaşatan Arap Fırını örneğinde görüldüğü gibi odun ateşiyle çalışan fırınlar, çarşının temel unsurlarındandır.

Osmanlı çarşılarının karakteristik kahveleri, Kemeraltı'nda'da mevcuttur. Eski kartpostallarda, Ali Paşa Meydanı'ndaki tipik açık

hava kahvesi ile çeşitli noktalardaki kapalı kahveler izlenebilmektedir. Kapalı kahveler, fazla geniş olmayan, dar pencere, alçak masa ve ahşap iskemlelere oturulan mekânlar olarak resmedilmekte; saçak altı ve sokağın kullanıma dahil olduğu kahvelerde, tavla ve nargile rağbet görmektedir. Kahveler de sokaklar gibi, “Tütüncüler Kahvesi”, “Deveciler Kahvesi”, “Hamallar Kahvesi” gibi uzmanlık adlarıyla anılmaktaydı. Odun kömürüyle ısıtılan kahve ocağı, cezve ve fincanların bulunduğu bir tezgâh ile birkaç tabureyle hizmet veren ve dükkânlara da servis yapan sokak kahvecileri de mevcuttu (İzmir Kartpostalları 1900, 2003). Scherer, kahvelerde duvar boyunca uzanan yastıklı sedirlerin olduğunu bildirir (Scherer, 1860'dan naklen Pınar, 2001). Kahveler, 20. yüzyıl başında yeni konaklama yapıları olarak devreye giren ve avlulu tipolojiler gösteren erken

otel parsellerinde de yer almış; avlu girişinin yanında sokağa cephe verecek biçimde konumlanan kahveler, giriş holleri sınırlı olan otellerin oturma alanı gibi hizmet verirken kentliler tarafından da kullanılmıştır. Ekmekçi başı ve Evliyazade Otelleri ile sonradan Güzel İzmir Otel'i'ne dönüşecek olan Yusufoğlu Hanı, zemin katlarında kahve bulunan işletmelerdendir. Hacı Ali Paşa, Ragıp Paşa, Hacı Hasan Paşa, Hacı Sadullah, Meserret, Gaffarzade gibi kahveler, parsellerinde yer aldıkları ve kentin tanınmış ailelerine ait otellerle aynı adı taşıyan ünlü kahvelerdir (Kayın, 2000). Sonradan Ankara Palas Otel'i'ne dönüşecek olan Askeri Otel'in altında bulunan Askeri Kiraathane, askerler ve entelektüel çevrenin mekânıdır (Yücebaşı, 1984). Hükümet Caddesi'nden Kemeraltı Caddesi'ne dönen arterdeki kahvelerin daha seçkin bir nitelik taşıdığı saptanabilir.

Kervan ticaretiyle gelenlerin konakladığı ve mütevazı bir yemek sunulan hanları, Kemeraltı'nın yeme-içme mekânları arasında saymak mümkündür. Tüm geleneksel çarşılar

gibi Kemeraltı'nda da iyi lokantalar mevcuttur. 20. yüzyıl başında, Ekmekçi Hanı'ndaki Nefaset ve Aziz Bey Lokantaları, İslam, İbrahim Ethem Efendi Lokantaları, Hükümet Konağı karşısındaki Askeri ve Erzincanlı Süleyman Efendi Lokantaları gibi işletmelerle karşılaşmaktadır (Mihailidu, 1908'den naklen Berber, 2008). Bu dönemde bazı otellerin zemin katlarında lokantalar vardır. Otelin yukarıya alındığı çözümde, kahvenin ön cepheye, lokantanın ise avlu ve yan cepheye yönlendirildiği görülür (Kayın, 2000). Gaffarzade Otel'i'nin zemin katında, Evliyazade ve Ekmekçi Otel'i'nin zemin katlarının yanı sıra aralarındaki parselde de kahve ve lokanta mevcuttur (Goad, 1905).

Erken Cumhuriyet döneminde Kemeraltı geleneksel örüntüsünü büyük oranda sürdürmüş; yiyecek satılan sokaklar gibi yeme-içme mekânları da canlılıklarını korumuştur. Kemeraltı, Başdurak, Balıkçılar Çarşısı, Kestane Pazarı ve Havra Sokağı'ndaki alışveriş imkânı, yakın konutlarda oturanlar kadar diğer kentlileri de cezbetmiştir. 20. yüzyılın ortasından sonra da, özellikle Havra Sokağı'ndaki gündelik mutfak alışverişinin canlı olduğu görülür (Eyüce, 2014). Bu karakter günümüze kadar bir biçimde yaşamıştır.

Kemeraltı'nın ana arterindeki tarihsel otellerin zemin katlarındaki kahveler, nezh mekânlar olarak bu dönemde de kullanılmıştır. Ekmekçi Otel'i ve Gaffarzade Otel'i'nin altındaki kahveler ile. Ankara Palas Otel'i devreye girene kadar varlığını sürdüren ve çeşitli içeceklerin yanı sıra tavla, iskambil, domino gibi oyunlar sunan Askeri Kiraathane, bu gruptadır (Nadir, 1926; İzmir Rehberi, 1934). Kemahlı İbrahim Bey Otel'i'nin altındaki kahve gibi edebiyatçıların toplanma yeri olan Meserret Kahvesi de yakın zamana dek kullanılmıştır. Hacı Ali Paşa Otel'i'nin altında yer alan ve bir dönem İzmirli Mustafa tarafından çalıştırılan Hacı Ali Paşa Kahvesi, geç vakitlere kadar nargile içilip sohbet edilen ünlü bir kahveydi. Ragıp Paşa Otel'i'nin altında bulunan ve bir dönem Vasfi Bey tarafından çalıştırılan Ragıp Paşa Kahvesi ise, otelde kalan Darülbeydi oyuncular

ve İzmirli şair, ressam, politikacıların toplandığı bir mekândı (Aksoy, 1986). Tarihi otel parsellerindeki kahve kullanımı azalarak sürmüş, yaşayabilen örnekler de Meserret Kahvesi'nde olduğu gibi dönüşmüştür.

Cumhuriyet yönetiminin modernleşme politikasının bir yansıması olarak ailece gidilen seçkin lokantalardan biri de Şükran Lokantası'dır. Sonradan Yeni Şükran Otel'i olarak anılacak olan Hacı Hasan Otel'i'nin avlusunda konumlanan Şükran Lokantası, otelin tadilatı sırasında Hacı Ali Paşa Otel'i'nin içine taşınmış, yerine döndüğünde de otele adını vermiştir. 1930'larda birinci sınıf statüdeki lokantada ortalama 60 kuruşa yemek yenebiliyordu. Kemeraltı Caddesi'nde 50 kuruşa yemek yenebilen Süleyman Lokantası ile 42 kuruşa yemek yenebilen Zaman Lokantası, Halimağa Çarşısı'nda ise 50 kuruşa yemek yenebilen Yeniyol Lokantası ve tandır kebabını 30 kuruşa satan Meşhur Tandırcı Hüseyin Efendi Mahdumları tavsiye edilen tesislerdi (İzmir Rehberi, 1934). Ekmekçi Otel'i'nin altında bulunan ve Ekmekçi Ahmet Bey'in işlettiği Ekmekçi Lokantası, ünlü lokantalardandı (Aksoy, 1986). 1941 rehberinde Ekmekçi, Yeni Şükran, Ankara Palas Lokantaları, kentteki 144 lokantanın tavsiye edilen

yedisi arasında sayılmaktadır (İzmir Şehri Rehberi, 1941). 1950'lerde de entelektüel kesimin, Ekmekçi ve Şükran Lokantaları ile Dönerci Atıf ve Bekir Efendi Lokantaları'na rağbet ettiği görülür (Gedikler, 2012). 1960'lı yıllarda, 1935'ten beri hizmet veren ve 1990'da kapanacak olan Dönerci Atıf, Ekmekçi Lokantası, Ferit Baba, günümüzde Hisar Meydanı'nda yaşayan Güven Lokantası, Veysel Çıkmazı'nda meyhane olarak çalışan Şölen Lokantası ile Çınar Sineması'nın bulunduğu yerdeki Akif Restoran'dan söz edilir (Atilla, 2001).

1930'larda Kemeraltı'nda Cumhuriyet yönetiminin modernleşme yönelimini yansıtan pastaneler açılır. Konak Meydanı'na yönelen ve Ankara Palas Otel'i'nin altında konumlanan Ankara Palas Pastanesi, seçkin imajıyla dönemin yazar, şair ve politikacılarının yeridir (Aksoy, 1986). Hükümet Caddesi'nde Ali Galip Bey tarafından işletilen Sevim Pastanesi, Elhamra ve Konak Sineması'na gidenler kadar politikacılar ve sanatçılar tarafından da rağbet görüyordu (İzmir Rehberi, 1934). Aynı caddede hâlâ mevcut olan Ali Galip işletmesinin bir dönem Ankara Palas Otel'i'nin altında yer aldığı da eski fotoğraflarda görülmektedir. Hisar Meydanı'ndan Fevzipaşa Bulvarı'na

ÜSTTE 1930'lardan günümüze yaşamayı başaran Mennan Pastanesi

ALTTA Geçmişte meyhaneleriyle ünlü Veysel Çıkmaz ve yakın dönemde kapanan Kemeraltı Lokantası

SAĞ ÜSTTE Restorasyon sonrasında canlanan Ali Paşa Meydanı ve kebabçı dükkanları

Restore edilen Kızlarağası Hanı'nda günümüz kahvecileri

Ay, Tek Nal gibi ünlü meyhanelerin yanı sıra Şükran Lokantası da meyhaneye dönüşmüştür. Kemeraltı'nın Kordonboyu'na yakın yönündeki Yeşil Papağan, İnhisarçılar Meyhanesi, Havra Sokağı'ndaki Yasef'in Meyhanesi, entelektüel kesiminin rağbet ettiği meyhanelerdendi (Karakuş, 2011). Sokaktan birkaç basamakla inilen Bodrum Meyhanesi'nin de konumlandığı Birinci Beyler Sokağı'nda da meyhaneler yer almakta, Ekmekçi başı Lokantası'nda da bir dönem içkili yemek yenilebilmekteydi (Eyüce, 2014). Günümüzde tarihi meyhaneler kapanırken günümüzde bulundukları sokakların kültürü de değişmiştir.

1950 sonrasında yaşanan köyden kente göç, kentsel mekândaki aktörleri ve yeme-içme, eğlence alışkanlıklarını kısmen dönüştürmüştür. Kentin modern bölgelerine yönelen ilgi ve yeni kentsel alışkanlıklar

“ŞERBET, ŞAMBALI, SÖĞÜŞ, BÖREK GİBİ YIYECEKLERLE ÜNLENEN ESKİ İŞLETMELERİN VARLIKLARINI GÜÇLÜKLE SÜRDÜRDÜĞÜ GÖRÜLÜR”

yönlene arterde Mennan Aygen'in 1936'da açtığı ve dondurmasıyla ünlü Mennan Pastanesi de günümüze ulaşabilen tesislerdendir.

Cumhuriyet döneminde Kemeraltı'nda sınırlı bir gece hayatı ve eğlence aktivitesi mevcuttur. Veysel Hamam Sokağı'ndaki eski Bahçeli Gazino'nun onarılmasıyla 1933 yılında açılan Şen Türk Gazinosu ilanlarında, “nezih ve kibar” bir işletme olarak 18 kişilik saz heyeti ve Fikriye Hanım, Nezihe Hanım gibi solistlerle sabaha kadar program yaptığını duyurmaktadır. Aynı yıl İkinci Beyler Sokağı'nda Dedezadeler'in yerinde Yeni Taflan Gazinosu açılmıştır (Dağtaş, 2004). Veysel Çıkmazı'nda 1926'da Halit Ferit Bey tarafından açılan Adalar Meyhanesi, sonraları Ferit Baba Meyhanesi ve Karadeniz adlarıyla işletilmiştir. 1960-1980 yıllarında sokaktaki meyhanelerin sayısı on beşe çıkmış;

ile fiziksel mekânın yıpranması sonucunda 1970'lerde belirginleşen ve 1980'lerde ivmelenen dönüşüm sürecinde geleneksel işletmelerin bir kısmı kapanmış ya da el değiştirmiştir. 1980 sonrasında kentsel mekânda pizza, tost, dürümcü vb. işletmeler artmış, kentin dört bir yanındaki alışveriş merkezi vb. kullanımlar çarşıya ilgiyi azaltmıştır. Şerbet, şambali, söğüş, börek gibi yiyeceklerle ünlü eski işletmelerin varlıklarını güçlülükle sürdürdüğü görülür. Bu kapsamdaki ilginç bir örnek, ana arterdeki küçük dükkanında 1938'den itibaren yoğurt ve kaymak satan Sefer Usta'nın önce muhallebiciye, 1980'lerde de Özsüt markasına dönüşmesidir. 1990'larda Kızlarağası Hanı'nın restore edilmesiyle Hisar Meydanı civarındaki kahve/kafe kullanımı ve döner, geleneksel yemek ve balık lokantaları çoğalmıştır. Bölgedeki

koruma çalışmalarının ivmelendiği 2000 sonrasında, Hisar Meydanı gibi eski işletmelerden Doyuran Manisa Kebapçısı'nın da bulunduğu Ali Paşa Meydanı'na da ilgi artmıştır. Şükran Lokantası, Kemeraltı Lokantası, Doğan Lokantası gibi eski işletmeler ile tarihi kahve, pastane ve meyhaneler kapanırken restore edilen Abacıoğlu Hanı'nda örneklenebileceği gibi yeni işletmeler de açılmaktadır. Çerez, şeker, baharat vb. konulardaki uzmanlık sokakları ise varlığını sürdürmektedir.

Sonuç

Kemeraltı'ndaki yeme-içme ve eğlence kültürüne ilişkin mekânlar, çeşitli dönüşümler geçirmiş, ancak geçmiş zamanın ruhu hâlâ yok olmamıştır. Bölgedeki yeme-içme ve eğlence kültürü gibi bu kültüre ilişkin mekânlar da bir yol ayrımındadır. Alana ilişkin koruma politikasının karmaşık reflekslerle ilerleyen yapısı ve Kemeraltı'ndaki kapital değerinin fark edilmesi sonucu devreye giren yeni dinamikler, geleneksel mekanizmaların korunarak sağlıklılaştırılması yönünde gereken destekleri yaratamamıştır. Kemeraltı'nın geleneksel yapısını oluşturan tüm küçük işletmeler gibi yeme-içme, eğlence aktivitesine ilişkin

tarihsel/mekânsal odakların yaşatılması için güçlü stratejiler oluşturulması, kentsel mekânın tarihsel kimliğinin korunması açısından zorunludur. ■

Emel Kayın, Doç. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Akurgal, Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, Net Turistik Yayınlar Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1989.
- Aksoy, Yaşar, Bir Kent Bir İnsan, Dr.Nejat Eczacıbaşı Vakfı, İstanbul, 1986
- Aktepe, Münir, "İzmir Hanları ve Çarşıları Hakkında Ön Bilgi", Tarih Dergisi, Sayı:25, 1971, s.105-154.
- Arıkan, Zeki, "XV.-XVI. Yüzyıllarda İzmir", Üç İzmir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Atilla, Nedim, Tarihten Günümüze İzmir Mutfağı, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2001.
- Berber, Engin, İzmir: 1876 ve 1908-Yunanca Rehberlere Göre Meşrutiyette İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2008.
- Chandler, Richard., Travels in Asia Minor 1764-1765, Ed.E.Clay, E.Wilton, the Trustees of The British Museum, London, 1971.
- Dağtaş, Lütfü, İzmir Gazinoları- 1800'lerden 1970'lere, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2004.
- Ersoy, Bozkurt., İzmir Hanları, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1991.
- Eyüce, Ahmet, Beyler Sokağı, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2014.
- Fellows, Charles, Travels and Researches in Asia Minor, John Murray, London, 1852.
- Goad, C.E., Plan d'Assurance de Smyrne, Londres, 1905.
- Gedikler, Gölgesiz, Hülya, 1950'li Yıllarda İzmir, Şenocak Yayınları, İzmir, 2012.

- İzmir Rehberi, İzmir ve Havalisi Asarı Atika Muhipleri Cemiyeti, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1934.
- İzmir Kartpostalları 1900, Ed.F.Yılmaz, S.Yetkin, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2003.
- İzmir Şehri Rehberi, Ed.S.Yurdkoru, İzmir Belediyesi Neşriyatı, İzmir, 1941.
- Karakuş, Hidayet, İzmir'in Kalbi:Kemeraltı, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kayın, Emel, İzmir Oteller Tarihi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2000.
- Mihailidu, Mihail., Dünya Ticaret Rehberi-Yunanca-Fransızca-1908 Yılına Ait, Amalthia Matbaası, Smirni, 1908 ("Berber, 2008" künyeli kitapta yayımlanmıştır.)
- Müller- Wiener, Wolfgang., "Der Bazaar von İzmir", Mitteilungen der Frankischen Geographischen Gesellschaft, 1980/1981, 27/28, s.420-454.
- Nadir, Cemal, Ticari ve İktisadi İzmir Rehberi, Türkiye Salon ve İlanat Mecmuası, İstanbul, 1926.
- Pınar, İlhan, Hacılar, Seyyahlar, Misyonerler ve İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2001.
- Tavernier, Jean, Baptiste., Les Six voyages de Jean Baptiste Tavernier I, Gervais Clouzer et Cladue Barbin, Paris, 1677.
- Tournefort, Joseph, Pitton de, Relation d'un Voyage du Levant, III, Lyon, Anisson et Posuel, 1717.
- Yücebaş, Hilmi, Şair Eşref Bütün Şiirleri ve 80 Yıllık Hatıraları, Dilek Yayınevi, İstanbul, 1984.

Bir Koruma Seçeneği Olarak İber Yarımadası'ndaki Roma Tiyatro Müzeleri

ÇALIŞMA KAPSAMINDA, KENT MEKANINDA ANTİK TİYATRO KALINTILARI İLE MÜZE İŞLEVİ BİRLİKTELİĞİNİN İSPANYA VE PORTEKİZ'DEN DÖRT UYGULAMASI, İZMİR İÇİN GEÇTİĞİMİZ YILLARDA GÜNDEME GELEN “MEGA MÜZE” MODELİNE BİR SEÇENEK OLARAK TARTIŞILIYOR

Zeynep Aktüre

ÜSTTE Portekiz'in Evora kentinde, eğrisel formundan hareketle, antik Eborac Tiyatrosu kalıntıları üzerine inşa edildiği düşünülen kentsel blok. (Resim 1)

İspanya'nın Badalona kentinde, eğrisel formundan hareketle, antik Baetulo Tiyatrosu üzerine inşa edildiği anlaşılan kentsel blok içinde bulunan kalıntılar. (Resim 2)

Kadifekale'nin kuzey yamacında yer alan Smyrna Antik Tiyatrosu'nun İzmir'in kültür yaşamına kazandırılması amacıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen kamulaştırma çalışmaları tamamlanarak yapının kazısına 2013'de başlandı. 2014 Nisan ayında, Antik Tiyatro ile Agora arasında kalan 25 bin metrekarelik alanın kamulaştırılarak, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca planlanan “Mega Müzeler” arasında yer alan Ege Medeniyetleri Müzesi ile birlikte çeşitli kültürel ve ticari kullanımlara ayrılmasını öngören imar planı revizyonunun İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onandığı basına yansıdı¹. Bu yazıda, böylece İzmir'in gündemine giren, kent mekânında antik tiyatro kalıntıları ile müze işlevi birlikteliğinin İspanya ve Portekiz'den dört uygulaması, İzmir için “mega müze” modeline bir seçenek oluşturabileceği düşüncesiyle, Roma Tiyatro Müzeleri başlığı altında tartışılıyor.

İber Yarımadası'ndaki yerleşim örüntüleri incelendiğinde, özellikle üst kademe merkezlerde, Roma döneminden bu yana yerleşim sürekliliği gözlenir. Bu nedenle antik dönemin kentsel yaşamını belgeleyen kalıntıların önemli bir kısmı, sonradan inşa edilen yapıların altında kalmıştır. Roma İmparatorluğu'nda kent yaşamı, ticaret ve yönetim işlevlerinin yerleştiği bir kent merkezi ile yıkanma, gösteri ve dinsel işlevli anıtsal yapılar demektir². İspanya'nın Barselona, Sevilla gibi büyük kentlerinde, Roma gösteri yapıları, bu yapıları temel olarak kullanan tarihi konut dokusunun dik açılı bloklardan

farklılaşan eğrisel formlarıyla, bugünkü kent morfolojisinden ayrılmaktadır (Resim 1). Badalona (Resim 2), Huesca, Palma de Mallorca gibi kentlerde ise, kadastral haritalar incelenerek, mevcut konut dokusunun altındaki Roma tiyatrolarının kalıntılarına ulaşılmıştır. Ancak, pek çok gösteri yapısı da, izleyen dönem yapılarında kullanılabilecek yapı taşları alındıktan sonra, kentin formunda görsel bir iz bırakmadan yeni yapılaşmanın altında kaybolmuştur. Bu yazıda, Portekiz'in Lizbon (Roma dönemindeki adıyla Olisipo) ve İspanya'nın Cartagena (Carthago Nova), Córdoba (Corduba) ve Zaragoza (Caesaraugusta) kent merkezlerinde yenileme projeleri sırasında raslantısal olarak keşfedilene kadar kayıp kalan antik tiyatro kalıntıların neden ve nasıl Roma Tiyatro Müzesi olarak korunduğu inceleniyor.

Lizbon, Córdoba, Zaragoza ve Cartagena Roma Tiyatro Müzeleri

Dört örnek arasında ilk keşfedilen, 1755'deki büyük depremde açığa çıkan Lizbon Tiyatrosu olmuştur da, yapı sonradan yeni yapılaşmanın altında kalmış ve 1960'da üzerindeki bir ev yıkılınca tekrar bulunmuştur³. Lizbon'un Alfama mahallesinde, ünlü Sé Katedrali'nden São Jorge Kalesi'ne tırmanan dik turistik rota üzerinde bulunan yaklaşık 3,000 kişilik yapıdan kalanların önemli bir kısmı halen yol ve yapı dokusunun altındadır. Kalıntıların müzeleştirilebilmiş kısmı, São Mamede Sokağı'nın iki yanında, çok noktada yere basan hafif bir üst örtü altında korunan altyapı kalıntıları ile müzeye dönüştürülmüş bir 17. yüzyıl yapısında sergilenen yazıtlı ve süslemeli

SAĞDA Lizbon Roma Tiyatro Müzesi koruyucu örtüsü altındaki altyapı kalıntıları (Kaynak: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Roman_Theatre_%285834359546%29.jpg). (Resim 3)

ALTTA Córdoba Eyalet Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi ek binası içindeki Corduba Tiyatrosu kalıntıları (Kaynak: <http://www.jmasoc.com/museo-arqueologico-de-crdoba>). (Resim 4)

SAĞ ALTTA Córdoba Eyalet Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi genişletme projesi (Müellifler: Pau Soler Serratosa, Joaquín Lizasoain ve Jesús María Susperregui) (Kaynak: <https://joseluissite.files.wordpress.com/2014/09/google-maps-zona-teatro-cordoba.jpg>) (Resim 5)

parçalardan oluşmaktadır (Resim 3). Lizbon Roma Tiyatro Müzesi, 2001 yılında ziyarete açıldıktan sonra 2013 Mayıs ayında sergi yenilemesi amacıyla geçici olarak kapatılmıştır.

Córdoba Tiyatrosu da 1946'da bir 16. yüzyıl yapısı olan Jerónimo Páez Sarayı'na taşınan Córdoba Eyaleti Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi içinde sergilenmektedir⁴. Taşınma sırasında ortaya çıkan ve müzenin yazıt salonunda yerinde korunan merdivenler, tiyatronun da dâhil olduğu anıtsal gösteri yapıları grubunu birleştiren kamusal dış terasa aittir⁵. 1980'lerde, müze genişletme çalışmaları sırasında komşu parsellerde ortaya çıkarılan parçalı kalıntıların tiyatroya ait oldukları ise 1992'de anlaşılabilmıştır⁶. 1994'den başlayarak sistemli kazılarla oturma kısımları kısmen ortaya çıkarılan Córdoba Tiyatrosu'nun, İber Yarımadası'nda bugüne kadar bulunanların en büyüğü olduğu düşünülmektedir⁷. Kazılarla ortaya çıkarılan üst oturma yerlerinin altyapısına ait kalıntılar müze ek binasının içinde sergilenirken, tiyatronun büyük kısmı halen kentin

sokak ve yapı dokusunun altında bulunmaktadır (Resim 4, 5).

Müzenin 3,800 m²lik ek bina projesi, 1998'de Endülüs Kültür Bakanlığı tarafından açılan uluslararası yarışmayı kazanan Pau Soler Serratosa ve Joaquín Lizasoain imzasını taşıyor. Endülüs Özerk Yönetimi tarafından 16 milyon avroluk maliyetle tamamlanabilen ilk etabının resmi açılışı Ocak 2011'de yapılan ek binada⁸, yanına eklemlendiği tarihi müze

bastırabilmek için, ilk proje üç kez çok kapsamlı revizyon geçirmiştir⁹.

Zaragoza'nın İber Yarımadası'nın büyükleri arasında yer alan tiyatrosu da, Córdoba örneğinde olduğu gibi, hayli yıpranmıştır, ancak plan özellikleri okunur durumdadır. Kalıntılar, kent merkezindeki bir yapı adasında, bir banka ile bir Cizvit binası arasında bulunan parselde yeni bir yapı inşa etmek üzere San Andrés Kilisesi'nin bulunduğu

“ROMA TİYATRO MÜZELERİ'NDE YERLEŞİMLERİN SÜREKLİLİĞİ DE DENEYİMLENEBİLİYOR”

binasını ve altında bulunan Roma dönemi kalıntılarını öne çıkaran çağdaş bir yapı dili benimsenmiştir. Kütlesiyle içinde bulunduğu parseldeki antik tiyatronun basamaklarını canlandıran yapı, böylelikle elde edilen kesitte iç mekândaki özgün kalıntılarla mümkün olan en az teması sağlamış; ancak kalıntılar üzerindeki müze katlarını taşıyacak sistemi uygun noktalara

parselin kısmen temizlenmesiyle, 1972'de ortaya çıkarılmıştır¹⁰. Aynı yapı adasında, bir dönem Francisco de Goya'nın (1746-1828) bilinen bir eserinde resmettiği yangında yok olan bir komedi tiyatrosunun, şimdilerde ise Zaragoza'nın Büyük Tiyatrosu'nun (Teatro Principal) bulunması, işlev sürekliliğine ilginç bir örnek oluştururken, farklı dönemlerden

EN SOLDA Caesaraugusta Tiyatro Müzesi koruyucu üst örtüsü (Kaynak: <http://smg.photobucket.com/user/uldemolins/media/Capturadepantalla2012-09-27alas134839.png.html>). (Resim 6)

SOLDA Caesaraugusta Tiyatro Müzesi koruyucu üst örtüsü (Kaynak: <http://bicob.com/wp-content/uploads/2009/03/imagen-111.png>). (Resim 7)

SOL ALTA Cartagena Roma Tiyatrosu Müzesi'nin içine yerleştiği arkeoloji parkı (Kaynak: http://www.teatroromanocartagena.org/files/40-21-DOC_FICHERO1/01_dossier%20grafico_reducido.pdf). (Resim 8)

kalan dini yapılar ise işlev çeşitliliğine işaret etmektedir¹¹. Roma Tiyatrosu, yapı adasını çevreleyen yolların ve Zaragoza'nın ünlü Rosario de Cristal geçit töreninde taşınan kristal ve vitrayların saklandığı, aynı bloğun köşesindeki kilisenin (Sagrado Corazon de Jesus) altına doğru devam etmektedir.

önemli anıtsal yapıların bulunduğu bir alanda yer alması, uygulamanın tamamlanmasını 2003 yılına kadar geciktirmiştir¹². Tiyatro oturma sıralarının üzerini kapatan yarım daire planlı koruma örtüsü (Resim 6, 7) ve müze işlevlerini barındıran çağdaş yapı ile akıllarda kalan Caesaraugusta Tiyatro Müzesi, resmi

Kontes Peralta'ya ait olan saray-evin 1988'deki yıkımı sırasında iyi korunmuş durumda ortaya çıkan antik tiyatronun 1997'de Cartagena tarihi kent merkezi içinde anıtsal yapı olarak tescillenmesi, alandaki konutların kamulaştırılarak yapının bir arkeoloji parkı içinde müzeleştirilmesi sürecini hızlandırmıştır¹⁶.

Cartagena Kent Meclisi'nin bulunduğu meydanda yer alan 18. yüzyıldan kalma Pascual de Riquelma Sarayı'ndan başlayıp, sarayın arka cephesinin baktığı sokak üzerindeki bir boşluğu açıklıksız cephesi ile dolduran yeni bir kütle ile üst kotta yer alan Santa Maria Coviesa Kilisesi, oradan da antik tiyatro kalıntılarına bağlanan müze, yalnızca fiziksel anlamda farklı dönem yapılarını değil aynı zamanda da çağları birbirine bağlayan tünel ve köprüleriyle ziyaretçilerine çok özel bir deneyim sunmaktadır (Resim 8). Müdahale sürecinin bütünü, müze ile ilgili yayınlarda ismine önemle yer verilen ünlü İspanyol mimar Rafael Moneo'nun başkanlık ettiği bir komisyon tarafından yürütülmüştür¹⁷.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu yazıda ele alınan antik tiyatroların ortak özelliği, İber Yarımadası'nda yerleşim sürekliliği gözlenen kentlerin tarihi merkezlerinde, Roma'yı izleyen dönemlerin anıtsal yapılarıyla bütünleşik konumlarıdır. Yerleşim kademelenmesine baktığımızda, tiyatrosunun küçüklüğünün de işaret ettiği gibi, Olisipo Roma döneminde orta kademede bir kent iken, üzerine inşa edilen Lizbon bugün Portekiz'in başkentidir. Roma döneminde yarımada'daki en büyük tiyatrolardan birine sahip olan Córdoba ise

“RAFAEL MONEO CARTAGENA ROMA TİYATRO MÜZESİ UYGULAMASI İLE 2010'DA EUROPA NOSTRA BÜYÜK ÖDÜLÜ'NÜ ALDI”

Alanın konumu ile geçmiş ve bugünkü işlevlerinden hareketle bir tiyatro müzesi içinde korunmasına karar verilen Zaragoza Tiyatrosu'nun kentin tarihi açısından bu kadar

olmayan verilere göre 12 milyon avro yatırımla tamamlanmış¹³ ve 2003'de açılışını izleyen on günlük dönemde 13,000'e yakın ziyaretçi aldığı basına yansımıştır¹⁴.

Murcia Özerk Yönetimi tarafından yapılan 43 milyon avro yatırım sayesinde, Temmuz 2009'daki resmi açılışından bir yıl önce hizmete giren Cartagena Roma Tiyatro Müzesi ise, prestijli Europa Nostra Büyük Ödülü'nü aldığı 2010'da, 145,000 civarında (günde ortalama 450 kişiden fazla) ziyaretçi olarak, Murcia Özerk Bölgesi'ndeki en çok ziyaret edilen anıt olmuştur¹⁵. Cartagena'da İ.Ö. 5. yüzyıldan bu yana antik dönem yerleşiminin akropolis tepesi ve izleyen dönemlerin kentsel çekirdeğini çevreleyen ortaçağ Concepción Kalesi'nin kuzeybatı yamacına yerleşen tiyatro, 6,000 kişilik kapasitesi ile yarımada'daki büyükler arasındadır. Alanın çöküntü bölgesi haline gelmesi nedeniyle, gelişimi tetikleyecek bir yöresel zanaatlar merkezi inşa edilmek üzere Cartagena Belediyesi tarafından kamulaştırılan

günümüzde, Cartagena ve Zaragoza gibi, bölgesel önemde bir kent konumundadır.

Zaman içinde çöküntü bölgesi haline gelmiş olan Cartagena dışındaki yerlerde tiyatroların içinde yer aldıkları yapı adalarının merkez işlevi, kamulaştırmalar yoluyla yapıların tamamının ortaya çıkarılarak anıtsal tek yapılar olarak restore edip yeniden işlevlendirilmelerini bir seçenek olmaktan çıkartmıştır. Böylesi bir olanağın mevcut olduğu Cartagena örneğinde ise, yaz aylarındaki kısa bir dönemle sınırlı kalacak gösteri amaçlı kullanım yerine, diğer örneklerde olduğu gibi, oniki ay getireceği gelirle içinde bulunduğu alanın ve kent bütününe kültürel ve ekonomik gelişimini sağlayacak Roma Tiyatro Müzesi modeli benimsenmiştir.

Yapıların tümü, raslantısal olarak bulunmuş ve bu durum, arkeolojik araştırmalar için kamulaştırmaları ve kentsel ölçekte karar ve uygulamayı güçleştirmiş ve geciktirmiştir. Ancak gecikme, özellikle Cartagena'daki uygulamanın tüm Akdeniz havzasında fiziksel ve sosyo-kültürel anlamda bozulmuş alanların sağlıklılaştırılması için kentsel yenilemenin anahtar sözcük haline geldiği bir dönemde yapılmasını ve bu yöndeki başarısıyla da Europa Nostra Büyük Ödülü almasını sağlamıştır. Yerel ve özerk yönetimlerce, İber Yarımadası'ndaki Roma Tiyatro Müzelerine, kamulaştırmalar ve kazılardan başlayarak yapılan yatırımı, antik gösteri yapılarının korunması kadar, kentlerin kültürel ve ekonomik yaşamının canlanması yönünde bir atılım olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Uygulamaların basın tarafından yakın takibi ve müzelerin açılışının ardından ziyaretçi sayılarının paylaşımı, toplumun bu yöndeki beklentisinin işareti olarak alınabilir.

Córdoba'da tiyatro kalıntılarını da barındıracak ek müze yapısı için uluslararası yarışma açılması, Cartagena'da ise Rafael Moneo'nun başkanlığında bir komisyonun görevlendirilmesi, özerk yönetimlerin Roma Tiyatro Müzesi modelinin içerdiği zorlu tasarım problemini nitelikli bir uygulamanın garantisi olarak güvenilir ellere teslim etme isteğinden olsa gerektir. Gerek Córdoba Müzesi ek

binası, gerekse Cartagena'daki doku ve Zaragoza'daki yapı adasında yeni yapılaşmada benimsenen modernist yaklaşımın verdiği olumlu sonuç, benzer çok dönemli alanlar için de, tarihselcilik ve geçici modalardan uzak duran çağdaş bir mimari dili güçlü bir seçenek olarak ortaya çıkarıyor.

Korunmuşluk durumlarındaki farklılıklar nedeniyle, yerinde korunan antik tiyatro kalıntılarının Cartagena'da açıkta bırakılırken, Zaragoza'da ve Lizbon'da koruyucu üst örtü altına alındığını, Córdoba'da ise Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi ek binası içinde sergilendiğini görüyoruz. Cartagena'daki kalıntılar bir antik dönem tiyatro yapısının tüm unsurlarıyla deneyimlenmesine olarak tanıyacak bir restorasyon uygulamasıyla sunulurken, Zaragoza'da ve Lizbon'da özgün kalıntıları, sağlamlaştırma dışında müdahalede bulunmaksızın, oldukları halde sergileme seçimi yapılmıştır. Zaragoza'da oturma sıralarının ana kayaya oyulu en alt kısmı orkestra ile birlikte korunmuş olduğundan ve üst örtünün yan yüzeylerinde müzenin dışındaki kamusal mekândan da izlenebilecek şekilde gerçekleştirilen görsel-işitsel sunumlarla bütünlendiğinden, antik dönem tiyatro deneyimi hakkında bilgilendirme, Lizbon'da olduğundan daha kapsamlı gözüküyor. Sergilenebilen özgün kalıntıların parçalılığı nedeniyle, antik tiyatro hakkında bilgilendirme konusunda Córdoba Müzesi içinde görsel-işitsel tekniklere daha çok görev düşüyor. Serginin özenli tasarımına karşın, Córdoba Tiyatrosu kalıntılarının müze içindeki diğer sergi nesneleri gibi algılanarak mekânsallıklarını yitirip yitirmediklerini ise, ayrıca tartışmak gerekiyor.

Tüm bu değerlendirmeler, kazısının tamamlanmasının ardından Smyrna Antik Tiyatrosu'nun İzmir'in kültür yaşamına kazandırılması sürecinde, Agora ile arasında kalan alanda yer alacak müze ile birlikte, Roma Tiyatro Müzesi modeline göre ele alınması durumunda, İber Yarımadası örneklerinin ödüle layık bir uygulama ortaya çıkmasına bulunabileceği katkıyı örnekliyor. ■

Zeynep Aktüre, Yrd. Doç. Dr., İYTE Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR

- 1 Kadifekale'de..., 2014.
- 2 Fear, 2002, 7.
- 3 Câmara Municipal de Lisboa, 2008.
- 4 Baena Alcántara, 2008.
- 5 Borrego, 2012, 3.
- 6 Borrego, 2012, 3.
- 7 Ventura, 1999, 61, 63.
- 8 Caravaca, 2011.
- 9 Lizasoain & Soler Serratos, 2006, 108, 110-112.
- 10 Beltrán Martínez, 1982, 44.
- 11 Beltrán Martínez, 1982, 41, 44.
- 12 Ayuntamiento de Zaragoza, n.d.
- 13 Museo del Teatro, n.d.
- 14 Más de 40.000, 2003.
- 15 Ayuntamiento de Cartagena, n.d.; Sánchez Galián, 2011, 4.
- 16 Ramallo & Ruiz, 1998, 27.
- 17 Museo del Teatro..., 2014.

KAYNAKLAR

- Ayuntamiento de Cartagena, (n.d.) "Museo y Teatro Romano de Cartagena", http://www.cartagena.es/frontend/ayuntamiento/Detalle_Obras/_us2maeQyxpcPSGZxqrg3aSHuROKV467he2lazil7j_o5Kml2u8pNrw [Erişim 12.01.2015].
- Ayuntamiento de Zaragoza, n.d., "Renovación del Plan Integral del Casco Histórico de Zaragoza 2005-2012", http://www.zaragoza.es/contenidos/urbanismo/Pich_informa.pdf [Erişim 09.01.2015].
- Baena Alcántara, María Dolores, 2008, "Museo Arqueológico y Etnológico de Córdoba, un museo para el futuro", Museo, 13: XI Jornadas de Museología—Hacer un Museo, 209-215.
- Beltrán Martínez, Antonio, 1982, "El teatro romano de Zaragoza", Actas del Simposio "El Teatro en la Hispania Romana" - Mérida, 13-15 de Noviembre de 1980, Coloquios Científicos de la Institución Pedro de Valencia, Badajoz, 41-64.
- Borrego de la Paz, Juan de Dios, 2012, "El teatro romano de Córdoba", Córdoba: Reflejo de Roma - Catálogo de la exposición en Museo Arqueológico del 4 de enero al 16 de febrero de 2012, 3-17.
- Câmara Municipal de Lisboa, 2008, "Museu teatro romano", <http://www.museuteatroromano.pt> [Erişim 10.01.2015].
- Caravaca, Toñi, 2011, "Una década de espera para la ampliación del Museo Arqueológico de Córdoba", <http://www.elmundo.es/elmundo/2011/01/31/andalucia/1296497485.html> [Erişim 09.01.2015].
- Fear, A.T., 2002, Rome and Baetica: Urbanization in Southern Spain c. 50 BC - AD 150, Clarendon Press, Oxford.
- "Kadifekale'de değişim rüzgarları", Hürriyet - Ege, 4 Nisan 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ege/26152244.asp> [Erişim 28.01.2015].
- Lizasoain, Joaquín & Soler Serratos, Pau, 2006, "La ampliación del Museo Arqueológico y Etnológico de Córdoba: una intervención con historia", Museos.es: Revista de la Subdirección General de Museos Estatales, 2, 106-115.
- "Más de 40.000 personas han visitado los museos del Teatro Romano de Caesaraugusta y el Centro de Historia", <http://www.noticias.info/2003-05-20/news-3600-source-2-mas-de-40-000-personas-han-visitado-los-museos-del-teatro-romano-de-caesaraugusta-y-el-centro-de-historia?redirected=true>, [Erişim 12.01.2015].
- "Museo del Teatro del Caesaraugusta", n.d., http://es.wikipedia.org/wiki/Museo_del_Teatro_de_Caesaraugusta [Erişim 12.01.2015].
- "Museo del Teatro Romano de Cartagena", 2014, <http://www.teatroromanocartagena.org/> [Erişim 12.01.2015].
- Ramallo Asensio, Sebastián Federico & Ruiz Valderas, Elena, 1998, El Teatro Romano de Cartagena, Editorial KR, Murcia.
- Sánchez Galián, María José, 2011, Análisis del perfil del turista del Teatro Romano de Cartagena, Master's Thesis in Management of Tourism Enterprises, Universidad Politécnica de Cartagena (UPCT), <http://repositorio.bib.upct.es/dspace/bitstream/10317/1871/1/tfm29.pdf> [Erişim 12.01.2015].
- Ventura Villanueva, Ángel, 1999, "El teatro en el contexto urbano de Colonia Patricia (Córdoba): ambiente epigráfico, evergetas y culto imperial", Archivo Español de Arqueología, 72, 57-72.

Sürdürülebilir Bir Alternatif Olarak Çok Katlı Ahşap Yapılar

ÇALIŞMA KAPSAMINDA, SON YILLARDA DÜNYANIN GÜNDEMİNDE OLAN AHŞAP MALZEME İLE ÜRETİLMİŞ ÇOK KATLI YAPI ÇÖZÜMLERİ, ÜLKEMİZDEKİ ÖZELLİKLE KONUT UYGULAMALARI İÇİN BİR ALTERNATİF ÇÖZÜM OLARAK İNCELENMİŞTİR

Neslihan Güzel, Özgül Yılmaz Karaman

Holz8 ve LCT ONE, (SCHANKULA Architekt, CREE) (Resim 1)

Günümüzde sürdürülebilirlik mimari tasarımın önemli kriterleri arasında yerini almıştır. Yapı teknolojisi de önemle yenilenebilir enerji kaynakları, sera gazları, küresel ısınma gibi çevresel kavramların etkileri nedeniyle gelişim ve dönüşüm içerisinde. Bu bağlamda, tasarım sırasında alınacak önlemlerin yanı sıra, yapı üretiminde kullanılan malzemeler ve yapım teknolojileri önemli unsurlar olmaktadır. Geçmişte özellikle de konut üretiminde yaygın olarak kullanımı gördüğümüz ahşap malzeme kullanımı da yeni üretim teknolojileri ile birlikte çok katlı yapı üretiminde özellikle Avrupa ülkeleri, Avustralya ve Kuzey Amerika'da yaygınlaşmaktadır.

Ahşap malzeme yenilenebilir bir kaynak olması, ahşap yapı elemanlarının ve yapıların üretiminde kullanılan enerji miktarının az olması yanında diğer yapı malzemeleri ile karşılaştırıldığında üretim sürecinde ortaya çıkan karbondioksit miktarının sıfıra yakın değerlerde olması gibi nedenlerle tercih edilmekte ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ahşap malzemenin kullanım olanaklarının artırılması çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu çalışma kapsamında da son yıllarda dünyanın gündeminde olan ahşap malzeme ile çok katlı yapı çözümleri ele alınarak, özellikle de ülkemizde hızla artan konut üretim sektörünün oldukça duyarsız görüldüğü ahşap malzeme ile konut üretimi olanakları konusuna vurgu yapılmak istenmektedir.

Bu amaçla makalede tutkallı tabakalı ahşap ve günümüzde yeni bir malzeme

olarak kullanımı yaygınlaşmakta olan çapraz lamine ahşap malzemeler kullanılarak benzer yapısal anlayış doğrultusunda inşa edilmiş iki çok katlı bina örneği yapım özellikleri ve ahşap malzemenin kullanımı bakımından incelenmiş, ülkemizdeki uygulama olanakları bakımından değerlendirilmiştir.

Ülkemizde malzemenin bulunabilirliği ve kullanım olanakları doğrultusunda bölgesel farklılıklar görülmekle birlikte geleneksel ahşap yapı kültürünün oldukça zengin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yapıların bulunduğu bölgenin iklimsel özellikleri, gelenekleri ve yöresel malzemelerin olanakları doğrultusunda ortaya çıkan tasarım, taşıyıcı sistem özellikleri, iç mekan konforu gibi mimari özellikleri yüzyılların birikimi ile mükemmelleşmiştir. Ancak ahşabın pahalılaşması, nüfusa oranla azalması ve diğer nedenler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ahşap yerine başka malzemelerin tercih edilmesine neden olmuştur. Bu anlamda ülkemizde son yüzyılda en çok betonarme iskelet sistemin özellikle konut üretiminde kullanıldığını görmekteyiz.

Hızlı kentleşme ve nüfus artışına bağlı olarak sayıları giderek artan söz konusu betonarme konutlarda, özellikle 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında meydana gelen hasarlar bu yapılara ilişkin yönetmeliklerin yenilenmesi, yapı denetimlerinin artırılması gibi önlemlerin alınması ile sonuçlanmış ancak betonarme yapım sistemi kullanımını yaygın olarak sürdürmeye devam etmiştir.

Oysa, aynı depremde bölgedeki geleneksel ahşap iskelet sistemde inşa edilmiş yapılar hasar görseler bile can kaybına sebebiyet vermemişler bu bağlamda da hafif iskelet yapıların konuşulmasına neden olmuşlardır (Işık, 2000). Betonarme yapılardan farklı olarak, sınırlı yapım olanakları sağlamakla birlikte var olan rasyonel ahşap yapılara ilişkin yönetmelik maddeleri ise kaldırılarak, 2007 yılında yürürlüğe giren deprem bölgelerinde yapılacak binalar hakkında yönetmelikte, "Ahşap bina ve bina türü yapılara uygulanacak minimum koşul ve kurallar, ilgili yönetmelik hükümleri yürürlüğe konuluncaya dek, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından saptanacak ve projeleri bu esaslara göre düzenlenecektir." maddesi yer almıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, ahşap malzemenin geleneksel ya da rasyonel tekil konut örneklerinde kullanımı da sınırlandırılmış olmakta, ahşap malzemenin günümüzün çok katlı yapılarının üretim sürecinde kullanımının da gündeme gelmesi geciktirilmiş olmaktadır.

Oysa, günümüzde özellikle Avrupa ülkeleri, Avustralya ve Kuzey Amerika'da yaygınlaşmakta olan endüstriyel ahşap malzeme ile üretilen çok katlı yapılar, "kentsel dönüşüm" olanaklarının araştırıldığı ülkemizde hızlı üretim süreçleri, deprem güvenliği, kullanıcı konforu ve sürdürülebilir tasarım gibi pek çok tasarım kriteri açısından değerlendirilmeye değer alternatifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında öncelikle çok katlı yapılarda kullanılan strüktürel kompozit ahşap malzemeler kısaca tanıtılarak, bu malzemeler ile üretilmiş olan Holz8 ve LCT ONE yapıları karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Strüktürel Kompozit Ahşap Malzemeler

Ahşap yapıların taşıyıcı sisteminde çeşitli yapı elemanlarının üretiminde yaygın olarak kullanılan, lamine ahşap kaplama, tabakalı yonga ahşap, yönlendirilmiş yonga ahşap, paralel yonga ahşap, tutkallı lamine ahşap ve çapraz lamine ahşap gibi işlenmiş malzemelere tabakalı olmaları ve bir bağlayıcı ile bütünleştirilmeleri nedeniyle strüktürel kompozit malzeme demek mümkündür. Bu malzemeler içerisinde yüksek ahşap

yapıların esas taşıyıcı elemanlarının yapımında tutkallı lamine ahşap ve çapraz lamine ahşap malzemeler kullanılmaktadır.

Tutkallı Lamine Ahşap (Glued Laminated Timber): 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan tutkallı lamine ahşap yapısal ve estetik açıdan yapım sektöründe önemli bir rol oynamıştır. Tutkallı lamine ahşap, performans özelliklerine göre özel olarak seçilmiş ve yerleştirilmiş ve daha sonra dayanımlı, nemden etkilenmeyen bir yapıştırıcı ile birbirine bağlanmış bireysel ahşap tabakalardan oluşmaktadır. Ahşap keresteler lifleri birbirlerine paralel olacak şekilde bir araya getirilerek yapıştırılır. Laminasyon yönü tüm kerestelerin uzunluğuna paralel olarak çalışır. Bu malzeme ile döşeme kirişleri, çatı kirişleri, aşıklar, kolonlar, kafes kirişler vb elemanlar yapılabilir. Tutkallı lamine ahşap malzeme, yatay, düşey ve eğimli elemanlar

yönünde yerleştirilebilir. Dış yüzeyde lif yönünde çift tabaka yapılması ya da panel iç kısmında ek çift tabaka yapılması mümkündür. Avusturya'da KLH firmasının panellerinin genişlikleri 2,40m, 2,50m, 2,73m, 2,95m ve en az üretim uzunluğu 8m'dir. Maksimum üretim boyutları; uzunluk 16,50m, genişlik 2,95m, kalınlık 500mm'dir. Ağırlığı ise strüktürel analizlerde taşıma ağırlığının belirlenmesi için 500kg/m³ olarak alınır (KLH Massivholz GmbH, 2013, 6). Kuzey Amerika'daki üretimlerde ise panel üretiminde kullanılan ahşap elemanların tabaka kalınlığı 16mm ile 51mm arasındadır. Genişlikler ise 60mm ile 240mm arasında çeşitlenmektedir. Panel boyutları ise üreticiye göre değişmekte ve 0,6m, 1,2m, 2,4m ve 3m genişliklerinde, 18m uzunluğunda ve 508mm kalınlıkta üretilmektedirler. Nakliye yönetmelikleri CLT panellerin boyutunu sınırlamaktadır (Wang, Pirvu, Lum, 2013, 4).

"KENTSEL DÖNÜŞÜM OLANAKLARININ ARAŞTIRILDIĞI ÜLKEMİZDE ÇOK KATLI AHŞAP YAPILAR DEĞERLENDİRİLMEMEYE DEĞER SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR ALTERNATİFTİR"

olarak tasarlanarak yapılarda yüksek yük taşıyıcı yapısal elemanlar olarak kullanılırlar. Tutkallı lamine ahşaptan yapılmış bir elemanın toplam kalınlığı yaklaşık olarak 15cm'den 180cm'e kadar yapılabilen ve 30m üzeri açıklıklar geçilebilmektedir (Mengeloğlu ve Kurt, 2004, 41).

Çapraz lamine ahşap (Cross-laminated timber-CLT): 1990'lı yılların başlarında kullanılmaya başlayan CLT 2000'li yılların başında yapım sektöründe kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Ahşap teknolojisindeki gelişmeler ile birlikte performans dayalı yönetmelikler orta yükseklikteki ve hatta daha yüksek yapılarda CLT panellerinin kullanımını alevlendirmiştir. Panellerin yapısı; tek sayıda tabakalar oluşturacak şekilde 3, 5, 7 ya da statik gereksinmelere bağlı olarak daha fazla tabakalı olabilir. Tabakaların yönü birbirine zıt yerleştirilir. Özel durumlarda ardışık tabakalar çift tabaka oluşturacak şekilde aynı

Taşıyıcı Sistemlerde Tutkallı Lamine Ahşap ve Çapraz Lamine Ahşap

Tutkallı tabakalı ahşap malzeme, balloon frame, platform, semi-balloon frame ve dikme-kiriş (post and beam) iskelet taşıyıcı sistemlerde yaygın kullanılmaktadır. Panel sistem çözümlerinde ise gerilmelere karşı daha dirençli olan çapraz lamine ahşap tercih edilmektedir. Ancak CLT malzemenin balloon frame ve platform sistemlerde diğer endüstriyel ahşap ürünleri ile birlikte kullanıldığı çözümlerde bulunmaktadır.

Balloon frame sistemde bina yüksekliği boyunca devam eden duvarlara döşeme elemanları bağlanır. CLT panellerin uzunluk sınırlamaları ve diğer tasarım ve yapım sorunları nedeniyle sistem yüksek olamayan ticari ve endüstriyel yapılarda kullanılır. Bu sistemde bağlantı noktaları daha karmaşıktır. Bu nedenle Balloon frame sisteminin kullanımı, platform sistemle

SOLDA Holz8 (H8), Bad Aibling, kat planları ve taşıyıcı duvar panelleri (SCHANKULA Architekten, H8 Presentation). (Resim 2)

SOL ALTTA SOL ALTTA Holz8 (H8), Bad Aibling, çapraz lamine ahşap döşeme panellerinin kurulumu (SCHANKULA Architekten, H8 Presentation). (Resim 3)

SAĞ ÜSTTE Holz8 (H8), Bad Aibling, Montajın 3. haftası (SCHANKULA Architekten, H8 Presentation). (Resim 4)

SAĞ ALTTA Holz8 (H8), Bad Aibling (Fotoğraf: B&O Wohnungswirtschaft GmbH, Tina Seiler arşivinden). (Resim 5)

Holz8 (H8), cephe detayı (Fotoğraf: Huber&Sohn, Tina Seiler arşivinden) (Resim 6)

karşılaştırıldığında yaygın değildir. Platform sistemlerde olduğu gibi, Balloon frame sisteminde de CLT malzeme diğer ahşap bazlı ya da ahşap olmayan ürünlerle birlikte kullanılabilir.

Platform sistemler, dünyada özellikle çok katlı yapılarda kullanılan en yaygın yapım sistemi olup duvar ve döşeme iskeletlerinin fabrikada prefabrike olarak hazırlanıp yerinde montajının süratle yapıldığı bir sistemdir. Duvar ve döşeme birbirinden bağımsız kurulum yapıdaki yerlerine yerleştirilir. Platform iskelet sistemler 1870'lerden bu yana kullanılmakta ve gelişmekte olan bir yapım sistemidir. Günümüzde özellikle Kuzey Amerika'da konut inşaatlarında kullanılan en yaygın tekniktir.

Avrupa'da ise çok katlı binalar için Amerika'da uygulanan platform sistemden farklı olarak duvar elemanları çapraz lamine ahşap panellerden yapılmaktadır. Bu sistemin bir çok

olumlu özelliği vardır. Üst katların kurulumunu basitleştirir, basit bağlantı sistemleri kullanılabilir ve yükün aktarım yönü genellikle iyi tanımlanmıştır (McGraw Hill, 2012, 2). Panel sistemde yapının duvar ve döşeme elemanları taşıyıcıdır. Ahşap panel sisteminin yük aktarma ilkeleri betonarme panel sistemle aynıdır. Panel sistemde döşeme ve duvar panelleri küçük boyutlu olabilecekleri gibi büyük boyutlu da yapılabilirler. CLT masif ahşap paneller yük taşımak ve desteklemek için duvar, tavan ve çatı elemanı olarak kullanıldığı gibi taşıyıcı olmayan elemanlar için de kullanılır. Panel sistemde kullanılan çapraz lamine ahşap elemanlar hem taşıyıcı hem de mekan belirleyici özelliğe sahiptirler. Birleştirilmelerinde köşebentler, çiviler kullanılır. Bu bağlantıları basit el aletleri ile yapmak mümkündür.

Çok Katlı Ahşap Yapı Uygulamaları

Ahşap malzemenin taşıyıcı sistem kurgusu içerisinde kullanımının yoğun olduğu ancak farklı gereksinimler doğrultusunda yapının ilk birkaç katının ya da çekirdeğin betonarme ile üretiminin, çerçeve ya da döşemelerin çelik veya betonarme elemanlar ile desteklenmesi gibi karma malzeme ve/veya yapım tekniği kullanılan çok katlı uygulamalar da yaygınlaşmaktadır. Çalışmada incelenen Holz8 ve LCT ONE yapıları da benzer biçimde betonarme çekirdek etrafında kurgulanan ahşap yapısal elemanlar ile inşa edilmişlerdir. (Resim 1)

Holz8 (H8)

2011 yılında, Bad Aibling Almanya'da inşa edilen yapının çapraz lamine ahşap panelleri Binderholz firması tarafından sağlanmıştır. Bina 8 katlı ve 25m yüksekliğindedir. Yapının zemin ve birinci katı ofis, diğer katları konut olarak kullanılmaktadır. Her katta iki daire bulunmaktadır. Dairelere ulaşım yapının cephesinde yer alan ortak kullanımlı balkondan gerçekleştirilmektedir (Resim 2).

Schankula, sıfır enerji harcayan bir kasaba yaratmak düşüncesinden yola çıkarak, Rosenheim Üniversitesi'nin de iş birliği ile kent ölçeğinde enerji etkin kavramı için bir yapı modeli geliştirmiştir. Projeye Ekonomi Bakanlığı da destek vererek

yapıyı sürdürülebilir, yapımında karbondioksit üretmeyen, enerji gereksinimi açısından bağımsız ve kendi kendine yetebilen, çeşitli iç mekan düzenlemelerine imkan veren, yenilikçi ve düşük enerji harcayan endüstrileşmiş ahşap kullanımlı bir yapı olarak tanımlamıştır. Tasarım aşamasında Almanya Federal Çevre Programı'ndan 120.000 Euro teşvik almıştır (Binderholz, 2009, 7).

Yapım zamanı yüksek derecede prefabrikasyon teknolojisinin kullanımı ile oldukça kısa sürmüştür. Duvar, döşeme ve çatı bileşenleri prefabrik olarak inşaat alanına getirilip, montajları yapılmıştır. Ahşap strüktüründe 570m³ ladin ağacı kullanılmıştır. Her iki günde bir kat tamamlanmış ve yapımında 6 işçi çalışmıştır. Modern çapraz lamine ahşap- CLT örneği olan bu 8 katlı yapının panelleri 16 günde takılmıştır (Schankula, 2012, 665)

Yapının merdiven çekirdeği yerinde yapım betonarmedir. Bunun dışında yapının tüm duvarları, döşemeleri ve çatı strüktürü prefabrik çapraz lamine ahşap panellerle yapılmıştır (Resim 3,4) Bu panellerin birbirlerine ve yapının betonarme bölümlerine bağlantılarında çelik köşebent elemanlar ile basit bağlantılar tasarlanmıştır. Yapının kısa kenarına paralel duvarları taşıyıcı olarak kurgulanmıştır (Resim 2). İç mekanda taşıyıcı olmayan ahşap panellerin kullanımıyla kullanıcının istekleri ve gereksinimleri doğrultusunda çeşitli mekansal düzenlemeler yapmak mümkündür. Bu bölücü duvarların yerlerinin değişimi 1 günde gerçekleşebilmektedir.

Yapılan çeşitli araştırmalarda ve testlerde prefabrik ahşap panellerle

oluşturulan taşıyıcı sistemin dinamik yüklere karşı performansının mükemmel olması, ısı yalıtım ve yangın performanslarının iyi olması, akustik açıdan ses köprülerini önemsiz değerlere indirgeyebilmesi gibi olumlu özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Döşeme ve duvar panellerine uygulanan yalıtım çözümleri ve alçı panel kaplamalarla binanın yangın dayanım süresi 60 dakikadır (Ryll, 2011, 13).

Dış duvarlarda ahşap panellerin üzerine yalıtım malzemesi olarak fiber alçı paneller ve 24cm kalınlığında ısı yalıtım malzemesi; iç duvarlarda ise ahşap paneller üzerine alçı levhalar kullanılmıştır. Cephede kaplama olarak ahşap ve alçı (stukko) malzemeler tercih edilmiştir. (Resim 5, 6). Döşemelerde ses yalıtımı amacıyla CLT ahşap panellerin üzerine dolgu betonu, ses yalıtım malzemesi, şap ve kaplama tabakası yerleştirilmiştir. (Bauenmitholz, 2011, 10).

Holz8 binası, önceleri Almanya'da daha sonra diğer Avrupa ülkelerinin yönetmeliklerince yapı üretiminde zorunluluk olarak getirilmiş "Pasif Ev" kavramını taşıyan özelliklere sahiptir. "Pasif Ev" kavramı minimum enerji tüketimi ile en yüksek konfora ulaşmak olarak kısaca açıklanabilir. "Pasif Ev" kavramının içeriğinde; yüksek ısı yalıtımlı dış bina bileşenlerinin kullanılması, binada ısı köprülerinin önlenmesi, sızdırmazlık sağlanması, kirli havadan ısının geri kazanılması ve güneşten ısınmada yararlanılması vb. olarak özetlenebilir. Holz8 binasının çatısında iki adet rüzgar tribünü bulunmaktadır. Bu rüzgar tribünleri ile elde edilen enerji binanın ısıtma ve elektrik enerjisi gereksinimlerine destek verilmektedir.

LCT ONE (Life Cycle Tower)

Ahşap yapıların önemli örneklerden biri olan LCT ONE, 2012 yılında Dornbin, Avusturya'da Cree GmbH tarafından yapılmıştır. Mimarı Hermann Kaufmann'dır. Bina 8 katlı ve 26m yüksekliğindedir. Yapımı bir yıl sürmüştür. LCT ONE binasında endüstriyel süreç ile birlikte yapımın performansını artıran ve çevresel faktörleri azaltan yeni ahşap teknolojileri kullanılmıştır. LifeCycle Tower sistemi sadece strüktürel kaygılarla değil aynı zamanda çevresel, sosyal ve ekonomik konulara da çözüm getirmek için mimarlar, mühendisler, yapımcılar ve malzeme üreticileri ile ortak çalışma içinde gerçekleştirilmiştir.

2009 yılında LCT ONE binası yapılmadan önce, Cree firması, Arup firması ve Avusturyalı mimar Herman Kaufman ile bir araya gelerek, modern yapı strüktürlerini ilgilendiren tasarım,

yapım kadar çevresel konulara da çözüm olabilecek performans ve yaşam döngüsü değerlendirme konularını araştırmışlardır. Bu araştırmadan 20 katlı bir ahşap binanın betonarme bir bina ile karşılaştırıldığında karbondioksit salınımının %90 oranında azaldığını ve yapım sürecinin %50 oranında hızlandığını buldular. Buna ek olarak, ahşabı üretmek için harcanan enerji miktarı ile ahşabın yaşam ömrünün sonuna kadar ürettiği enerji ile karşılaştırıldığında, bir ahşap binanın yaşamı boyuca %39'dan daha az miktarda enerji kaynağı kullandığını hesaplamışlardır (Tahan, 2013, 21).

LCT ONE binası 20-30 katlı bir ahşap bina projesinin yönetmelikler nedeniyle 8 kata uygulanmış bir modelidir. Merkezi Kuzey Amerika'da olan Cree yapılarının ahşap sisteminde binanın merkezinde bir çekirdek ve bu çekirdeğin etrafında serbest mekan düzenlemesine imkan veren taşıyıcı döşeme plakları yer alır. Çekirdek içinde asansörler, merdivenler ve ıslak hacimler bulunur. Bu sistem ile

yüksek ve geniş hacimli ahşap binalar yapmak mümkündür. Çekirdeğin taşıyıcı sistemi çelik ve betonarme, ve ahşap malzemeden yapılabilmektedir. Ancak LCT ONE binasının inşaatı için gerekli izinlerin daha hızlı alınabilmesi için yapının çekirdeği betonarme olarak yapılmıştır (Resim 7) (Binational Softwood Lumber Council-BSLC, 2014, 10).

Binanın ahşap bölümü 1,3m'lik bir ızgara sisemine sahiptir. Geçilen en büyük açıklık 9m'dir. Dış duvarların strüktüründe 3m'de bir tutkallı lamine ahşaptan yapılmış kolonlar bulunmaktadır. Ahşap ve beton malzemelerden yapılan döşeme panelleri 3m genişliğinde ve 9m uzunluğundadır (Resim 8). Bu kompozit döşeme panelleri bir taraftan yapının dışında yer alan tutkallı lamine ahşap kolonlara diğer taraftan da betonarme çekirdeğe mesnetlenmişlerdir. Taşıyıcılık açısından, düşey yükleri tutkallı lamine ahşap kolonlar karşılamaktadır. Yanal kuvvetler bu kolonlardan döşemelere oradan da betonarme çekirdek aracılığıyla temellere aktarılır. Binanın kabuğunda yer alan giydirme cephe elemanları bu kolonlara dıştan monte edilmiştir. Giydirme cephe sisteminde geri dönüştürülebilir alüminyum kompozit kaplama tercih edilmiştir (Zangerl ve Tahan, 2013, 20).

LCT ONE binasının yapım sürecinde, yapım yerinde temeli ve çekirdeği yapılırken, prefabrik ahşap malzemeli duvar bileşenleri, beton ve ahşaptan oluşan döşeme elemanları fabrikalarda üretilmektedir. Betonarme çekirdek tamamlandıktan sonra, duvar ve döşeme panellerinin yerlerine montajı başlar (Resim 9). 5 ahşap işçisi ile 8 günde sekiz katın

döşemeleri yerlerine asılabilir. Duvarların prefabrikasyon sürecinde CAD çizim programı ile hazırlanmış projeye uygun olarak elemanların kesilerek boyutlandırılması CNC sistemi ile yapılmaktadır. Bütün ahşap bileşenler endüstriyel ahşap ürünlerinden oluşur. Duvar panellerine montaj için gerekli elemanların takılması, panel içindeki dikmeler arasında yalıtım yapılması ve yüzeylerinin kaplanması gibi işlemler yatayda, tezgah üstünde gerçekleşir. Hazırlanan bu elemanlar şantiyeye getirilir ve hızlı bir şekilde montajları yapılır (Timber Design & Technology, Şubat 2013,39).

Kullanıcı tarafından istenen binanın iklimlendirilmesi, oryantasyonu ve performans standartları gibi özelliklerin karşılanabilmesi için yapıda kullanılacak pencere tipleri, su, hava sızdırmazlık, buhar kesici vb. yalıtım önlemleri mimarlar, mühendisler ve yapımcı şirket elemanları ile görüşülüp karar verilmiştir.

'Pasif Ev' standartlarına uygun olarak yapılmıştır. Yapıda havalandırma, ısıtma ve otomatik yangın alarmı vb. sistemlerinin yanı sıra otomatik olarak CO2 miktarı ölçen ve kontrol eden bir sistem bulunmaktadır. Ayrıca cephede güneş enerjisinden ısı ve elektrik kazanımı sağlayan çözümlere sahiptir. Yapı kabuğu tamamlandığında, binanın 'Pasif Ev' kriterlerine göre hava sızdırmazlık gibi çeşitli performans testleri yapılmıştır.

Yapı, Almanya'nın Sürdürülebilir Bina Konseyi (DGNB) tarafından Gold derecesi ile ön sertifikalandırılmış ve Avusturya standart kurumu olan ÖGNI tarafından da binanın en yüksek standart seviyesinde olduğu belirtilmiştir. Ek olarak Amerika'nın Yeşil Bina Konseyi'nden Platinium LEED sertifikası alınması beklenmektedir (Resim 10) (Zangerl ve Tahan, 2013, 28).

Değerlendirme ve Sonuç

Sürdürülebilir tasarımın önemli bileşenlerinden biri olan enerji etkinliği ve yapım tekniğinin standardizasyona olanak tanıyarak işçilik hatalarını azaltması ve hızlı üretim süreçleri bakımından her iki sistem de betonarme ile üretilmiş örneklerle karşılaştırılabilir. Tablo 1’de incelenen yapıların teknik özellikleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Avrupa’da ahşap yapılar Eurocode 5 standardında belirtilen strüktürel ve fiziksel özelliklere göre tasarlanmaktadır. Yaygın olarak, iskelet taşıyıcı sisteme sahip çok katlı ahşap yapılarda kolon, kiriş gibi elemanların yapımında tutkallı tabakalı ahşap malzeme kullanılmaktadır. Döşeme ve duvar panel elemanları çapraz lamine ahşap veya diğer endüstriyel ahşap malzemelerden yapılabilmektedir. Panel sistem ile yapılan binalarda ise duvar, döşeme ve çatı panelleri için gerilmelere karşı dayanım değerleri mükemmel olan CLT ahşap paneller tercih edilmektedir.

Holz8 ve LCT ONE binalarında ahşap taşıyıcı sistemi farklı olsa da her ikisinde de yanal yüklerin büyük bir bölümü betonarme çekirdek tarafından karşılanmaktadır. Yapım hızı açısından tutkallı tabakalı iskelet sistem ile çapraz lamine ahşap panel sistemi karşılaştırdığımızda, prefabrik ahşap panellerin montaj sürecinin daha hızlı olduğunu söyleyebiliriz.

Genel olarak bakıldığında, tutkallı tabakalı ahşap ile oluşturulmuş iskelet sistemin, panel sisteme göre daha esnek bir mekan düzenleme seçeneği verdiği görülmektedir. Bu nedenle ofis vb işleve sahip yapıların taşıyıcı sisteminde tutkallı lamine ahşap ile iskelet sistem tercih edilmektedir. Çapraz lamine ahşap panel sistemin kullanımı konut yapılarında daha çok yaygınlaşmıştır. Ancak her iki kompozit malzemenin bir arada kullanıldığı örneklerin de yaygınlaştığı görülmektedir.

Her iki binada da döşemelerde ve dış duvarlarda yangın, ısı, ses yalıtımı amacıyla çeşitli çözümler uygulanmıştır. Benzer plan tipolojisine sahip bu yapılar Avrupa’da 2020 yılına kadar eski binalar da dahil olmak üzere tüm yeni binalara yaptırım olarak getirilen ‘Pasif Ev’ standardına uygun olarak

inşa edilmişlerdir. Her iki binada düşük ısı iletim katsayıları ile dikkat çekmektedirler.

Ahşap yaşarken ortamın karbondioksitini bünyesinde toplar ve kereste haline getirilip yapıda kullanılmaya başlandığında da bu durum devam eder. Bu açıdan panel sistemle yapılan ahşap binalar iskelet sistemle yapılanlara karşılaştırıldığında, ahşap miktarı daha fazla olduğu için bünyelerinde tuttukları karbondioksit miktarında fazladır. Çok katlı yapıların üretiminde endüstriyel ahşap malzemenin kullanımı beton, çelik ve tuğla malzemelerle karşılaştırıldığında, çevreyi kirlilememesi, az enerji harcanması, hafiflik, uygulama hızı, prefabrikasyon teknikleriyle kolayca üretilebilmesi gibi nedenlerle daha avantajlıdır.

Günümüzde tutkallı tabakalı ahşap ve çapraz lamine ahşap malzemelerle Avustralya’daki Forte binasında olduğu gibi 10 katlı bir yapı rahatlıkla yapılabilmektedir. Gelecekte bu malzemelerle çok daha fazla kat sayısına sahip ahşap yapılar üretilebilecektir. Bu anlamda, ülkemizde de öncelikle ahşap malzemeli yapıların inşa edilmesine olanak tanıyacak yönetmeliklerin oluşturularak, sürdürülebilir bir alternatif olarak var olabilmesi sağlanmalıdır. ■

Neslihan Güzel, Yrd. Doç. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Özgül Yılmaz Karaman, Yrd. Doç. Dr., DEÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- . Bauenmitholz, (2011), "H8 Bauen Mit Holz", Bruderverlag Albert Bruder GmbH & Co., sf.8-13, www.BAUENMITHOLZ.de, [Erişim: 29.05.2014].
- Binational Softwood Lumber Council, BSLC, (2014), "Survey of International Tall Wood Buildings", Summary Report, Canada, sf.1-28, http://forestindustry.com, [Erişim tarihi:30.05.2014].
- Binderholz, (2009), "8-Storey Timber Building", Bad Aibling ID, sf.1-7, http://www.binderholz.com, [Erişim: 29.05.2014].
- CREE, http://www.creebyrhomborg.com/lct1/index_en.php#i5, [Erişim: 24.05.2014].
- Herman Kaufman ZT GmbH, http://www.hermann-kaufmann.at/?pid=2&prnr=10_21, [Erişim:13.11.2014].
- Işık, Bilge,(2000), "Hafif Çelik Yapıların Geleneksel Ahşap yapılar ile Benzerlikleri", Yapısal Çelik Semineri, Türk Yapısal Çelik Derneği, İTÜ İnşaat fakültesi, İstanbul, 13-14 Eylül.
- KLH Massivholz GmbH, (2013), "Cross-Laminated Timber", KLH Handbook, sf.1-15, http://www.klh.at, [Erişim:06.05.2014].
- McGraw Hill, (2012), "Mass Timber and Wood Framing: New And Traditional Approaches Reduce Cost and Meet Code For Mid-Rise Construction", Continuing Education, McGraw Hill Construction-Continuing Education Center, sf.1-4, http://

	HOLZ8 (H8)	LCT ONE (Life Cycle Tower)
YAPI / TEKNİK ÖZELLİKLERİ		
YAPIM YILI	2011	2012
YAPIM YERİ	Bad Aibling, Almanya	Dornbin, Avusturya
YAPI TÜRÜ	Ticari + Konut	Ticari
YAPI BOYUTLARI	10,620x21m	13x24m
KAT ADEDİ	8	8
YAPI YÜKSEKLİĞİ (m)	25	27
TABAN ALANI (m²)	1741	2500
YAPI HACMİ (m³)	5620	7500
AHŞAP TAŞIYICI SİSTEMİ	Panel	iskelet
TAŞIYICI SİSTEM MALZEMESİ	Betonarme ve Ahşap	Betonarme ve Ahşap
BARMENİN KULLANIM ŞEKLİ	Yapının çekirdeği	Yapının çekirdeği
AHŞAP MALZEME	Çapraz lamine ahşap-CLT	Tutkallı lamine ahşap-Glulam
CLT TABAKA SAYISI ve PANEL BOYUTLARI (Duvar)	5	-
CLT TABAKA SAYISI ve PANEL BOYUTLARI (Döşeme)	5 tabaka, 125cm genişliğinde ve 200mm kalınlığında paneller	3x9m
GEÇİLEN EN BÜYÜK AÇIKLIK	5,81x12,71m	3x9m
YAPIM SÜRESİ	Tüm panellerin takılması 16 gün. Toplam inşaat süresi 6 ay.	Döşeme panellerinin takılması 8 gün. Toplam inşaat süresi 1 yıl
AHŞAP MALZEME MİKTARI	570m ³	-
DEPOLANAN CO₂ MİKTARI	500ton	Betonarme bir yapıya kıyasla %90 oranında daha az CO ₂ salınımı
ISI İLETKENLİK DEĞERİ (U= W/m²K)	Dış duvarlarda 0,12 ve 0,14. Çatıda 0,11	Dış duvarlarda 0,12 Çatıda 0,07
ISI GEREKSİNİMİ (kWh/ m²a)	18	9
SES YALITIM DEĞERİ DIN 4109 (Rw)	59dB	-

SOL ÜSTTE LCT ONE, Dornbin, döşeme ve kat planları (Herman Kaufman ZT GmbH) (Resim 7)

SOL ALTTA LCT ONE, Dornbin, beton ile kombine ahşap döşeme panelinin montajı (Fotoğraf:DarkoTodorovic, Modern Conclusa) (Resim 8)

LCT ONE, Dornbin, yapım aşaması (Wikipedia) (Resim 9)

LCT ONE, Dornbin (Wikipedia) (Resim 10)

ÜSTTE Holz8 ve LCT ONE yapılarının karşılaştırılması. (Tablo 1)

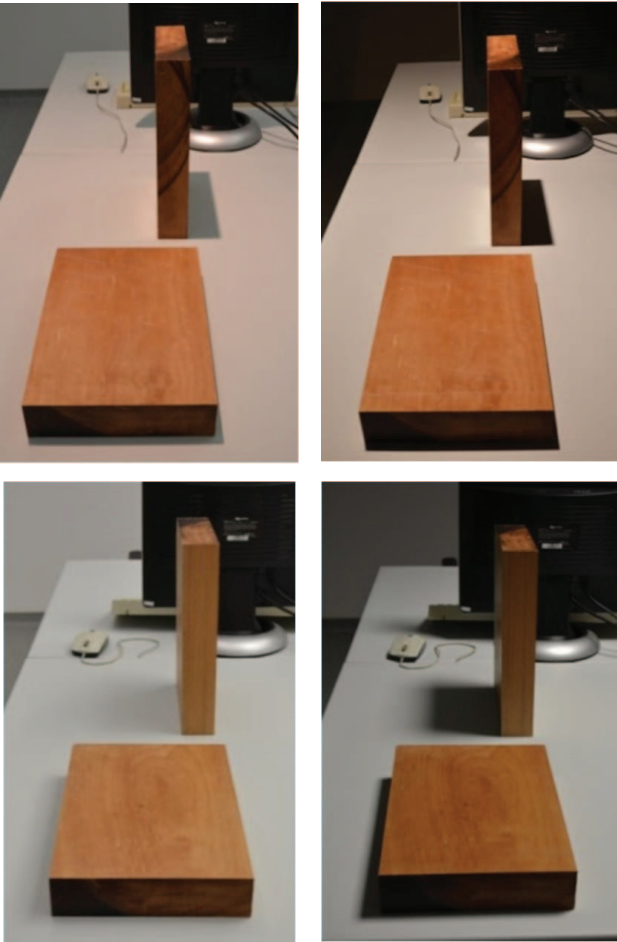
continuingeducation.construction.com/article, [Erişim:06.05.2014].

- Mengeloğlu, Fatih ve Kurt, Ramazan, (2004), "Mühendislik Ürünü Ağaç Malzemeler 1, Tabakalanmış Kaplama Kereste (TAK) ve Tabakalanmış Ağaç Malzeme (TAM)", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi, KSÜ, 7(1), sf.39-43.
- Modern Conclusa GmbH, http://www.modernconclusa.de/presseservice/detail/abschluss-der-holzbauphase-am-ersten-lifecycle-tower.html, [Erişim:14.11.2014].
- Ryll, Christine, (2011), "Bad Aibling Holzstadt im Höhenrausch", Mikado, sf.12-15, www.mikado-online.de, [Erişim:01.05.2014].
- Schankula, Arthur, (2009), "H8 Presentation", Schankula Architekten, München, sf.1-15.
- Schankula, Arthur, (2012), "Prefabricated Construction with Wood", Detail, 6, München, sf.662-668.
- Tahan, Nabih, (2013), "LCT ONE, Case Study of An Eight-Story Timber Office Building", Structure, National Council of Structural Engineers Associations NCSEA, Chicago IL, A.B.D., sf. 20-23.
- Timber Design & Technology (Şubat 2013), "Nature with Structure", Timber Design & Technology, (ed. Tony Smith), Masar Printing Press, Dubai, UAE, 6, sf.39-41.
- Wang, Brad, Pirvu, Ciprian, Lum, Conroy, (2013), "Cross-Laminated Timber Manufacturing", CLT Handbook, (ed) Erol Karacabeyli and Brad Daouglas, Chapter 2, US Edition, Special Publication SP-529 E, FPIInnovations and Binational Softwood Lumber Council, Pointe-Claire, QC., sf.1-15.
- Wikipedia, http://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Special:Search&limit=20&offset=20&profile=default&search=LCT+ONE&uselang=tr, [Erişim:14.11.2014].
- Zangerl, Michael ve Tahan, Nabih, (2013), "LCT ONE", Wood Design & Building, sf.1-28, http://www.woodindesign.com [Erişim:24.05.2014].

Mimari Aydınlatmada Kabul Edilebilir Gölge Özelliklerine İlişkin Öneriler

ÇALIŞMA KAPSAMINDA, BİR HACİMDE OLUŞAN GÖLGELERİN SERTLİK-YUMUŞAKLIK ÖZELLİKLERİ TANIMLANMIŞ, DEĞERLENDİRİLMİŞ VE BU DEĞERLENDİRMELER DENEYSEL ÇALIŞMALAR İLE DESTEKLENMİŞTİR

Şensin Aydın Yağmur, Leyla Dokuzer Öztürk

ÜSTTE Atılan gölgelere örnekler (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE İnsan yüzünde oluşan gölgelere örnekler (Resim 2)

Gölgedeki çekirdek ve yarı gölge alanlarına örnekler (Resim 3)

Bilgisayar ortamında kompakt flüoresan lamba kullanılarak oluşturulan kare ve daire planlı gölgelere örnekler (Resim 4)

SAĞ ALTTA Bilgisayar ekranında gölgenin sertlik-yumuşaklık özelliğinin değerlendirilmesi (Resim 5)

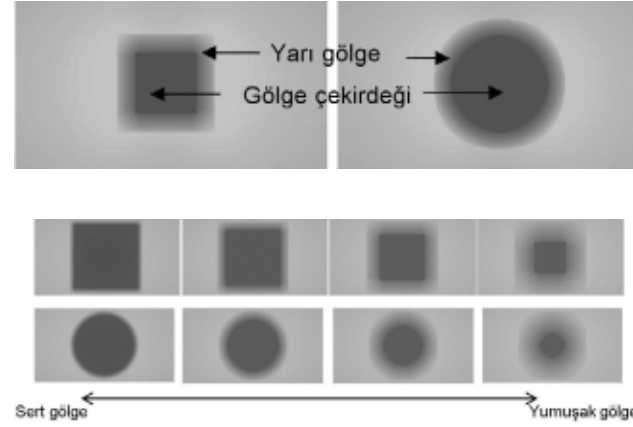
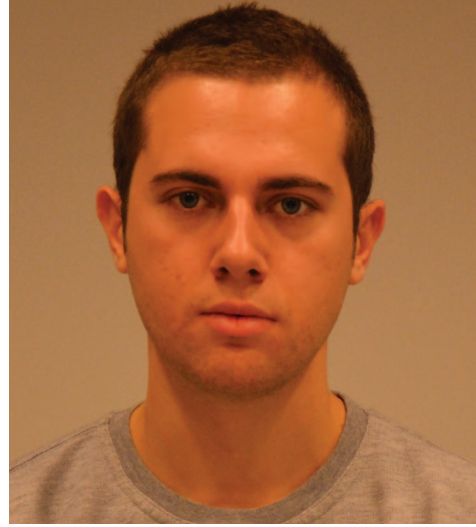
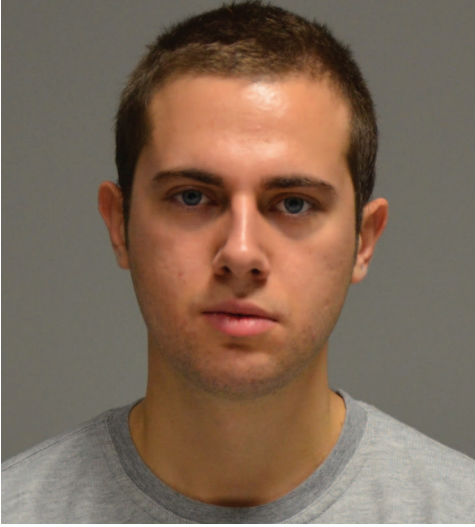
Bir hacimde oluşan gölgelerin özellikleri koşullara göre zengin görüntülerin oluşmasına yol açabileceği gibi görsel algılamının yorucu ve yanıltıcı olmasına da neden olabilir. Özellikle büro, derslik gibi hacimlerde çalışma masası üzerinde oluşan gölgeler çalışmayı güçleştirici, dikkat dağıtıcı ve yorucu olabilmektedir. Bu bağlamda, gölge özelliklerinin tanımlanması ve kabul edilebilir sınırlarının belirlenmesine yönelik bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Gölgeler, ‘nesne yüzeyindeki gölgeler’ ve ‘atılan gölgeler’ olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. Her iki gölge tipinin de sertlik-yumuşaklık ve açıklık-koyuluk özellikleri vardır. Sertlik-yumuşaklık özelliği, gölge sınırının kesin olup olmayışı ile değerlendirilir. Sınırı kesin olarak algılanan gölge sert, algılanmayan gölge ise yumuşaktır. Sert ya da yumuşak gölgeler aydınlanıyorsa açık renkli olarak algılanır, yeterince aydınlanmayan gölge ise doğal olarak koyu renkli algılanır (Resim1,2). Gölgelerin aydınlanması hacim iç yüzeylerinden ve iç mimari elemanların yüzeyinden yansıyarak gelen ve/ya da gölgeyi oluşturan ışık kaynağı dışındaki kaynaklardan gelen ışıkla olanaklıdır.

Bir hacimde, dolaylı aydınlatma ya da ışıklı tavan uygulamasının yapıldığı özel koşullar dışında her zaman gölgeler oluşur ve gölgenin gerek sertlik-yumuşaklık gerekse açıklık-koyuluk bakımından çeşitli dereceleri vardır. Aydınlatma ile ilgili literatürde mimari hacimlerde kabul edilebilir gölge özellikleri konusunda yönlendirici veriler oldukça sınırlıdır.

Yıldız Teknik Üniversitesi’nde ‘Lamba ışığı ile aydınlatmada gölge niteliğinin belirlenmesi ve tasarım kriteri olarak değerlendirilmesi için bir yaklaşım’ başlıklı bir araştırma projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında, gölge özelliklerinin görsel olarak değerlendirilebilmesi amacıyla bir deney hacmi oluşturulmuştur. Söz konusu deney hacminin işlevi iki kişilik bir büro olarak belirlenmiş ve kullanıcısının tek ya da iki kişi olduğu durumlar için aydınlatma senaryoları tasarlanmıştır. Bu aydınlatma senaryolarında oluşan gölgelerin her iki özelliğini ayrı ayrı değerlendirmek amacıyla anketler yapılmıştır. Bu makalede, yalnızca gölgenin sertlik-yumuşaklık özelliğini tanımlamak ve derecelendirmek için izlenen yöntem tanıtılmış ve deneysel çalışmaya katılanların gölge sınırının kesinliğine ilişkin tercihleri sunulmuştur.

Gölgenin Sertlik-Yumuşaklık Özelliğinin Tanımlanması

Yukarıda değinildiği gibi, sınırı kesin olan gölge sert bir gölgedir, sınırı kesin olmayan gölge ise yumuşak bir gölgedir. Bir gölgenin genelde, ‘gölge çekirdeği’ ve ‘yarı gölge’ alanları bulunur (Resim 3). Bu çalışmada gölgenin sertlik-yumuşaklığı, gölge çekirdeği alanının toplam gölge alanına olan oranına bağlı olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşıma bağlı olarak gölgedeki sertlik-yumuşaklık derecesi, gölgenin çekirdek ve yarı gölge ölçülerine göre; söz konusu ölçüler ise temelde aydınlatma aygıtı boyutu ile gölge oluşturan nesnenin boyut ve konumuna bağlı olarak

değişmektedir. Aydınlatma aygıtının boyutu büyüdükçe, gölge oluşturan nesnenin boyutu küçüldükçe ve aydınlatma aygıtı nesneye yaklaştıkça gölge yumuşamaktadır.

Bir gölgedeki çekirdek alanın toplam gölge alanına bölünmesi ile gölgenin sertlik-yumuşaklığı sayısal olarak 0 ile 1 arasında tanımlanabilir. Bununla birlikte, gölge çekirdeği ve yarı gölge alanının algılanan büyüklükleri her koşulda hesaplanan büyüklüklere eşit olmamaktadır. Örneğin, gölge çekirdekleri ve yarı gölge alanları biçim ve boyut açısından aynı, ancak açıklık koyuluk açısından biri koyu renkli öteki açık renkli olan iki ayrı gölge farklı sertlik-yumuşaklıkta algılanabilir. Bu nedenle, bir gölgeyi sertlik-yumuşaklık bakımından sayısal olarak derecelendirebilmek ve bir büro örneğinde kabul edilebilir sertlik-yumuşaklık derecelerinin oluştuğu koşulları örnekleyebilmek amacıyla, biri bilgisayar ortamında, öteki deney hacminde olmak üzere aşağıda özetlenen iki ayrı deneysel çalışma yapılmıştır.

Gölge Örneklerinin Bilgisayar Ortamında Değerlendirilmesi

Çalışmanın ilk aşamasında gölgede oluşabilecek farklı koşullar bilgisayar ortamında oluşturulmuştur. Bunun için DIALux aydınlatma programı ile Excel programından yararlanılmıştır. Aydınlatma programında bir hacim ve bu hacim içinde farklı boyut, biçim ve konumdaki nesneler modellenmiş, bu nesnelerin hacimdeki bir masa yüzeyinde oluşturdukları gölgeler elde edilmiştir. Gölge oluştuğu masa yüzeyindeki aydınlık düzeyi, duvar renginin açıklık koyuluğu, aydınlatmada kullanılan lambanın boyutu açısından farklı koşullar uygulanarak 137 adet farklı gölge örneği hazırlanmıştır. Her bir gölgeye ilişkin aydınlatma programında elde edilen aydınlık düzeyi değerleri Excel programına aktarılmış, ayrıntılarına bu makalede yer verilemeyen hesaplama yöntemi ile gölgeler gerçeğe olabildiğince uygun görselleştirilmiştir. Belirtilen yol ile elde edilen kare ve daire planlı nesnelerin masa yüzeyindeki gölgelerine örnekler Resim 4'te gösterilmiştir [Yağmur ve

Öztürk, 2011, 2013; Öztürk ve Yağmur, 2012; Yağmur, 2012].

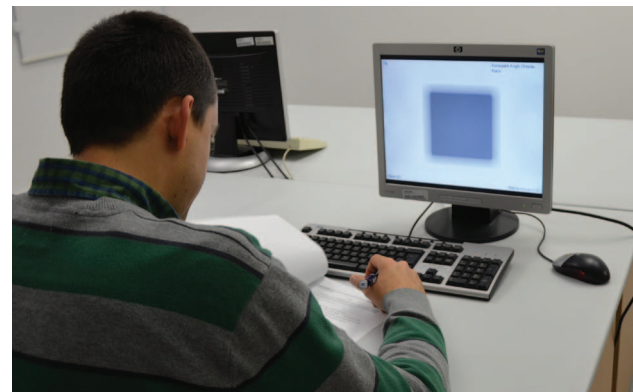
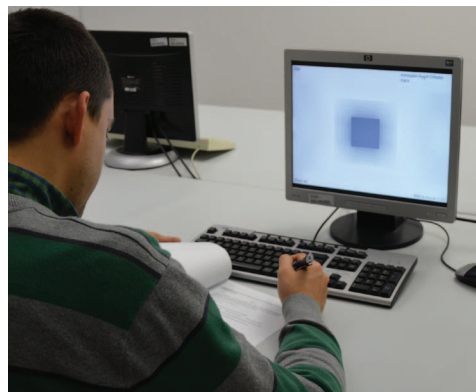
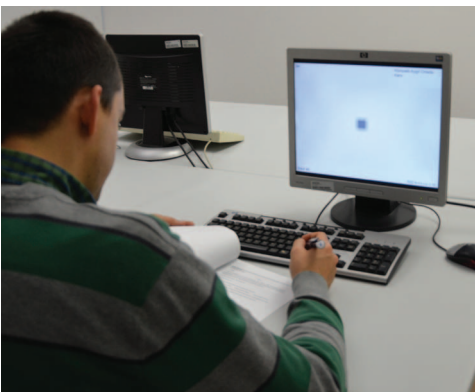
Hazırlanan gölge örneklerinin sertlik-yumuşaklık özelliğini bilgisayar ekranında değerlendirmeye yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasına 20 kadın, 12 erkek olmak üzere toplam 32 kişi katılmıştır. Anket uygulamasında her gölge örneği için aşağıdaki iki soru sorulmuştur (Resim 5).

- Ekranda gördüğünüz her bir gölgenin çekirdeğinin alanı 100 birim ise, toplam gölge alanı kaç birimdir?

- Ekranda gördüğünüz her bir gölgenin sertlik-yumuşaklık izlenimini 1 ile 10 arasında derecelendiriniz.

10: en sert gölge, 1: en yumuşak gölge

Anketin yukarıda verilmiş olan iki sorusuna alınan yanıtlar birbirleri ile oldukça uyumlu çıkmıştır. Daha açık bir deyişle, toplam alan değerlendirmesine dayalı hesaplanan gölgedeki sertlik-yumuşaklık (S-Y) derecesi ile kişilerin aynı görseller için sayısal olarak belirttikleri S-Y dereceleri birbirine yakın çıkmıştır. Buna bağlı olarak, bu çalışma içinde geliştirilen toplam

Derece	Sertlik-yumuşaklık tanımı
1	Çok yumuşak gölge
2	Yumuşak gölge
3	Az yumuşak gölge
4	Orta yumuşaklıkta gölge
5	Orta sertlik-yumuşaklıkta gölge
6	Orta sertlik-yumuşaklıkta gölge
7	Orta sertlikte gölge
8	Az sert gölge
9	Sert gölge
10	Çok sert gölge

alan değerlendirmesi yaklaşımının gölgenin görsel algısına karşılık geldiği sonucuna varılmıştır. Gölge örneklerine ilişkin 'algılanan çekirdek alan/toplam alan' değerlerine dayanan ve on adımdan oluşan sertlik-yumuşaklık derecelendirmesi yapılmıştır. Bu derecelendirmedeki adımlar Çizelge 1'de belirtildiği gibi tanımlanmıştır.

Gölge Örneklerinin Deney Hacminde Değerlendirilmesi

Gölge özelliklerinin görsel olarak değerlendirilebilmesi amacıyla 1/1 ölçekte oluşturulan ve tefrişi iki kişilik büro olarak tasarlanan deney hacminde tek masanın kullanıldığı ve iki masanın birden kullanıldığı durumlar için 56 adet aydınlatma senaryosu hazırlanmıştır. Farklı gölge özellikleri oluşturabilmek için dört farklı tip aydınlatma aygıtı (toplam 16 adet aygıt) kullanılmıştır. Resim 6'da deney hacminin planı üzerinde aydınlatma aygıtlarının konumu, bu aygıtlara 1-16 arasında verilen numaralar ve aygıtların ışık yeğnilik dağılımları gösterilmiştir. Çizelge 2'de aydınlatma aygıtlarının ve bu aygıtlar içinde bulunan lambaların özellikleri yer almaktadır.

Aydınlatma senaryolarındaki gölgelerin değerlendirilmesine yönelik

ikinci bir anket uygulanmıştır. Anket uygulamasında, masa üzerinde biri yatay öteki düşey konumda bulunan iki adet A4 boyutunda ve 5 cm kalınlığındaki ahşap nesnenin masa üzerine düşen gölgeleri açıklık-koyuluk ve sertlik-yumuşaklık açısından değerlendirilmiştir. Anket çalışmasına katılanların gölgenin iki özelliği bakımından izlenimlerini ayrı ayrı 1-10 arasındaki sayılar ile belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca, her iki gölge özelliğini de kapsayacak biçimde 1-10 arasında bir genel izlenim derecesi vermeleri beklenmiştir. Anket sorularında,

“GÖLGE ÖZELLİKLERİ, NESNELERİN BİÇİM VE DOKULARININ RAHAT VE EKSİKSİZ ALGILANMASINI SAĞLAYARAK ZENGİN GÖRÜNTÜLER OLUŞTURABİLİR YA DA GÖRSEL ALGILAMANIN YORUCU VE YANILTICI OLMASINA NEDEN OLABİLİR”

- gölgenin sertlik-yumuşaklığı (S-Y) bakımından; 1: en yumuşak, 10: en sert,
- gölgenin açıklık-koyuluğu (A-K) bakımından; 1: en açık, 10: en koyu,
- genel izlenim açısından; 1: en olumlu, 10: en olumsuz

durum olarak nitelendirilmiştir.

Elde edilen sonuçlara örnekler sunabilmek amacıyla, deney hacminde oluşturulan aydınlatma senaryoları arasından masa yüzeyindeki ortalama aydınlık düzeyinin (Em) 500 lx olduğu senaryolardan seçimler yapılmıştır. Bu senaryolar, Çizelge 3'te gölgedeki sertlik-yumuşaklık derecesi bakımından en yumuşaktan en serte doğru sıralanmıştır. Çizelge 3'te ikinci kolon, aydınlatma senaryosunda devreye sokulan aydınlatma aygıtı tipi ve sayısını; üçüncü ve dördüncü kolon,

hesap yöntemi ve öznel değerlendirme ile belirlenen sertlik-yumuşaklık (S-Y) derecesini; beşinci ve altıncı kolon hesap yöntemi ve öznel değerlendirme ile saptanan açıklık-koyuluk (A-K) derecesini; son kolon ise deneklerin genel izlenimlerini göstermektedir.

Çizelge 3'te yer alan senaryolar ve seçilen senaryolardaki 'atılan gölge' ve 'insan yüzündeki gölgelerin' resimleri Çizelge 4'te verilmiştir.

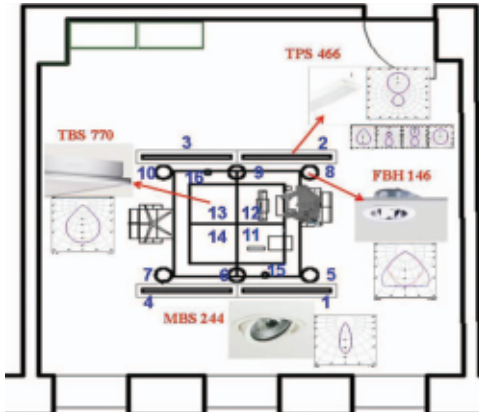
Bu araştırma ile ulaşılan sonuçların başlıcaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Araştırma kapsamında gölgenin her iki özelliğine yönelik ayrı ayrı geliştirilen

hesaplama yöntemleri ile elde edilen derecelendirmeler ile deney hacmindeki öznel derecelendirmeler oldukça uyumlu çıkmıştır.

- Deneklerin aydınlatma senaryosu tercihindeki sıralama,
- doğrusal flüoresan lamba ile yapılan yarı dolaylı aydınlatma ve
- doğrusal flüoresan lamba ile yapılan dolaylı-dolaysız aydınlatma,
- doğrusal flüoresan lamba ile yapılan yarı dolaysız aydınlatma,
- doğrusal flüoresan lamba içeren kare aygıtlarla yapılan dolaysız aydınlatma
- doğrusal flüoresan lamba ile yapılan dolaysız aydınlatma,
- kompakt flüoresan lamba ile yapılan dolaysız aydınlatma

biçiminde olmuştur.

Aygıt	Lamba türü	Aygıt sayısı (aygıt no)	Aydınlatma biçimi	Aygıt kodu ve ağız açıklığı ölçüleri
	Üç adet 54 W doğrusal flüoresan lamba	4 (1-2-3-4)	Dolaysız aydınlatma	TPS 466 11.6cm x 116.1cm
			Yarı dolaysız aydınlatma	
			Dolaylı-dolaysız aydınlatma	
			Yarı dolaylı aydınlatma	
	Altı adet 24 W doğrusal flüoresan lamba	4 (11-12-13-14)	Dolaysız aydınlatma	TBS 770 59.7cm x 59.7cm
			Dolaysız aydınlatma	
	İki adet 26 W kompakt flüoresan lamba	6 (5-6-7-8-9-10)	Dolaysız aydınlatma	FBH 146 Ø 14.5cm
			Dolaysız aydınlatma	
	Bir adet 35 W metal halide lamba	2 (15-16)	Dolaysız aydınlatma	MBS 244 Ø 7cm

SOL ÜSTTE Gölgede sertlik-yumuşaklık derecelendirmesi (Çizelge 1)

SOLDA Deney hacminin planı (Resim 6)

Deney hacminde kullanılan aydınlatma aygıtlarının ve bu aygıtlar içinde kullanılan lambaların özellikleri (Çizelge 2)

•Doğrusal flüoresan lamba ile yapılan aydınlatma biçimlerinde (dolaysız, yarı dolaysız, dolaylı-dolaysız, yarı dolaylı) aydınlatma aygıtı sayısı arttıkça, gölgeler de daha aydınlık, yani daha açık renkli algılandığından deneklerin genel izlenimlerinin daha olumlu olduğu görülmüştür. Bunun tersine, kompakt flüoresan lambalı aygıtlarla yapılan dolaysız aydınlatmada aygıt sayısının artması, gölge sayısını arttırdığından olumlu karşılanmamıştır. Doğrusal flüoresan lamba içeren kare aygıt sayısındaki artışın deneklerin tercihinde herhangi bir değişikliğe yol açmadığı söylenebilir.

Sonuç

Bir hacim içindeki nesnelerin biçim ve doku özelliklerinin rahat ve eksiksiz algılanmasında hacimdeki gölgelerin varlığı önem taşır. Bürolarda, yumuşak ve aydınlanmış açık renkli gölgeler görsel konforun oluşmasına katkıda bulunur.

Bu makalede, gölgenin sertlik-yumuşaklık özelliğinin tanımlanması ve derecelendirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalar özetlenmiştir. Genel olarak, doğrusal flüoresan lambalı aydınlatma aygıtları ile yapılan yarı dolaylı, dolaysız-dolaylı, yarı dolaysız aydınlatma biçimleri ve doğrusal flüoresan lambalı kare aygıtlar ile yapılan aydınlatma katılımcılar tarafından daha olumlu olarak nitelendirilmiştir. Buna karşın, doğrusal flüoresan lamba ile yapılan dolaysız aydınlatma ve özellikle kompakt flüoresan lamba ile yapılan dolaysız aydınlatma yarattıkları gölge özellikleri bakımından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, doğrusal flüoresan lambalar için aygıt sayısı arttıkça da çalışma masası yüzeyinde oluşan gölgeler daha kabul edilebilir bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında ele alınan koşullar için ortaya konan bu sonuçlar, bürolarda yapılacak aydınlatma tasarımında, gölge kriteri açısından gereksinimlerin sağlanmasında yol gösterici veriler oluşturmaktadır. □

Şensin Aydın Yağmur, Araş. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Leyla Dokuzer Öztürk, Prof.Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Sıra no	Aydınlatma senaryosu	S-Y derecesi		A-K derecesi		Genel izlenim
		Hesap yöntemi	Öznel değerlendirme	Hesap yöntemi	Öznel değerlendirme	
1	Dört adet kare aygıt, <i>Aygıt no: 11+12+13+14</i>	1	1	3	2	2.7
2	Dört adet doğrusal flüoresan lambalı aygıt (yarı dolaylı aydınlatma), <i>Aygıt no: 1+2+3+4</i>	3	1	3	1	1.5
3	İki adet doğrusal flüoresan lambalı aygıt (dolaysız aydınlatma), <i>Aygıt no: 1+2</i>	3	4	5	4	5.3
4	Kompakt flüoresan lambalı aygıt, <i>Aygıt no: 6</i>	8	7	6	7	6.3

KAYNAKLAR

- Aydın Yağmur, Ş., Dokuzer Öztürk, L., (2011), "Investigation of the Shadow Quality Occurred In Interiors Under Artificial Lighting", The 27th Session of the CIE, Sun City, South Africa.
- Aydın Yağmur, Ş., "Lamba Işığı İle Aydınlatmada Gölge Niteliğinin Belirlenmesi ve Tasarım Kriteri Olarak Değerlendirilmesi İçin Bir Yaklaşım", YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul, 2012.
- Dokuzer Öztürk, L., Aydın Yağmur, Ş., (2012) "Lamba Işığı İle Aydınlatmada Gölge Niteliğinin Belirlenmesi ve Tasarım Kriteri Olarak Değerlendirilmesi İçin Bir Yaklaşım", YTU, BAPK, Proje no: 2011-03-01-DOP01, İstanbul.
- Aydın Yağmur, Ş., Dokuzer Öztürk, L., (2013) "An Approach For Evaluation The Harshness-Softness Attribute of A Shadow", Lux Europa 2013, Krakow, Polonya.

ÜSTTE Aydınlık düzeyinin 500 lx olduğu senaryolarda hesaplama ve öznel değerlendirme ile belirlenen gölge derecelerine örnekler (Çizelge 3)

ALTTA Aydınlık düzeyinin 500 lx olduğu senaryolardaki gölge görünümüne örnekler (Çizelge 4)

Sıra no	Aydınlatma senaryosu	Gölgenin görünümü	
		Atılan gölge	Kişideki gölge
1			
Sıra no: 1-Dört adet kare aygıt, <i>Aygıt no: 11+12+13+14</i> , genel izlenim derecesi: 2.7			
2			
Sıra no: 2- Dört adet doğrusal flüoresan lambalı aygıt (yarı dolaylı aydınlatma), <i>Aygıt no: 1+2+3+4</i> , genel izlenim derecesi: 1.5			
3			
Sıra no: 3- İki adet doğrusal flüoresan lambalı aygıt (dolaysız aydınlatma), <i>Aygıt no: 1+2</i> , genel izlenim derecesi: 5.3			
4			
Sıra no: 4- Kompakt flüoresan lambalı aygıt, <i>Aygıt no: 6</i> , genel izlenim derecesi: 6.3			

“Begümün 500 Milyonu” Romanında Bir Mekân Eleştirisi

BU ÇALIŞMADA MEKÂNİ ÖZNE OLARAK KULLANAN, DÖNEMİN MİMARİSİNE DAİR ELEŞTİRİLERİ VE YENİ BİR ŞEHİR ÖNERİSİNİ BARINDIRAN JULES VERNE'İN “BEGÜMÜN 500 MİLYONU” ADLI ROMANI ELE ALINMAKTADIR

Fatih Us, Osman Nuri Kabaktepe

Jules Verne

Giriş

Mekân, birçok sanat eyleminin içinde yer almaktadır.

Edebiyatın önemli bir parçası olan roman da mekâna ihtiyaç duyar ve onu anlatımın kurgusuna göre kullanır. Bu çalışmada mekânı özne olarak kullanan, dönemin mimarisine dair eleştiriler ve yeni bir şehir önerisi de barındıran Jules Verne'in “Begümün 500 Milyonu” adlı romanı ele alınmaktadır.

Edebiyatta ve dolayısıyla da romanda mekânı kavrayabilmek için öncelikle mekânı mimariden farklı bir şekilde ele alan felsefenin gözünden mekan incelenecektir. Sonrasında bulunduğu dönemin toplumsal yapısını yansıtan ve mekanın uygarlaşmadaki yerini öne çıkartan “Begümün 500 Milyonu” romanındaki Verne'in karakteri Sarrasi'nin gözünden mekâna bakılacak ve sonucunda ise bu romanda işlenen mekân bağlamında kent ve konut ölçeğinde öne çıkan eleştiriler ve öneriler ortaya konacaktır.

Mekân ve Romanda Mekan

Mekân kavramı ile ilgili farklı disiplinlerdeki farklı tanımlamalara bakmak kavramın bütünüyle anlaşılmasına ve edebiyatın mekânı ele alış biçiminin kavranmasına katkı sağlayacaktır. Mekân tanımının en geniş ve yalın (kök, çekirdek) hali felsefede görülmektedir. Felsefedeki açıklamalar sınır çizmek yerine betimleme şeklinde olduğu için özün kavranmasına yardımcı olacaktır. Bundan dolayı felsefecilerin mekâna dair söyledikleri önem kazanmaktadır.

Aristo mekânı şu şekilde tanımlamaktadır: “Mekân kuşatan cisimle, kuşatılan yani yer değiştirme hareketi ile hareket kazanan cismin sınıridir. Mekân form, madde ve aralık değildir.” Gazali ise mekânı şöyle betimlemektedir: “Mekân kuşatan cevherin iç sathı olup, kuşatılan cismin dış sathına temastır. Mekânın dört özelliği vardır: Cisim, ondan bir başka mekâna intikal eder ve sakin olan birinde karar kılar. Kendisinde iki cisim bir arada bulunmaz; su çıkmadıkça sirke kaba girmez. ‘Üst’ ve ‘alt’ ancak mekânda olurlar, başkasında değil. Cisim kendisinde bulunur; fakat mekânın madde olduğunu sanmak hatadır.”

Felsefi anlamda mekân, madde ya da cisim olmayan bir varlık, aynı zamanda insan eylemlerinin gerçekleştiği bir boyut ve bu eylemlerin belli nitelikler kazanmasının nedeni olan varlık kategorisidir. F.D.K. Ching ise mekânın ahşap ve taş gibi maddesel özden oluştuğunu ve onun görsel biçiminin; ışık kalitesi, boyutları, ölçeği ve toplam biçim elemanları ile tanımlanan sınırlara bağlı olduğunu söylemektedir.

Mekânın mimari tanımları ve felsefi betimlemeleri temel yaklaşımda benzer olmasına rağmen bu iki disiplin arasındaki yaklaşım farkı mekânın madde olup olmaması konusunda ortaya çıkmaktadır. Mimaride mekân, genellikle maddi bir varlık olarak tanımlanırken, felsefede mekân maddi olmayan öz olarak betimlenmektedir. Yaşanılan mekânı öne çıkartan edebiyatta da mekan daha çok felsefi anlamda ele alınmaktadır.

Edebiyatta mekân önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada, edebi eserlerden yalnız romanda mekân kullanımı konu edilmektedir. Tekin, bir edebi tür olan romanda mekân kullanımına dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Romancı mekân unsurunu; olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak, atmosfer oluşturmak yönünden kullanabilir. Mekân temel niteliği itibarıyla kapsamlı bir kavramdır ve içinde, toplumsallaşmanın temel değerlerini barındırır. En geniş anlamıyla mekân uygarlığın ve uygarlaşmanın vitrinidir. Mekân unsuru anlatılan olayların sahnesi durumundadır. Edebiyatta bir diğer mekân örneği de ütöpik mekândır. Mekânın illaki tanıdık bildik olması gerekmez; romanda mekân ütöpik idealize edilerek tasarlanmış olabilir.” Bu çalışmada, romanda mekân kullanımının yukarıda bahsedilen biçimlerin çoğunu kapsadığı ve özellikle odaklandığı noktaların toplumu yansıtmak ve mekanın uygarlaşmadaki yerini öne çıkartmak olduğu söylenebilir.

“YAŞANABİLİR BİR KENT İÇİN ÖNERİLER SUNAN VERNE’İN BU ROMANI, YÜKLÜ BİR MİRASI VE ZIT KARAKTERLERDEKİ İKİ VARISİN ÇEKİŞMESİNİ KONU ALMAKTADIR”

Begümün 500 Milyonu Romanında Mekan

“Begümün 500 Milyonu” adlı romanın yazarı olan Fransız Jules Verne’in (1828-1905) eserlerinin büyük çoğunluğu bilim kurgu türü olarak bilinmektedir. İlk romanı olan “Balonla Beş Hafta” 1863 yılında yayınlanmış, bu romanı Dünyanın Merkezine Seyahat, Dünyadan Ay’a, Denizler Altında 20 Bin Fersah gibi romanlar izlemiş ve 1879 yılında Begümün 500 Milyonu adlı romanı basılmıştır.

19. yüzyıl sonları, sanayileşme ile birlikte özellikle Avrupa’da kentsel sorunların çoğaldığı, yeni kent modellerinin - yaklaşımlarının teklif edildiği dönemlerdir. Verne’in bu dönemde yaşadığı şehir olan Paris’te

de benzer durumlar söz konusudur ve bu koşulları Verne “Begümün 500 Milyonu” romanına yansıtmış ve roman kahramanı aracılığıyla çözüm önerileri sunmuştur. Yaşanabilir bir kent için öneriler sunan Verne’in bu romanı, yüklü bir mirası ve zıt karakterdeki iki varisin çekişmesini konu almaktadır. Bu iki zıt karakterden biri olan Profesör Schultze hayalindeki çelik kenti kurar ve sonrasında uygulamaları yüzünden kurduğu kenti ve kendisini yok eden yolculuğuna başlar. Diğer varis Dr. Sarrasin de sağlıklı koşullarda yaşanabilecek France-Ville adında yeni bir şehir kurmayı hayal eder. Sarrasin, yaşadığı dönemdeki kentlerden şikâyet etmektedir ve kent mekânlarının insan hayatını değersizleştirdiğini, hiçe saydığını söylemektedir. Sarrasin’e göre kent mekânları temel insan hakkı olan “yaşama hakkını” tehdit etmektedir. Sarrasin’in amacı elindeki mirası kişisel istekleri için değil, toplumsal faydayı sağlayacak bir proje ile yeni bir şehir meydana getirmek için kullanmaktır. Bu şehir, o gün var olan kentlerin eksikliklerini barındırmayacak mekânsal örgüye, yapılara sahip olacak, insanlara

hastalık yerine sağlık ve mutluluk getirecektir.

Dr. Sarrasin’e göre; insanlar şehirlerde çoğunlukla hava ve ışıktan, yani hayatın iki zaruri unsurundan yoksun olan meskenlere yığılıyorlardı. İnsanlar buralarda ciddi sorunlar yaşıyorlar, toplumsal değerlerini kaybediyorlardı. Dr. Sarrasin, neden örnek bir kent planı çizmek için hayal dünyamızın bütün güçlerini birleştirmeyelim diyerek, şehrin insana yönelik olumsuz etkilerine değinip, bu eksikliklerin ortadan kaldırılacağı yeni bir şehir önermektedir. Dolayısıyla romanda şehrin, insanı merkeze alacak şekilde düşünülmesi ve buna göre planlanarak yapılandırılması gerektiği söylenmektedir.

Sarrasin, hayal ettiği şehrin gerçekleşme sürecine öncelikle seçilecek yerin özelliklerini sıralayarak başlamaktadır. Verne, karakteri Sarrasin aracılığıyla kurguladığı şehir için seçtiği yerleşim alanının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

Medeniyetler için her zaman önemli olan ılıman iklime sahip kuzey yarım kürede yer almalı, Kent bağlantısını dünyaya açacak “büyük küresel bir yol” olan okyanus kıyısında bulunmalı. Bağlantının başlangıcında doğal bir limana da sahip olmalı, Arazi tek düze değil engebeli aynı zamanda tarıma elverişli olmalı, sağlık açısından zararlı olmamalı, dolayısıyla yaşam için gerekli tüm nitelikleri bünyesinde barındırmalı, Yaşam kalitesinin gerekliliği olan temiz havaya sahip olmalı, havanın sürekli temizlenmesini sağlayacak hava akımları bulunmalı, Hayatın olmazsa olmazı olan temiz su kaynağı nehir olmalıdır.

Yerleşim alanı seçilirken o şehirde oluşacak - oluşturulacak mekânların ve o mekânlara canlılık katacak insanların ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Yerleşim alanının belirlenmesinde etkin olan öncüller; sağlıklı bir kent yaşamının gereği olan topoğrafya ve iklim özellikleridir. Ayrıca yerleşim alanı diğer kentlerle bağlantıyı sağlayabilmeli, ekonomik faaliyetleri destekleyecek ulaşım imkânlarına yakın olmalı ve yapılandırılmasına imkân sağlayacak coğrafyaya / topoğrafyaya sahip olmalıdır.

Kentin kurulması kadar yaşaması da önemlidir. Kent yaşamının devam etmesindeki en önemli unsurlardan birisi ekonomidir. Kent için seçilen mekân ekonomik faaliyetleri destekleyici özelliklere sahip olmalıdır. Sadece tarıma değil altındaki zenginliklerle de ekonomik gelişime katkı sağlamalıdır.

Kentin temel yapılarından olan konut, Verne için çok önemlidir. Bunun önemini konut tipinin belirlenmesini bir kişiye değil roman kahramanı Sarrasin’e kurduracağı bir komiteye vererek göstermektedir. Komite, evlerin tek bir biçimsel yapıya sahip olmaması gerektiğini düşünmektedir. Aynı işlevi görecektir farklı biçimlerde mekân tasarımı mümkün ve

gerekli görmektedir. Dolayısıyla komite de biçimi belirleme yoluna girmez, kurallarını koyarak tasarım özgürlüğünü esas alır ve mimarları serbest bırakır. Komiteye göre mimarların uymak zorunda oldukları kurallar şu şekilde sıralanmaktadır: “Her ev, ağaç, çimen ve çiçek ekilmiş bir arazi payı üzerinde müstakil olacak ve tek bir aile tarafından kullanılacaktır.

Hiçbir ev iki kattan fazla olmayacaktır, hiçbir bir diğerinin havadarlığına ve ışığına engel olmayacaktır. Bütün evlerin cephesi sokaktan on metre geride parmaklıkla ayrılacaktır. Parmaklıkla cephe arasındaki bölüm, çiçek bahçesi olarak düzenlenecektir. Duvarlar, numuneye uygun olarak boru şeklindeki tuğlalardan yapılacaktır. Süslemeler konusunda mimarlar her türlü özgürlüğe sahiptirler.

Çatılar, dört yöne doğru hafifçe eğilimli, ziftle kaplı, yüksek kenarlı bir taraça şeklinde olacak ve yağmur sularının derhal akması için uygun oluk sistemine sahip olacaklardır.”

Tasarlanan mekânların işlevsel - temel niteliklerinde yapılabirlikler sağlandıktan sonra geri kalan hususlar mekânın kullanıcılarına bırakılabilir.

Kullanıcının mekâna dokunmasına fırsat sağlamak mekânla insan ilişkisi bakımından önemli addedilebilir. Biçimsel çeşitliliğin özellikle yapılandırmada monotonluğun getirdiği olumsuzlukları engellemek bakımından önemli olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım Verne'den yıllar sonra bile tartışma konusu olacak ve yapıların tekdüzeliğine yönelik eleştirilerin belki de kaynağını oluşturacaktır.

Sarrasin sadece biçimsel çeşitlilikten yana değildir, biçimsel çeşitlilik kadar işlevsel çeşitliliği de önemsemektedir. Elden geldiğince mekân unsuru olan her şeyin asli işlevinin yanında mümkün olabildiği kadar değişik fonksiyonelliğe sahip olmasının yolunu arar.

Şehrin planlanması ve yapılandırılmasına yönelik kuralları belirlemeye komite devam

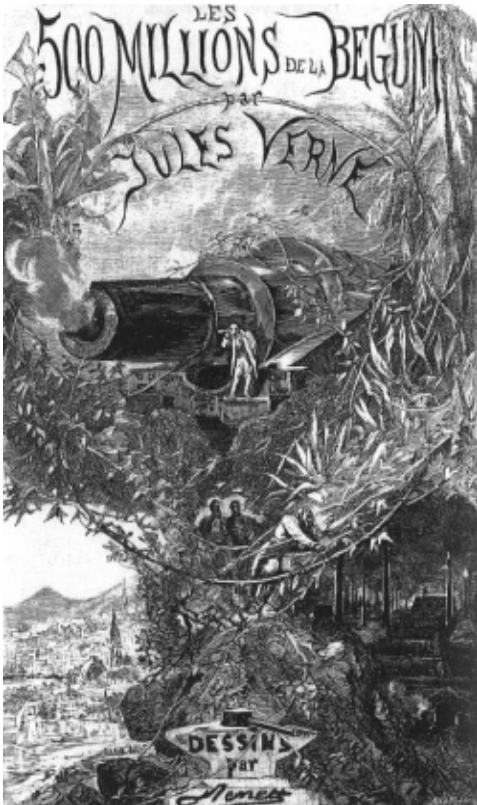
kentsel tasarım ilkelerinden erişilebilirliğin izdüşümü olarak değerlendirilebilir.

Verne'in Doktor Sarrasin'e kurdurduğu şehrin oluşumundan sorumlu komite konut iç mekânlarının tasarım kurallarını da belirlemeye çalışmaktadır:

“Mutfak, kiler ve müstemilatlar, alışılmış kullanımın aksine üst katta, bunların geniş ve havadar bir parçası haline dönüşecek olan terasla bağlantı halinde olacaktır. Yapay ışık ve suyun yanı sıra mekanik güçle çalışan ve yüklerin bu kata kolayca çıkarılmasını sağlayan asansörde ev sahiplerine düşük fiyattan sağlanacaktır.

Evlerin planı herkesin kişisel zevkine bırakılmıştır. Ancak, gerçek birer mikrop yuvası ve zehir laboratuvarı olan iki hastalık unsuru; halı ve duvar kağıdı, kesinlikle kullanılmayacaktır...

“YAZARI YENİ BİR ŞEHİR FİKRİNE SÜRÜKLEYEN NEDENLERDEN OLAN SAĞLIKLI YAŞAM ENDİŞESİNİN MEKANİ OLUŞTURAN TÜM UNSURLARA YANSIDIĞI GÖRÜLMEKTEDİR”

etmektedir: “Bütün evler, her taraftan açık ve ilk oturma planında olduğu gibi bir yeraltı havalandırması da oluşturacak bir temel kubbesinin üzerine inşa edilecektir. Su taşıma ve boşaltım kanalları, durumları kolaylıkla kontrol edebilecek ve yangın durumunda derhal gerekli suya ulaşabilecek şekilde kubbenin orta sütunundan geçecektir. Sokak seviyesinden beş-altı santimetre yüksekliğe taşacak olan bu bodrumun zemini tamamen kumla kaplanacaktır. Özel bir kapı ve merdiven, bu bölümü doğrudan doğruya mutfaklara ya da kilerlere bağlayacak ve ev işleriyle ilgili bütün işlemler görüntü ve koku kirliliği yaratmadan burada yapılabilecektir.”

Sarrasin, mekânda işlevsel çeşitliliği sağlarken farklı işlevlerin mekânda mesafe bakımından yakınlık oluşturacak şekilde yerleştirilmesini önerir. Bu yakınlığın önemsenmesi günümüzde önem kazanan evrensel

Her yatak odası tuvaletten ayrı olacaktır. Hayatın üçte birinin geçirildiği bu odanın, en geniş, en havadar ve aynı zamanda en sade olmasını tavsiye etmek gereksiz olmayacaktır... Salgın hastalıkların en güçlü müttefikleri olan tüylü eşyalar, yatak örtüleri, pikeler elbette ki kullanılmayacaktır...

Her odanın, isteğe bağlı olarak odun ya da maden kömürü yakılan bir şöminesi olacak ve her şöminenin dışarıdaki havayla bağlantısını sağlayan bir açıklığı olacaktır. Duman ise, çatıdan dışarıya verilmek yerine yer altı kanallarından, evlerin arkasında, iki yüz nüfusa bir fırın olmak üzere kentin bütçesinden yapılacak olan fırınlara ulaşacaktır. Burada, taşıdığı karbon parçacıklarından arındırılarak şeffaf bir şekilde, otuz beş metre yükseklikten atmosfere verilecektir.”

Sarrasin'in konut iç mekanına yönelik düşüncelerinden hareketle iç

mekanların tasarlanırken işlevselliğin önemsenmesi; mekanın işlevine uygun yapılandırılması; mekanların diğer bölümlere olumsuz etki etmeyecek şekilde konumlandırılması ve atıkların doğaya ve insana zarar veremeyecek hale getiren her türlü tedbire başvurulması gerektiği söylenebilir. Çağımızda tasarımın önemli ilkelerinden çevreciliğin önemli unsurlarından gösterilen “atık yönetimi” ve “geri dönüşüm” Verne tarafından 19. yüzyılda önemsenmiştir. Konut kullanımı neticesinde oluşan atıklar farklı işlevlerin yerine getirilmesinde kullanılarak halkın yararına sunulmalı ve hatta bu ikinci kullanım neticesinde oluşan kazanç, toplumun ortak faydasına verilmelidir. Atık yönetimi gereği atıklar ikinci kez kullanılarak ekonomik değer, ikinci kullanımı tükendiği noktada ayrıştırılarak ekolojik değer üretilmelidir.

Verne'in kurguladığı mekân tasarımında insan hayatını kolaylaştıran teknik / teknolojik yeniliklerin kullanılması önemsenmelidir. Ancak bu yenilikler farklılık yaratıyor diye pahalı imal edilmemeli, ekonomik olarak sunulabilmelidir. İç mekân tasarımında detaya, estetiğe, sadeliğe ve esnekliğe önem verilmelidir. Ekonomikliğin yanında konfor da düşünülmelidir. Her mekân kullanım amacına uygun olacak şekilde tasarlanmalıdır. İç mekân, kullanıcısının dokunuşuna müsaade edebilecek şekilde tasarlanmalıdır.

Verne, Dr. Sarrasin'in dilinden anlattığı ütöpik şehrin yapı malzemelerine dair değerlendirmelerde de bulunmuştur. Sarrasin yapı malzemelerini seçerken biçimi, işlevselliği ve estetiği göz önünde bulundurmıştır. Yapı malzemeleri seçilirken malzemenin insan sağlığına etkisinin de önemli olduğunu belirtmiştir. Yine romandaki anlatıdan hareketle malzemenin işlevselliğinde çeşitliliğin esas alındığı görülmektedir. Tuğla sadece binanın duvarının oluşmasını sağlayan malzeme değildir. Bu işlevine ek olarak hava akımını sağlayacak, ses yalıtımını ve benzeri işlevleri gerçekleştirecek bir biçimde yapılandırılmalıdır.

Sonuç

Verne “Begümün 500 Milyonu” romanında kahramanı Doktor Sarrasin'in dilinden belli bir mekâna dair düşüncelerini dile getirmiştir. Verne, yaşadığı dönemin koşullarından etkilenmiş, kentsel mekânın insan sağlığına kötü yanlarının giderileceği yeni bir kentsel mekân, dolayısıyla yeni bir yaşam önerisini bir doktor karakteri üzerinden sunmuştur. Yazarı yeni bir şehir fikrine sürükleyen nedenlerden olan sağlıklı yaşam endişesinin mekânı oluşturan tüm unsurlara yansıdığı görülmektedir. Şehir, temel hak olan sağlıklı yaşam koşullarına göre yapılandırılırken, konut yapımında ve konut iç mekânlarında halıdan perdeye varıncaya kadar kullanılan her şeyde sağlıklı olmak koşulu aranmaktadır. Kurgulanan şehrin öncelikle yerleşim alanının seçiminde, topografya ve iklim gibi bir takım kriterlere uygun olması gerektiği belirtilmektedir. Evlerin tek bir biçimsel yapıya sahip olmamaları gerektiği savunulurken mimarların uymak zorunda oldukları kurallar da sıralanmaktadır. Bu kurallar evin kat yüksekliğinden iç mekânda kullanılması gereken tekstil ürünlerine kadar uzanmaktadır.

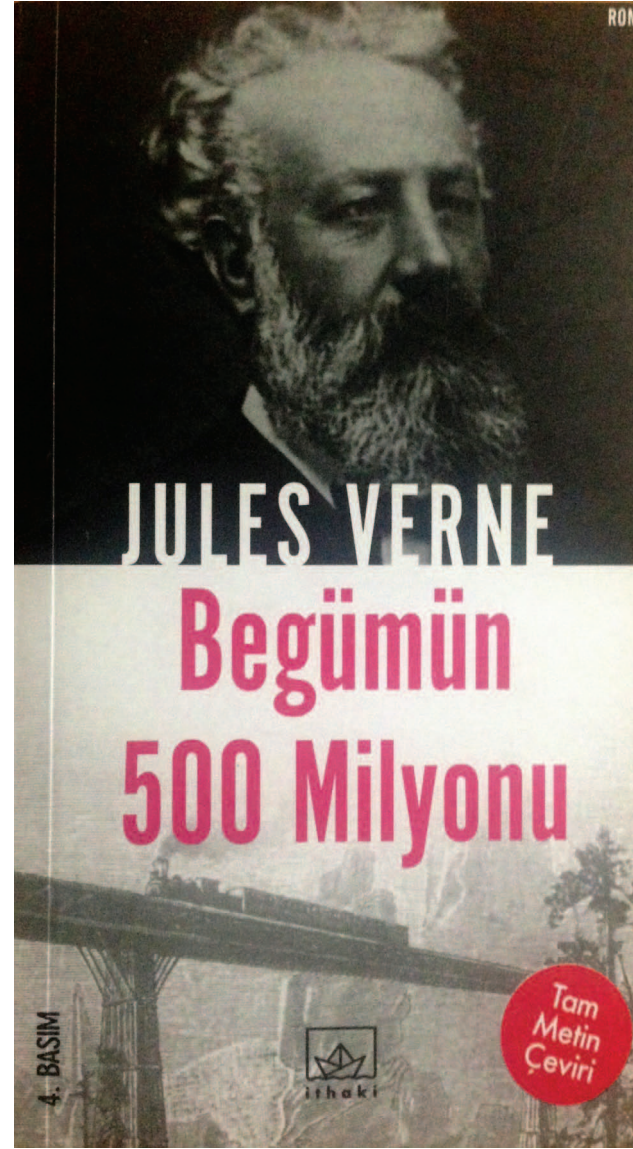
Sonuç olarak eser, yazıldığı dönemin şehir hayatının sıkıntılarını aktarırken aslında günümüz şehir hayatı ve konut yaşamında karşılaşılan sorunlara da işaret etmekte ve eleştirilerle birlikte öneriler de sunmaktadır. □

Fatih US, Yrd.Doç., Canik Başarı Üniversitesi, Mimarlık-Mühendislik Fakültesi

Osman Nuri Kabaktepe, İstanbul Arel Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

KAYNAKLAR

- Bolay, Süleyman Hayri (1993), Aristo Metafiziği ile Gazzali Metafiziğinin Karşılaştırılması, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Ching, Francis D.K. (2011), Mimarlık Biçim Mekân ve Düzen, YEM Yayın, İstanbul.
- Tekin, Mehmet (2012), Roman Sanatı, Romanın Unsurları, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Verne, Jules (2012), Begümün Beş Yüz Milyonu, Çeviren: Nihan Özyıldırım, İthaki Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Resim 1. http://en.wikipedia.org/wiki/Jules_Verne
- Resim 2. http://en.wikipedia.org/wiki/The_Begum's_Fortune

SOL ALTTA Begümün 500 Milyonu, Özgün Adı: Les Cinq Cents Millions de la Béguine

SAĞ ÜSTTE Begümün 500 Milyonu

Nesne Üzerinden Mekana Bakmak

BU ÇALIŞMADA, NESNE VE MEKÂN İLİŞKİSİ BELLEK VE KOLEKSİYON KAVRAMLARI ÜZERİNDEN TARTIŞILMIŞ, KİŞİSEL VE KOLEKTİF BELLEĞİN MEKÂNDAKİ İZLERİ SORGULANMIŞ, NESNE, ŞEY VE ANI ARASINDAKİ İLİŞKİ 11'E 10 KALA FİLMİ ÜZERİNDEN OKUNMAYA ÇALIŞILMIŞTIR

Ebru Yılmaz

ÜSTTE Gündelik yaşamın nesne özneleri (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Mithat Bey'in evinden kentin görünüşü. (11'e 10 Kala (2009) filminden alınmış sahneler olup, Sinefilim'in izniyle kullanılmıştır.) (Resim 2)

Bu yazının amacı, nesne ve mekân ilişkisini bellek kavramı üzerinden sorgulamaktır. Gündelik yaşamımız, kullandığımız, eskittiğimiz, anlam yüklediğimiz, biriktirdiğimiz nesnelerin yerleştiği mekânlar arasında geçer. Belleğimiz, nesneler ve mekân aracılığı ile maddeselleşir ve çoğu zaman kolektif olanla kişisel olan arasındaki akışın arasında kurulur. Yazı, öncelikle nesne, mekân ve bellek kavramları arasındaki fenomenolojik ilişkiyi sorgulayacak, sonrasında da Türk yönetmen Pelin Esmerin 2009 yılında yönettiği '11'e 10 Kala' filmi üzerinden sözü edilen kavramları okumaya çalışacaktır. Film, tamamen hikâye ettiği olaylar dizisi üzerinden değil, kentin ve hafızanın mekânını sorgulayan başlıklar altında analiz edilmiştir.

Şey / Nesne

Batı felsefesinde, obje çoğunlukla subje ile tanımlanan ikili algının parçası olarak ele alınmıştır. Elizabeth Grosz, bu algının tersine objeyi benin, subjenin ya da bilincin ikili karşılığı yerine onun devamlılığının koşulu olarak okumayı tercih eder. 'The Thing' makalesinde nesnenin nesne olma halini felsefenin konusu olmuş obje, madde, evren, gerçeklik, görünüş gibi tartışmaların parçası olarak görür ve yaşam alanımızda, mekânları dolduran bu cansız varlıkların, pasif bir eylemsizlik halinde olmadıklarını, kendilerine özgü bir yaşam sürdürdüklerini hatırlatır. 'Şeyler'e onların bize ihtiyaç duyduklarından daha fazla ihtiyaç duyarız, çünkü onlar yaşamın ve insan olmanın önkoşuludur (Grosz, 2001, s.168-169). 'Şey'ler de insanoğlu gibi

zamanda ve mekânda var olurlar, mekânı dönüştürürler. Yaşam, insanoğlu olmadan da gerçekliğini devam ettirebilir, ancak 'şeyler' gerçekliklerini devam ettiremezler, çünkü yaşamın içinden çıkartılarak oluşturulurlar. Öte yandan, basitçe, hazırda var olmazlar, bizim onları ihtiyaçlarımız ya da isteklerimiz doğrultusunda zamanda ve mekânda bir bağlama yerleştirmemiz gerekir (Grosz, 2001, s.171-172).

Nesne - Anı

Gaston Bachelard 1957 yılında yayınladığı 'La Poétique de l'espace' (Uzamın Poetikası) adlı eserini şiirsel imgelem kuramını açıklayarak başlar. İmgelemenin insan doğasının en temel özelliği olduğunu, ev, oda, barınak, sığınak gibi kavramların 'mahremiyet imgeleri'nin konusu olduğunu, bu imgelerin "düşlerimizde kimi zaman hiçbir nesnel temeli bulunmayan" değerler taşıdığını ifade eder. Nesnelerin evi olarak adlandırdığı çekmeceler, sandıklar ve dolaplar ile 'gizli olanın fenomenolojisini' inceler. Nesnelerin barınağı haline gelmiş bu gizli yerler ancak imgelendiklerinde açar kendini. "Boş bir çekmece imgelenebilir. Boş bir çekmece ancak düşünülebilir" (Bachelard, 2008, s.31). Kapalı bir dolapta ya da çekmecedeki açık bir dolap ya da çekmecedeki fazlası vardır. "Gerçeğe uygun olup olmadıklarını saptamaya çalışmak, imgeleri öldürür" (Bachelard, 2008, s.142). Sandıklar, dolaplar, çalışma masaları, çekmeceler içlerinde, üstlerinde yer alan diğer nesnelerle psikolojik mahrem yaşamımızın 'nesne-özneleri'ni oluştururlar (Bachelard, 2008, s.130). Bir başkası için önemsiz görünen ancak bizim için anlam yüklü olan ve karşısında heyecan duyduğumuz nesnelerin varlığını ancak imgelemenin

derinliklerine inerek kavrayabiliriz (Resim 1). Bachelard, mekânda düzensizmiş gibi bir araya getirdiğimiz 'eşya-anılar'ın zihnimizdeki geçmişi düzene soktuğunu ve nesnelerin yoğun hareketsizliğinin zihnimizdeki derin, uzun yolculuklarla birleştiğini iddia etmiştir (Bachelard, 2008, s.214).

Koleksiyon

Gündelik yaşamda nesneleri daha çok kullanım ya da estetik değerleri açısından değerlendiririz. Sherry Turkle 'Evocative Objects' kitabında nesneleri daha az aşına olduğumuz duygularımıza ya da düşüncelerimize eşlik eden yönleri ile ele almıştır (Turkle 2007, s.5). Nesnenin hangi amaç için üretildiğinden çok nesne ve kendimiz arasında kurulan ilişki, nesneler üzerinden kimliğimizi kurma ve onları deneyimleme biçimimiz önem kazanır. Bu temayı çeşitli durumlar üzerinden açıklayan kitabında nesnenin araçsal gücü yerine yaşam deneyimimize nasıl katıldığı tartışmanın merkezini oluşturur.

Peki tam olarak neden biriktiririz? Baudrillard, "Subjective Discourse or the Non-functional System of Objects"(1968) metninde nesnenin (objet) Fransızca sözlük tanımlarından birinin de "bir tutkunun nedeni ya da konusu olan herhangi bir şey" olarak yapmıştır. Gündelik yaşamımızda nesnelere tutkuyla olan bağlılığımızın sebebi nesnelerin ihtiyaçlarımıza karşılık gelen basit maddi varlıklar olmalarının ötesinde özneye güçlü bağlar kurmaları ve öznenin üzerinde hâkimiyet kurduğu zihinsel ortamlar olmalarıdır. Bu nedenle, nesneler hem sahip olduğumuz eşyalar, hem de tutkularımızdır (Baudrillard, 2009, s.48). Baudrillard, her nesnenin iki işlevi olduğunu söyler. Birincisi, makine ve benzeri nesnelerin yaşamımızda pratik kullanıma dayalı işlevi, diğeri bibloların, küçük heykellerin, çeşitli ev eşyalarının sahipliğe dayalı işlevi. Örneğin, koleksiyoncu için topladığı nesnelerin kullanıma dayalı işlevi önemsizdir, onun yerine tüm o nesneleri "sahipliğin tutkulu soyutluğu" içinde algılar (Baudrillard, 2009, s.48). Bu durumda, tek bir nesne yetersiz kalır, artık tüm serinin sahipliği amaçlanır. Biriktirmeye dönük bu aşırı tutku görünüşte niceliksel, özünde niteliksel bir duruma işaret eder. Örneğin, çocukların 7-11 yaş aralığında bu tutkulu oyunu

oynama istekleri de dış dünya üzerinde hâkimiyet kurma arzudur. Nesnelerin koleksiyoncu tarafından tutkuyla bir araya getirilmesi ve sadece onun sahipliğinin hükümlerinde güvenli bir biçimde gerçekleşmesi, gündelik yaşamın olağan insan ilişkilerinin çelişkili zor hallerinin neredeyse tersine işaret eder (Baudrillard, 2009, s.50-51). Baudrillard'ın açıklamasına göre nesnelere yönelmenin ardında daha da derin bir durum vardır. Toplanan her nesne toplayıcısına işaret eder. Koleksiyon benliğin imgesinin tüm objelere yayılması, objelerin mekândaki varlığı ise benliğin mekâna kök salmasıdır.

Biriktirmenin en temel unsurlarından biri de zaman sorunudur. Biriktirmek, doğum ve ölüm arasında uzanan yaşamlarımızda zamanın geçiciliği ile baş etmenin, zaman ve mekân üzerinde hâkimiyet kurma çabasının en benzersiz eylemidir. Nesneleri biriktirerek yaşamayı sürdürürüz, böylelikle yaşamın sürekliliğini garanti altına alırız (Baudrillard, 2009, s.53).

Geçmişe ait nesnelerin biriktirilmesi ve bellek ilişkisi Freud'da temel düşüncelerden biridir. Kendisi de bir koleksiyoncu olan Freud için koleksiyon sadece geçmiş kültürlerin hatırlanmasını sağlamaz, aynı zamanda onları kaybetmiş olmanın duygusunu da taşır. Geçmiş bu nesneler aracılığı ile yeniden inşa edilir. Babasının ölümü Freud'da iki önemli düşünceyi tetikler. Ölüm, aslında yaşanmış olan tüm geçmişin Freud'un içinde yeniden canlanmasını ve hatırlamasını sağlamıştır. Bilinçaltında ve rüyalarda geçmişin yeniden canlanması Freud'da yeni bir düşünce kanalı oluşturur. Geçmiş yeniden elde edilemez, ancak onu bütünüyle kaybetmek de imkânsızdır (Barker, 1996, s.90). Hemen sonrasında Freud küçük heykelticiklerden oluşan antika koleksiyonuna başlar. Etrafını dolduran bu nesneler ölüm korkusuna ve yok olmaya bir karşı koyma olarak kendini gösterir.

Bir Hafıza Mekanı Olarak 11'e 10 Kala

'11'e 10 Kala', temelde koleksiyon kavramı üzerinden kurgulanmış bellek, nesne, mekân ilişkilerinin sorgulandığı bir film. Senarist ve yönetmen olarak Pelin Esmer'in, 2002 yılında

Koleksiyoncu isimli kısa filminden yola çıkarak şekillendirdiği film, kendisinin ikinci uzun metrajlı filmi. Yönetmen filmde bir koleksiyoncunun yaşamına yaklaşırken aynı zamanda bellek ve zaman kavramlarını; kişilere, nesnelere ve mekâna dair olanın beden ve zihin dünyamızla ilişkisini; kentsel mekânla kurulan öznel ilişkiyi; eski ve yeni olanın çatışmasını sorgulamamızı sağlayan çok katmanlı bir okumaya zemin oluşturur. Gerçek ve kurgusal olanın iç içe geçtiği filmde yönetmenin gerçek hayattaki amcası ve onun koleksiyonu kurgusal bir anlatımla yeniden hikâyelendirilir. Eski, zamanın akışına direnen İstanbul ve yeni, bir şantiye kente dönüşmüş olan İstanbul, filmde aynı zamanda iki karakterin varlığı ile temsil edilir. Birincisi, Cumhuriyet Türkiye'sinin yapılanmasında görevler almış Amerika'da eğitim görmüş bir elektronik yüksek mühendisi olarak bilime ve teknolojiye bağlı, koleksiyoncu Mithat Bey (Mithat Esmer), diğeri Anadolu'dan İstanbul'a yaşamını kazanmak için göç etmiş milyonlarca insandan biri olan apartmanın yeni kapıcısı Ali'dir (Nejat İşler). Film, bu iki karakter arasındaki ilişkiye yaklaşarak koleksiyonun varlığını ve geleceğini merak etmemizi sağlar.

Dönüşen Kent ve Emniyet Apartmanı

Kentte güvenlik hissinin yok olması biraz da alıştığımız, içinde yaşadığımız mekânların yok olması ile ilgilidir. Sürekli değişim halinde olan, yıkılan ve yeniden inşa edilen İstanbul'da Mithat Bey komşularının kentsel dönüşüm kapsamında yenilenmesini arzuladığı Emniyet Apartmanı'nda yaşamaktadır. Gerçekte, depremler ve fiziksel eskimeler karşısında komşular için tekinsizleşen Emniyet apartmanı, Mithat Bey için geçmişin, anıların korunabildiği tek emniyetli mekân haline gelmiştir. Apartman, Mithat Bey'in anılarıyla ve koleksiyonuyla beraber yaşadığı evin bu yok oluş karşısındaki çaresiz direncini temsil eder (Resim 2). Orhan Pamuk, İstanbul'daki yangınlar ve

SOLDA Mithat Bey'in evi - Hafıza mekânı (Resim 3)
Mithat Bey zamanın kaydını tutarken (Resim 4)

SOL ALTTA Mithat Bey'in korkulu rüyaları (Resim 5)
Nesnelerin mekândaki izleri (Resim 6)

SAĞ ÜSTTE Mithat Bey ve usta (Resim 7)

(Tüm resimler 11'e 10 Kala (2009) filminden alınmış sahneler olup, Sinefilim'in izniyle kullanılmıştır.)

yıkımlardan söz ederken, bu dönüşümün kaçınılmazlığı karşısında, yıkılanın sadece binalar olmadığına, aynı zamanda anılarımızın da yok olduğuna dikkat çekmiştir. "Kendi odalarımızda, kendi bahçelerimizde, kendi maneviyatımız içinde korumaya kalktığımız anılarımız, evlerimiz, yıllarca yaslandığımız duvarlar, çevremiz, acımasızca büyüyen bir şehrin bir parçasıysak eğer, yıkılmaya mahkûmdurlar" (Pamuk, 2010, s.186). Gerçekte, apartman, rutubetli duvarlar, sağlıksız kapıcı dairesi, komşuların depreme dayanıksız raporu ile yıkıma yaklaşmanın işaretlerini verir, ancak Mithat Bey, bir mühendis olarak bu korkuların yersiz olduğuna yaptığı hesaplar sonucunda inanmış, rantın ve daha çok paranın getireceği rahatlığı reddetmiştir.

Mithat Bey, etraftaki iş makinalarının sesi, penceresinden görünen vinçler karşısında dönüşüme direnmeye çalışır. Yıkımların yok ettiği şey, kentin fiziksel dış görüntüsünün yanında anılarımızda sakladığımız ve Pamuk'un 'kentin iç görüntüsü' olarak adlandırdığı durumdur. Kentteki bu fiziksel yok oluş, zihinsel unutuyla benzerdir ve Mithat Bey, koleksiyonu aracılığı ile bu yok oluş karşısında hafızanın mekânını inşa etmeye devam eder.

Mithat Bey'in Koleksiyonu ve Mekân

Mithat Bey'in içinde yaşadığı ev bir tür 'hafıza mekânı'na (Nora 2006) dönüşmüştür (Resim 3). Evde,

apartmanın içindeki diğer dairelerden farklılaşan, diğer akrabalar ve komşular için kabul edilmesi zor bir yaşam ve eşyalar düzeni hâkimdir. Özel nesneler yanında sıradan gündelik yaşam nesneleri, küçük ev aletleri, saatler, gazeteler, bavullar, şişeler, resimler artık dolapların, çekmecelerin, rafların içinden evin tüm mekânına yayılmıştır. Mekân, nesnelerin sınırlandırdığı bir iç kabuğa dönüşmüştür. İstanbul sokaklarından toplanan çeşitli nesneler, dışarıda yıkılmaya ve unutulmaya yüz tutmuş her şey, neredeyse evin içinde Mithat Bey'in anıları ile beraber yeniden bir araya gelir. Eve getirilen her nesneye bu düzensiz görünen sessiz kalabalığın içinde muhakkak uygun bir yer bulunur. Mithat Bey, sadece nesneleri biriktirmez, onun kayıt cihazı İstanbul'u İstanbul yapan sesleri, vapurların, insan kalabalıklarının, sokak satıcılarının, martıların seslerini de 'sadakatle' kaydeder. Eski kayıtları dinler, bir yandan kentin bir yandan da kendi kişisel geçmişinin kaydını tutar (Resim 4). Nora'nın da belirttiği gibi Mithat Bey'in evi "hafızanın mayalandığı yer"e dönüşür (Nora, 2006, s.12). İşte bu koleksiyon aracılığı ile Mithat Bey ve kapıcı Ali arasında yeni bir ilişki başlar ve Mithat Bey onu da bu tutkuya ortak eder. Mithat Bey'in siparişlerini getirmek görevi kenti tanımayan Ali için Çağaloğlu, Kadıköy, Eminönü, Karaköy gibi eski semtleri, onun izinden keşfetme fırsatı yaratır. Zamanla, sadece Ali değil, yeğeni Ömer de koleksiyonun

maddi değerini keşfeder ve bundan faydalanmanın yollarını ararlar. Mithat Bey'in evinde yer alan her nesne geçmişe ait bir anın somutlaşmış halidir. Anıları zihnimizde barındırabilmenin yolunu Halbwachs nesne ve imge ilişkisi üzerinden açıklamıştır. Halbwachs nesnelerin ve olayların zihnimizde iki şekilde yer aldığını, bunlardan birincisinin kronolojik sıra, diğerinin ise onlara verdiğimiz isimler ve atfettiğimiz anlamlar olduğunu söylemiştir. Her bir nesne ve olay zihnimizde bir düşünce ve imge olarak karşılık bulur (Halbwachs, 1992, s.175). Böylece, nesneler imgeler aracılığı ile zihnimizdeki yerlerini alırlar. Pamuk, gündelik ve sıradan görünen etrafımızdaki nesneleri önemseyerek anlatmanın "eşyaları görme sanatı" olduğunu ifade etmiştir. Perek ve Balzac gibi romancıların, "eşyaların, hayatımızın, daha önemlisi manevi dünyamızın merkezinde olduğunu bize şiirsellik içerisinde" duyurduklarını aktarır (Pamuk 2010, s.408). Mithat Bey, ne bir romancı ne de bir şairdir, ancak nesnelere onlarda bir şiirsel heyecan bulma hevesiyle baktığı için yediği ekmeğin üzerindeki etiket kadar zamanın nesneleri olan saatlere de aynı tutkuyla bakar ve onları biriktirme arzusu ile yaşar. Mithat Bey için tanıklık ettiği her şeyi kaydetmek ve biriktirmek arzusu bir yerden sonra kendi yaşamını da tehdit eden bir hâl alır. Anılar, bir aşamadan sonra taşınması ağır bir yük oluşturmaya başlarlar. Kâğıtların, gazetelerin, tozlu eşyaların arasında süren yaşam kendi sağlığını da tehdit eder ancak, biriktirme tutkusu her şeyden önce gelir. Rüyalarında, evin yıkılması korkusunu yaşar (Resim 5). Nesnelerin izlerini bıraktığı ve artık olmadıkları için anlamsızlaşan korunaklı iç dünyalar, kepeçlerle yıkılıp alt üst edilirken, anlamsızlaşan boş mekânların arasında birkaç hafıza nesnesini bulabilmek için sürekli dolaşır (Resim 6).

Toplumsal Bellek ve Kişisel Tarih

Bir eylem olarak hatırlamak bireysel yapılan bir etkinliktir, ancak toplumsal olanın varlığı ile sürekli yeniden kurulmaya devam eder. Halbwachs, bellek alanını tanımlarken kavramsal olarak tarihsel ve otobiyografik belleği birbirinden ayırır. Geçmişte olan bazı olaylar kayıtlar, dokümanlar aracılığı ile belgelenir, kutlama ve anma törenleri ile yeniden hatırlanır. Böylece, tarihsel bellek bireyler için sürekli canlı tutulur, tekrarlarla toplumsal bağların sürekliliği sağlanır. Halbwachs'ın otobiyografik bellek tanımı ise kişisel olarak deneyimlediğimiz olaylara aittir. Bu olaylar toplumsal yansımaları içermek yerine kendi kişisel geçmişimize aittir. Otobiyografik belleğin canlı tutulması için yine bir başka kişiye, tekrarlara veya dış etmene ihtiyaç duyulur (Halbwachs 1992, s.23-24). Halbwachs, hatırlamanın bireysel ve toplumsal sürecini açıklarken bunların aslında bir bütün ve ayrılmaz olduğunu, birbiri aracılığı ile açığa çıktığını savunmuştur (Halbwachs, 1992, ss.40).

Mithat Bey de kentin seslerini, yaptığı diyalogları ve hatta memlekette olup bitenleri kaydetmektedir. Eskiyen kayıt cihazlarını tamir eden usta ile birlikte 1960'ların moda şarkılarını, devamında 27 Mayıs 1960 saat 5:40'da kaydedilmiş 1960 hareketinin radyo kaydını dinlerler. Sesler, o gün İstiklal Caddesi'nde yaşananları her ikisine de yeniden hatırlatmıştır (Resim 7). Halbwachs'a göre kolektif bellek günün koşullarına göre yeniden kurgulanan bir sosyal inşadır (Halbwachs, 1992, s.25). Geçmiş, onu her hatırlayışımızda o günün düşünce algısı içinde yeniden kurulur. Lewis Coser, Halbwachs'ın metnine yazdığı önsözde bu soruyu Barry Schwartz'ın tartışması ile sürdürür. Kolektif tarihsel bellek kısmen sürekli kısmen yeniden okumaya açık bir kaynak olarak görülür. İçinde hem üst üste yığılan bilgileri hem de bugünün bakış açısını barındırır. Mithat Bey, 'hayatın devamlılığını tutuyorum' derken, aslında hayatın aynen olduğu gibi hatırlanması için kayıt tutar, biriktirir.

Film, bir açıdan da Mithat Bey karakteri üzerinden bir kent okuması yapmamıza olanak sağlar. Tarihyazımında özne kavramının öne çıkması ile gündelik

yaşamın, marjinal kesimlerin, ayrıntıların, sözlü tarihin, tanıklıkların önem kazandığını görüyoruz (Burke 2008, Danacıoğlu 2001, Iggers 2000, Tosh 2013). Geçmişin topyekûn anlatılması imkânsızdır. Bunun için, son dönemlerde tarihçiler ve sosyal bilimciler marjinal durumlar, aktörler ve bunların gösterdiği öznellikler üzerinden geçmişi anlatma yoluna gitmişlerdir. Hatta büyük kahramanlar yerine sıradan özneler daha da önem kazanmıştır. Geçmişe bu tür anlatılar üzerinden yaklaşmanın en önemli sebebi iktidarın dayattıklarının dışında bir geçmiş algısı yakalayabilme olanağıdır. 1970 ve 1980'li yıllarla geçmişin öznel anlatılar üzerinden yeniden inşası, Sarlo'nun "öznele/özneye dönüş" olarak adlandırdığı yaklaşım değer kazanmıştır, çünkü pek çok durumda öznel tanıklıklar tek kaynak olarak var olurlar. Elbette, öznel olanın doğruluğu nesnel olanın doğruluğu kadar sorgulanabilir, ancak çoğu zaman yaşantı ve gerçek deneyim nesnel olandan daha inandırıcıdır. Sarlo, bu durumu "sesin ve bedeninin dolaysızlığına duyulan güven" olarak tanımlar (Sarlo, 2007, s.17). Özneliğin genelle ilişkisini kavramak açısından da film uygun bir kaynak olarak görülebilir. Tüm diğer sakinlerin birer birer terk ettiği apartman, çoktan başka bir iş arayışına girmiş olan kapıcı Ali ve Mithat Bey'e kalmıştır. Kutular içinde apartmanın deposuna taşınan koleksiyon kapıcı Ali'nin inisiyatifine kalır. Mithat Bey, kendisi öldükten sonra çöpe gidecek olan koleksiyonun endişesini yaşarken sonunda kapıcı Ali'nin de apartmanı terk ettiğini fark eder. Ali, geride Mithat Bey'in uzun zamandır aradığı İstanbul ansiklopedisinin 11. Cildini ona bırakıp, gitmiştir.

Sonuç

Nora, "hafızanın görevi herkesi kendi tarihçisi yapmaktır" der (Nora, 2006, s.27). Mithat Bey de koleksiyonu ile hem kendinin hem de kentin tarihçisi olmuştur. Bunu, bir hafıza mekânına dönüşmüş olan evinde biriktirdiği nesneler aracılığı ile başarmıştır. Mekânı anlamlandıran nesneler var olmadıklarında sadece yaşam alanlarımızı değil, benliğimizi de eksik tanımlamış oluruz.

Sarlo, "Geçmiş Zaman" isimli kitabını bitirirken kişisel olarak geçmişin en keskin anlatılarını edebiyatta bulduğunu belirtmiştir. Bunu bir anlatı sanatı olan sinemaya da uyarlayabiliriz. Elbette, sinema hafızaya ilişkin tüm bilinmezleri aydınlatamaz, ancak geçmişe, anılara, hafızaya, nesneye ve mekâna yaklaşma ve onu kavrama konusunda etkili bir araç olabilir. Bu açıdan, makalede yer alan 11'e 10 Kala filmi, mekânın nesne aracılığı ile kazandığı anlama, yaşamın sürdürülebilirliği açısından ihtiyaç duyduğumuzun çarpıcı bir örneği olarak görülebilir. ■

Ebru Yılmaz, Yard. Doç. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

* Bu makale, anneannem Hatice Neriman Tunaç anısına yazılmıştır.

KAYNAKLAR

- Bachelard, Gaston, (2008), Uzamın Poetikası, Çev. Alp Tümerterkin, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Barker, Stephen, (1996), Excavations and Their Objects: Freud's Collection of Antiquity, State University of New York Press, New York.
- Baudrillard, Jean, (2009), "Subjective Discourse or the Non-functional System of Objects", The Object Reader, (ed.) Fiona Candlin, Raiford Guins, Routledge, New York, ss.41-63.
- Burke, Peter, (2008), Kültür Tarihi, (çev.) Mete Tunçağ, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Danacıoğlu, Esra, (2001), Geçmişin İzleri: Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Grosz, Elizabeth, (2001), Architecture from the outside: essays on virtual and real space, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Halbwachs, Maurice, (1992), On Collective Memory, (çev.) Lewis A. Cosner, University of Chicago Press, Chicago (IL).
- Iggers, George G., (2000), Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Nora, Pierre, (2006), Hafıza Mekânları, (çev.) Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi, Ankara.
- Pamuk, Orhan, (2010), Manzaradan Parçalar - Hayat, Sokaklar, Edebiyat, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sarlo, Beatriz, (2012), Geçmiş Zaman - Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma, (çev.) Peral Bayaz Charum, Deniz Ekinci, Metis Yayınları, İstanbul.
- Tosh, John (2013) Tarihin Peşinde, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Turkle, Sherry, (2007), Evocative Objects: Things We Think With, MIT Press, Cambridge, Mass.

Otopark Tasarımı - Planlama İlkeleri - Projeler

YAYINEVİ YEM Yayın
YAZAR Ilja Irmischer
ÇEVİRMEN Zuhul Nakay
YAYIN TARİHİ Mayıs 2015
BARKOD 9786054793464

Otopark kavramından yola çıkarak otopark yapılarının tasarım ve uygulamalarında dikkat edilmesi gerekenler, Türkiye’de ilk kez bu kitapta en kapsamlı ve ayrıntılı olarak ortaya konuyor. Yazarlar, her türden otopark yapısı için modern bir planlama anlayışının yanı sıra tasarım ve yapım bilgileri içeren Otopark Tasarımı’nda, konuyu akademik titizlik ve bütüncül bir yaklaşımla irdeleyerek kullanıcı dostu, işlevsel, ekonomik ve pratik otopark yapısı çözümleri sunuyor.

Otopark nedir? Bu sorunun en iyi yanıtını yine kitabın kendisi vermektedir: Otopark yapıları çoğunlukla dikdörtgen park yerleri ve onlara bağlanan araç yollarının basit kombinasyonu olarak görülmektedir. Oysaki bunun hiç böyle olmadığını en çarpıcı cevabıdır elinizdeki kitap; özellikle de proje bölümündeki birbirinden ilginç, estetik ve teknik düzeyi yüksek otopark örneklerinden de görüleceği üzere. Ancak bu örnekleri farklı kılan en önemli nokta, tasarım açısından başarılı oldukları kadar işlev açısından da tatmin edici olmalarıdır. Bu kitabın amacı da buna giden yolu başta mimarlar, mühendisler, trafik planlamacıları olmak üzere, otoparkların yapımında yer alan yapı sahipleri, proje geliştiricileri, yatırımcılar, kentsel ve yerel politikacılar gibi tüm katılımcılara en iyi şekilde tanıtmak ve onlara bu konuda ışık tutan bir yapım ve tasarım rehberi sunmaktır.

İzmir Ekoloji Forumu

HAZIRLAYAN İzmir
Büyükşehir Belediyesi İzmir
Akdeniz Akademisi
EDİTÖR Ayşe Filibeli,
Melek Demir
YAYIN TARİHİ Mart 2015
BARKOD 9789751801753

İzmir Akdeniz Akademisi’nin 7 Aralık 2013’te düzenlediği Ekoloji Forumu; akademisyenler, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile çevre aktivistlerini bir araya getirmişti. Alanında uzman katılımcıların farklı alanlardaki grup çalışmaları sonucunda belirlenen stratejiler ve grup sunumları ile birlikte foruma ışık tutan İlhan Tekeli’nin makalesiyle birlikte kitap haline getirildi. Editörlüğünü Prof. Dr. Ayşe Filibeli ve Melek Demir’in üstlendiği kitap bölgedeki tüm paydaşlarla paylaşılmaya hazırdır.

İzmir Kültürpark’ın Anımsa(ma)dıkları

YAYINEVİ İletişim
DERLEYENLER Buray Pasin,
Ahenk Yılmaz, Kıvanç Kılınc
EDİTÖR Tanıl Bora
YAYIN TARİHİ Ağustos 2015
BARKOD 9789750518140

“Fuar” deyince, Türkiye’de uzun yıllar boyunca İzmir Fuarı anlaşıldı. Kültürpark’ta her yaz düzenlenen İzmir Enternasyonal Fuarı, 1950’lerden 1980’lere uzanan zaman kesitinde, memleketin en önemli kültür olaylarından biriydi. Hâlâ da hayatta, fakat o altın çağındaki parlantisından uzak. Fuar’ın 2015’te yeni yerine taşınmasıyla, Kültürpark mekânının ise sonu gelmiş oldu.

Elinizdeki kitap, İzmir Fuarı’nın uzun hatırasıyla çok katmanlı, çok yönlü bir yüzleşme denemesi. İzmir Fuarı, nasıl bir modernlik ve ulusal kimlik arayışına hitap ediyordu? Kültürpark, bu arayışı ve onun imgelerini mekâna ve mimarlığa nasıl yansıtmıştı? Bir kamusal alan olarak, nasıl bir işlev gördü ve nasıl dönüştü? Kültürpark’ın “bilinmeyen tasarımcısı” Mesut Özok, ne düşünmüş ve neden unutulmuştu? Ada Gazinosu ve Fuar’ın diğer gözde mekânları, bir modern eğlence ortamının oluşumunda nasıl bir iz bıraktılar? İzmir Fuarı’nın politik işlevini unutmamalı. Bir yanda “Amerikan Sergileri”, diğer yanda Sputnik; Soğuk Savaş’ın bir teşhir sahnesidir Kültürpark. Analitik bakışın, hatıralarla, sevgiyle ve “yerel”in ayrıntısıyla zenginleştiği bir kitap.

Ahenk Yılmaz, Kıvanç Kılınc, Buray Pasin’in derlediği kitaba T. Elvan Altan, Kalliopi Amygdalou, Işın Can, Sezgi Durgun, Bahar Durmaz, Emre Gönlgür, Emine Görgül, Deniz Güner, Meltem Gürel, Emel Kayın, Nilay Ünsal Gülmez ve Yüksel Pöğün-Zander katkıda bulundu. Gülsüm Baydar’ın sonsözyle...